

NUORET KOULU-UHKAajat

Vuonna 2010 rikoksina tutkittujen koulu-uhkausten kriminologinen analyysi

Turun yliopisto

Oikeustieteellinen tiedekunta

Oikeussosiologia ja kriminologia

Pro gradu -tutkielma

Emma Holkeri

Tammikuu 2013

TURUN YLIOPISTO
Oikeustieteellinen tiedekunta

HOLKERI, EMMA: Nuoret koulu-uhkaajat. Vuonna 2010 rikoksina tutkittujen koulu-uhkausten kriminologinen analyysi

Pro gradu -tutkielma, 112 s. + XIV
Oikeussosiologia ja kriminologia
Tammikuu 2013

Tutkimuksen aiheena ovat nuorten tekemät koulu-uhkaukset. Koulu-uhkauksilla tarkoitetaan kouluihin Jokelan koulusurmasta lähtien kohdistuneita uhkauksia vastaavan tuhon aiheuttamisesta. Koulu-uhkauksia kohdistuu edelleen Suomen kouluihin ja ne pitävät yllä pelkoa uudesta koulusurmasta. Aihetta ei ole juuri tutkittu tieteellisesti, vaikka koulu-uhkauksiin asianmukaisesti reagoiminen on yksi keino ennaltaehkäistä koulusurmia. Ennaltaehkäisyn kannalta koulu-uhkausten ilmiön ja koulu-uhkaajien motiivien tutkiminen on tärkeää. Tutkimus on osa Turun yliopiston sosiaalitieteiden laitoksen projektia *Arkielämä ja epävarmuus: sosiaaliset suhteet Jokelan ja Kauhajoen jälkeen*.

Tutkimuksen tarkoituksena on paitsi tavoittaa koulu-uhkaajien oma näkemys motiiveistaan ja tarkastella merkkejä uhattujen tekojen valmistelusta myös rakentaa laajempi kriminologinen tulkinta koulu-uhkauksista erityisesti motiivien näkökulmasta. Tutkimus on luonteeltaan empiirinen. Aineisto koostuu vuonna 2010 rikoksina tutkittujen alle 30-vuotiaiden epäiltyjen tekemien koulu-uhkausten esitutkintapöytäkirjoista. Tutkimusote on laadullinen, analyysissä hyödynnetään sisällönanalyysiä ja päättelyn logiikka on abduktiivinen. Empiirisen aineiston ohella tutkimuksessa hyödynnetään nuorisoriikollisuuden selitysteorioita sekä koulusurmia käsittelevää tutkimuskirjallisuutta.

Tutkimuksen keskeisimmän havainnon mukaan aineiston koulu-uhkauksissa on kyse vertaisryhmässä käytävästä kilpailusta sosiaalisesta asemasta eli statuksesta. Aineiston uhkaukset kumpuavat joko statuksen menettämisen herättämästä turhautumisesta taikka pyrkimyksestä vahvistaa omaa statusta. Lähes jokainen uhkaus kuvastaa sosiaalisia ryhmämotiiveja. Uhkaajat itse vetosivat motiiveinaan yleisimmin huumoriin, ajattelemattomuuteen ja suuttumiseen. Aineistossa uhattujen tekojen valmistelu on hyvin harvinaista, samoin kuin uhkausten toteuttamistarkoitus. Tutkimustulosten perusteella koulu-uhkausten ilmiö on hyvin monimuotoinen. Uhkaukset näyttäytyvät tavanomaisena nuorisoriikollisuutena, jota tyypillisesti leimaa impulsiivisuus ja ajattelemattomuus. Koulu-uhkaukset kiinnittyvät kuitenkin statuksen teeman vuoksi myös koulusurmiin. Statuksen teema tulisi ottaa rikoksentorjunnassa huomioon. Kontrollin lisäämisen sijaan koulumaailmassa tulisi lisätä statuksen hankkimiseen johtavia vaihtoehtoisia reittejä.

Asiasanat: uhkailu, koulusurmat, nuorisoriikollisuus, motiivit, sosiaalinen asema, rikoksen valmistelu

SISÄLLYSLUETTELO

LÄHTEET	V
TUTKIMUSKIRJALLISUUS	V
VIRALLISLÄHTEET	XII
UUTISARTIKKELIT	XIII
1 JOHDANTO – LAUKAUKSIA JA UHKAUKSIA	1
1.1 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT	1
1.2 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA POHJUSTAVAT TUTKIMUSTEHTÄVÄT	4
1.3 TUTKIMUKSEN RAKENNE	6
2 TUTKIMUKSEN TAUSTAA	9
2.1 KOULU-UHKAUSTEN JUURISTA	9
2.2 VUOTAMISEN ILMIÖ JA UHKA-ANALYYSI	13
2.3 AIKAISEMPI KOULU-UHKAUSTUTKIMUS	15
2.4 MOTIIVIMYYTIT TUTKIMUSKIRJALLISUUDESSA JA LEHDISTÖSSÄ	19
3 KOULUAMPUMISET UHKAUSTEN TAUSTALLA	23
3.1 KOULUAMPUMISTEN MÄÄRITTELYN HAASTAVUUS	23
3.2 KOULUAMPUMINEN JA LÄHI-ILMIÖT	25
3.3 TERMIVALINNASTA JA ASEIDEN MERKITYKSESTÄ	27
3.4 KOULUAMPUMISTEN VALMISTELU JA MOTIIVIT	32
3.5 KOULUAMPUMISET JA KOPIORIKOLLISUUS	33
4 TUTKIMUSKYSYMYKSET, AINEISTO JA ANALYYSI	37
4.1 EMPIIRISET TUTKIMUSKYSYMYKSET	37
4.2 ESITUTKINTAMATERIAALI AINEISTONA	38
4.3 AINEISTON KERUUSTA JA RAJAAMISESTA	42
4.4 LAADULLINEN PROSESSI JA PÄÄTTELYN LOGIikka	45
4.5 SISÄLLÖNANALYYSI JA TEMATISOINTI	47
4.6 ANONYMISOINTI ARKALUONTOISEN TUTKIMUSAIHEEN KOHDALLA	49
5 UHATUN TEON VALMISTELU	51
5.1 VALMISTELUSTA JA ANALYYSISTÄ	51
5.2 UHKAUKSEN YKSITYISKOHTAISUUS	52
5.2.1 VIITTAUKSET KOULUMAAILMAAN JA IHMISVIHAAN	53
5.2.2 EPÄMÄÄRÄISET MOTIIVIT JA TOTEUTTAMISAJANKOHDAT	54
5.2.3 VIITTAUKSET AMPUMA-ASEISIIN, RÄJÄHTEISIIN JA KOULUAMPUMISIIN	55
5.3 UHKAAN ALOITTAMAT KONKREETTISET VALMISTELUTOIMET	58
5.4 VÄKIVALTAISIIN TEEMOIHIN UPPOUTUMINEN	59
5.5 YHTEENVETO	60

6 UHKAJIEN ITSE ILMOITTAMAT MOTIIVIT	62
6.1 MOTIIVIEN SELVITTÄMISEN RAJOITUKSET	62
6.2 NEUTRALISAATIOTEORIAN HYÖDYNTÄMINEN ANALYYSISSÄ	63
6.3 MOTIIVILUOKKIEN ANALYYSI	66
6.3.1 HUUMORIIN JA SUUNSOITTAMISEEN VETOAMINEN	67
6.3.2 SUUTTUMISEEN VETOAMINEN	69
6.3.3 AJATTELEMATTOMUUTEEN VETOAMINEN	71
6.3.4 TAVOITTEENA ITSELLE TÄRKEÄ ASIAANTILA	72
6.3.5 PÄIHTYMYKSEEN TAI MUUHUN SEKAVAAN TILAAN VETOAMINEN	74
6.4 YHTEENVETO JA IMPULSIIVISUUDEN TEEMA	75
7 STATUS MOTIIVIEN TAUSTALLA	79
7.1 RYHMÄKÄYTTÄYTYMISEN TEEMA JA YKSI POIKKEAVA TAPAUS	79
7.2 MENETYS- JA KIUSAAMISKOKEMUSTEN TEEMAT	82
7.3 VERTAISRYHMÄN MERKITYS JA STATUS	84
7.4 ANOMIA JA YLEINEN PAINETEORIA	87
7.5 STATUKSEN MERKITYKSEN ANALYYSI	90
7.5.1 TURHAUTUMINEN STATUKSEN MENETTÄMISEEN	90
7.5.2 STATUKSEN VAHVISTAMINEN	94
7.6 YHTEENVETO	98
8 TULOSTEN TARKASTELUA JA POHDINTAA	100
8.1 SUHTEUTTAMINEN KOULUAMPUMISIIN JA TYYPILLISEEN NUORISORIKOLLISUUTEEN	100
8.2 TULOKSET JA MOTIIVIMYYTIT	103
8.3 TULOSTEN VERTAILU AIKAISEMPAAN TUTKIMUKSEEN	105
8.4 LUOTETTAVUUS JA JATKOTUTKIMUKSEN HAASTEET	108
8.5 KOULU-UHKAUKSET JA KONTROLLI	109

LÄHTEET

Tutkimuskirjallisuus

Agnew, Robert 1995: Testing the Leading Crime Theories: An Alternative Strategy Focusing on Motivational Processes. *Journal of Research in Crime and Delinquency* 32: 4, 363–398.

Agnew, Robert 1992: Foundation for a General Strain Theory of Crime and Delinquency. *Criminology* 30: 1, 47–87.

Akers, Ronald L. – Sellers, Christine S. 2009: *Criminological Theories: Introduction, Evaluation, and Application*. 5. painos. Oxford University Press, New York.

Alasuutari, Pertti 2011: *Laadullinen tutkimus 2.0*. 4. uudistettu painos. Vastapaino, Tampere.

Alvesalo, Anne – Santtila, Pekka 2004: Pahat pojat -elokuva ja rikollisuus: ”Saanu ehkä vähän ideaa, mut omaa päätä sitä kummiski käyttää”. Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 2004/17.

Ames, Mark 2007: *Going Postal: Rage, Murder, and Rebellion in America*. London, Snowbooks.

Bannenberg, Britta 2011: Umgang mit Amokdrohungen an Schulen. *Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik* 2011/5, 300–317.

Bannenberg, Britta 2010: Amok: Ursachen erkennen – Warnsignale verstehen – Katastrophen verhindern. 1. painos. Gütersloher Verlagshaus, München.

Baumeister, Roy F. – Leary, Mark R. 1995: The Need to Belong: Desire for Interpersonal Attachments as a Fundamental Human Motivation. *Psychological Bulletin* 117: 3, 497–529.

Bernard, Thomas J. – Snipes, Jeffrey B. – Gerould, Alexander L. 2010: *Vold’s Theoretical Criminology*. 6. painos. Oxford University Press, New York.

Bondü, Rebecca 2012: *School Shootings in Deutschland: Internationaler Vergleich, Warnsignale, Risikofaktoren, Entwicklungsverläufe*. Berliini. Saatavilla pdf-muodossa: http://www.diss.fuberlin.de/diss/servlets/MCRFileNodeServlet/FUDISS_derivate_000000011902/Bondue_Dissertation_SchoolShootings_vollstaendig_fin.pdf;jsessionid=EF6A521CF0EE87172473D167F71ABEE8?hosts [viitattu 30.12.2012]

Bondü, Rebecca – Scheithauer, Herbert 2011: *Explaining and Preventing School Shootings: Chances and Difficulties of Control*. Teoksessa *Heitmeyer, Wilhelm – Haupt, Heinz-Gerhard – Malthaner, Stefan – Kirschner, Andrea* (toim.): *Control of Violence: Historical and International Perspectives on Violence in Modern Societies*. Springer, New York. 295–314.

Borum, Randy – Cornell, Dewey – Modzeleski, William – Jimerson, Shane 2010: What Can Be Done About School Shootings? A Review of the Evidence. *Educational Researcher* 39: 1, 27–37.

Caspi, Avshalom – Moffit, Terrie E. – Silva Phil A. – Stouthamer-Loeber, Magda – Krueger Robert F. – Schmutte, Pamela S. 1994: Are Some People Crime-Prone? Replications of the Personality-Crime Relationship across Countries, Genders, Races, and Methods. *Criminology* 32: 2, 163–195.

Cornell, Dewey 2005: Guidelines for Responding to Student Threats of Violence. Persistently Safe Schools: The National Conference of the Hamilton Fish Institute on School and Community Violence. Saatavilla pdf-muodossa: <http://gwired.gwu.edu/hamfish/merlincgi/p/downloadFile/d/16886/n/off/other/1/name/Cornell5218Paperpdf/> [viitattu 25.11.2012]

Eskola, Jari 2010: Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analysointi vaihe vaiheelta. Teoksessa *Aaltola, Juhani – Valli, Raine* (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 3. uudistettu ja täydennetty painos. PS-kustannus, Jyväskylä. 179–203.

Eskola, Jari – Suoranta, Juha 2000: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 6. painos. Vastapaino, Tampere.

Fein, Robert – Vossekuil, Bryan – Pollack, William – Borum, Randy – Modzeleski, William – Reddy, Marisa 2002: Threat Assessment in Schools: A Guide to Managing Threatening Situations and to Creating Safe School Climates. United States Secret Service and United States Department of Education, Washington D.C. Saatavilla pdf-muodossa: http://www.secretservice.gov/ntac/ssi_guide.pdf [viitattu 25.11.2012]

Glaser, Daniel 1956: Criminality Theories and Behavioral Images. *The American Journal of Sociology* 61: 5, 433–444.

Gottfredson, Michael R. – Hirschi, Travis 1990: A General Theory of Crime. Stanford University Press, California.

Grönfors, Martti 1982: Kvalitatiiviset kenttätömenetelmät. 2. painos. WSOY, Helsinki.

Haapasalo, Jaana 2008: Kriminaalipsykologia. PS-kustannus, Jyväskylä.

Haravuori, Henna – Suomalainen, Laura – Marttunen, Mauri 2010: Jokelan ja Kauhaajoen nuorten psyykinen hyvinvointi – miten nuoret voivat tänään. *Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim* 126: 22, 2661–2668.

Harding, David J. – Fox, Cybelle – Mehta, Jal D. 2002: Studying Rare Events Through Qualitative Case Studies: Lessons from a Study of Rampage Shootings. *Sociological Methods & Research* 31: 2, 174–217.

Harris, Judith Rich 2006: *Not Two Alike: Human Nature and Human Individuality*. W.W. Norton & Company, New York/ London.

Harris, Judith Rich 2000: Kasvatuksen myytti. Englanninkielinen alkuteos: *The Nurture Assumption: Why Children Turn Out the Way They Do*. Suomentaneet *Heikkilä, Johanna – Holopainen, Tiina – Niinimäki, Pirkko*. 2. painos. Art House, Helsinki.

Hawdon, James 2012: Discussions. Applying Differential Association Theory to Online Hate Groups: A Theoretical Statement. *Research on Finnish Society* 5, 39–47. Saatavilla pdf-muodossa: http://www.finnresearch.fi/rfs_Hawdon_2012.pdf [viitattu 30.12.2012]

Hirschi, Travis 1998: A Control Theory of Delinquency. Lähde: *Hirschi, Travis* 1969: *Causes of Delinquency*, 16–34. Teoksessa *Williams III, Frank P. – McShane, Marilyn D.* (toim.): *Criminology Theory. Selected Classic Readings*. 2. painos. 289–304.

Honkatukia, Päivi – Nyqvist, Leo – Pösö, Tarja 2006: Rikokset nuorten ”juttuina” – narratiivisen lähestymistavan mahdollisuuksia. Teoksessa *Honkatukia, Päivi – Kivivuori, Janne* (toim.): *Nuorisoriikollisuus. Määrä, syyt ja kontrolli*. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitoksen julkaisuja 221; Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 66; Nuorisosiain neuvottelukunta, julkaisuja 33. Helsinki. 211–234.

Honkatukia, Päivi 2001: ”Ilmoitti tulleen raiskatuksi”: tutkimus poliisin tietoon vuonna 1998 tulleista raiskausrikoksista. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 2001:2. Tilastokeskus, Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Yliopistopaino, Helsinki.

Häkkinen, Helinä 2005: Finnish bomb threats: Offence and offender characteristics. *International Journal of Police Science and Management* 8: 1, 1–8.

Katz, Jack 1988: *Seductions of Crime: Moral and Sensual Attractions in Doing Evil*. Basic Books, New York.

Kiilakoski, Tomi – Oksanen Atte 2011a: Cultural and Peer Influences on Homicidal Violence: A Finnish Perspective. *New Directions for Youth Development* 33: 129/Spring, 31–42.

Kiilakoski, Tomi – Oksanen Atte 2011b: Soundtrack of the School Shootings: Cultural Script, Music and Male Rage. *Young* 19: 3, 247–269.

Kiilakoski, Tomi 2009: Viiltoja. Analyysi kouluväkivallasta Jokelassa. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 28. Saatavilla pdf-muodossa: <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/viiltoja.pdf> [viitattu 23.4.2010]

Kiviniemi, Kari 2010: Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa *Aaltola, Juhani – Valli, Raine* (toim.): *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. 3. uudistettu ja täydennetty painos. PS-kustannus, Jyväskylä. 70–85.

Kivivuori, Janne 2008: *Rikollisuuden syyt*. 2. painos. Nemo, Helsinki.

Kivivuori, Janne 2007: Kouluampumisen syistä. Teoksessa *Hoikkala, Tommi – Suurpää, Leena* (toim.): Jokela-ilmiö. Sikerinä nuorisotutkijoiden näkökulmia. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 17. 5–6. Saatavilla pdf-muodossa: <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/jokela.pdf> [viitattu 11.5.2010]

Kivivuori, Janne 2006: Nuorisorikollisuuden kehitys. Teoksessa *Honkatukia, Päivi – Kivivuori, Janne* (toim.): Nuorisorikollisuus. Määrä, syyt ja kontrolli. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitoksen julkaisuja 221; Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 66; Nuorisosaian neuvottelukunta, julkaisuja 33. Helsinki. 15–55.

Kivivuori, Janne – Honkatukia, Päivi 2006: Nuorten rikollisuuden ja sen kontrollin kehityssuuntia. Teoksessa *Honkatukia, Päivi – Kivivuori, Janne* (toim.): Nuorisorikollisuus. Määrä, syyt ja kontrolli. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitoksen julkaisuja 221; Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 66; Nuorisosaian neuvottelukunta, julkaisuja 33. Helsinki. 341–364.

Kivivuori, Janne – Tuominen, Martti – Aromaa, Kauko 1999: ”Mä teen mitä mä haluan”. Oppilaiden opettajiin kohdistama häirintä ja väkivalta Helsingin kouluissa 1997–1998. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 44/ Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 1999/3. Helsinki.

Kivivuori, Janne 1997: Opettajiin kohdistuva häirintä ja väkivalta. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 33, Helsinki.

Kivivuori, Janne 1996: Opettajien uhrikokemukset ja kontrollinäkemykset. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 23, Helsinki.

Koskela, Hille 2009: Pelkokierre. Gaudeamus, Helsinki.

Kostinsky, Spencer – Bixler, Edward O. – Kettl, Paul A. 2001: Threats of School Violence in Pennsylvania After Media Coverage of the Columbine High School Massacre: Examining the Role of Imitation. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine* 155: 9, 994–1001.

Kuure, Tapio 2009: Kuka korjaa rikkoutuneen sielun? Teoksessa *Hoikkala, Tommi – Suurpää, Leena* (toim.): Kauhajoen jälkipaini. Nuorisotutkijoiden ja ammattilaisten puheenvuoroja. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 25. 5–6. Saatavilla pdf-muodossa: <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/kauhajoki.pdf> [viitattu 11.5.2011]

Laine, Matti 2010: Amok-miesten statussurmat. *Yhteiskuntapolitiikka* 75: 1, 57–66.

Laine, Matti 2001: Anomia, serotoniini ja yksinäinen mies. *Yhteiskuntapolitiikka* 66: 1, 63–70.

Laine, Matti 2000: Tappamisen moraalit. *Yhteiskuntapolitiikka* 65: 3, 255–267.

Langman, Peter 2009: Kouluampujat. Miksi nuori tappaa? Englanninkielinen alkuteos: *Why Kids Kill: Inside the Minds of School Shooters*. Suomentanut *Mika Tiirinen*. BTJ Kustannus, Helsinki.

Larkin, Ralph W. 2009: The Columbine Legacy: Rampage Shootings as Political Acts. *American Behavioral Scientist* 52: 9, 1309–1326.

Leary, Mark – Twenge, Jean M. – Quinlivan, Erin 2006: Interpersonal Rejection as a Determinant of Anger and Aggression. *Personality and Social Psychology Review* 10: 2, 111–132.

Lehti, Martti 2012: Henkirikoskatsaus 2011. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 23. Saatavilla: <http://www.optula.om.fi/1324022193730> [viitattu 29.11.2012]

Lehti, Martti 2007: Nuoret ja henkirikollisuus 1980–2004. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 78, Helsinki.

Levin, Jack – Madfis, Eric 2009: Mass Murder at School and Cumulative Strain: A Sequential Model. *American Behavioral Scientist* 52: 9, 1227–1245.

Lindberg, Nina – Oksanen, Atte – Sailas, Eila – Kaltiala-Heino, Riittakerttu 2012a: Adolescents Expressing School Massacre Threats Online: Something to Be Extremely Worried About? *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health* 6: 39 (sivunumeroita sisältävää versiota ei vielä julkaistu).

Lindberg, Nina – Sailas, Eila – Kaltiala-Heino, Riittakerttu 2012b: The Copycat Phenomenon after two Finnish School Shootings: An Adolescent Psychiatric Perspective. *BMC Psychiatry* 12: 91 (sivunumeroita sisältävää versiota ei vielä julkaistu).

Lindström, Kauri – Nurmi, Johanna – Oksanen, Atte – Räsänen, Pekka 2010: Jokelan ja Kauhajoen asukkaiden arviot koulusurmien yhteiskunnallisista syistä. *Sosiologia* 47: 4, 270–285.

Malinen, Piritta 2009: Koulumaailmassa karikoita murhatragedioiden käsittelyssä. Teoksessa *Hoikkala, Tommi – Suurpää, Leena* (toim.): Kauhajoen jälkipaini. Nuorisotutkijoiden ja ammattilaisten puheenvuoroja. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 25. 5–6. Saatavilla pdf-muodossa: <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/kauhajoki.pdf> [viitattu 11.5.2011]

Marttunen, Matti 2008: Nuorisorikosoikeus. Alaikäisten rikosten seuraamukset kriminaalipoliittisesta ja vertailevasta näkökulmasta. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 236, Helsinki.

Meloy, J. Reid – Hoffmann, Jens – Guldemann, Angela – James, David 2012: The Role of Warning Behaviors in Threat Assessment: An Exploration and Suggested Typology. *Behavioral Sciences and the Law* 30: 3, 256–279.

Meloy, J. Reid – O’Toole, Mary Ellen 2011: The Concept of Leakage in Threat Assessment. *Behavioral Sciences and the Law* 29: 4, 513–527.

Merton, Robert K. 1938: Social Structure and Anomie. *American Sociological Review* 3: 5, 672–682.

Myllyniemi, Sami 2009: Aika vapaalla. Nuorten vapaa-aikatutkimus. Opetusministeriö, Nuorisosaian neuvottelukunta ja Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, julkaisu 92.

Newman, Katherine – Fox, Cybelle – Roth, Wendy – Mehta, Jal – Harding, David 2004: Rampage: the social roots of school shootings. Basic Books, New York.

Nuutila, Ari-Matti – Majanen, Martti 2009: RL 25 luku. Vapauteen kohdistuvat rikokset. Teoksessa *Lappi-Seppälä, Tapio – Hakamies, Kaarlo – Koskinen, Pekka – Majanen, Martti – Melander, Sakari – Nuotio, Kimmo – Nuutila, Ari-Matti – Ojala, Timo – Rautio, Ilkka*: Rikosoikeus. WSOYpro, Helsinki. 681–706.

Oksanen, Atte – Nurmi, Johanna – Vuori, Miika – Räsänen, Pekka 2013: Jokela. The Social Roots of a School Shooting Tragedy in Finland. Teoksessa *Böckler, Nils – Seeger, Thorsten – Sitzer, Peter – Heitmeyer, Wilhelm* (toim.): School Shootings: International Research, Case Studies and Concepts for Prevention. Springer, New York. 189–215.

Oksanen, Atte – Nurmi, Johanna – Räsänen, Pekka 2011: Pahuus ja väkivallan käsittelemisen ongelma Jokelan ja Kauhajoen koulusurmien jälkeen. *Janus* 19: 2, 104–121.

Oksanen, Atte – Räsänen, Pekka – Nurmi, Johanna – Lindström, Kauri 2010: ”This can’t happen here!” Community Reactions to School Shootings in Finland. *Research on Finnish Society* 3, 19–27. Saatavilla pdf-muodossa: http://www.finnresearch.fi/3_oxsanen_et_al_2010.pdf [viitattu 11.5.2011]

Oksanen, Atte – Räsänen, Pekka 2008: Yhteisöllisyys ja väkivalta. Koulusurmien kokeminen paikallistasolla. *Yhteiskuntapolitiikka* 73: 6, 652–658.

O’Toole, Mary 2000: The School Shooter: A Threat Assessment Perspective. Critical Incident Response Group & National Center for the Analysis of Violent Crime. FBI Academy, Quantico. Saatavilla pdf-muodossa: http://www.popcenter.org/problems/bomb_threats/PDFs/O’Toole_nd.pdf [viitattu 12.5.2011]

Punamäki, Raija-Leena – Tirri, Kirsi – Nokelainen, Petri – Marttunen, Mauri 2011: Koulusurmat. Yhteiskunnalliset ja psykologiset taustat ja ehkäisy. Suomalaisen Tiedeakatemian kannanottoja 2. Saatavilla pdf-muodossa: <http://www.acadsci.fi/kannanottoja/koulusurmat.pdf> [viitattu 12.11.2012]

Puustinen, Marja 2008: Jokelan jäljet. *Opettaja* 2008/7, 8–12.

Reddy, Marisa – Borum, Randy – Berglund, John – Vossekuil, Bryan – Fein, Robert – Modzeleski, William 2001: Evaluating Risk for Targeted Violence in Schools: Comparing Risk Assessment, Threat Assessment, and Other Approaches. *Psychology in the Schools* 38: 2, 157–172.

Saaranen-Kauppinen, Anita – Puusniekka, Anna 2006: KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto, arat tutkimusaiheet [verkkajulkaisu]. Ylläpitäjä ja tuottaja: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto, Tampere. Saatavilla:

http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L2_1_1_1.html [viitattu 1.3.2012]

Salmi, Venla 2011: Nuorisorikollisuus. Teoksessa *Rikollisuustilanne 2010. Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia* 258, Helsinki. 217–238.

Salmi, Venla 2009: Nuorten rikoskäyttäytyminen 1995–2008. Teoksessa *Salmi, Venla* (toim.): Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset. Nuorisorikollisuuskyselyiden tuloksia 1995–2008. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 246. Helsinki. 1–44.

Salmi, Venla 2006: Sosiaalinen pääoma ja nuorisorikollisuus. Teoksessa *Honkatukia, Päivi – Kivivuori, Janne* (toim.): Nuorisorikollisuus. Määrä, syyt ja kontrolli. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitoksen julkaisuja 221; Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 66; Nuorisoasiain neuvottelukunta, julkaisuja 33. Helsinki. 187–209.

Salmi, Venla 2004: Varhaisnuorten normirikkomukset – ongelma vai osa nuoruutta? Helsingiläisten 12–13-vuotiaiden kielletyn ja rikollisen toiminnan laajuus, piirteitä ja merkityksiä. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 40. Hakapaino, Helsinki.

Salmivalli, Christina 1999: Participant Roles Approach to School Bullying: Implications for interventions. *Journal of Adolescence* 22: 4, 453–459.

Scheithauer, Herbert – Bondü, Rebecca 2011: Amoklauf und School Shooting. Bedeutung, Hintergründe und Prävention. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen.

Suomalainen, Laura – Berg, N. – Haravuori, Henna – Kiviruusu, Olli – Marttunen, Mauri 2011: A Controlled Follow-up Study of Adolescents Exposed to a School Shooting: Psychological Consequences after Four Months. *European Psychiatry* 26: 8, 490–497.

Sykes, Gresham – Matza, David 1957: Techniques of Neutralization: A Theory of Delinquency. *American Sociological Review* 22: 6, 664–670.

Särkelä, Jussi 2008: Koulumurhat. Pamfletti. WSOY:n Barrikadi-sarja n:o 6, Helsinki.

Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti 2008: Rikosoikeuden yleinen osa – Vastuuoppi. Talentum, Helsinki.

Tomperi, Tuukka 2009: Hei koulu! Anna aikaa ajatella! Teoksessa *Hoikkala, Tommi – Suurpää, Leena* (toim.): Kauhajoen jälkipaini. Nuorisotutkijoiden ja ammattilaisten puheenvuoroja. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkajulkaisuja 25. 5–6. Saatavilla pdf-muodossa: <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/kauhajoki.pdf> [viitattu 11.5.2011]

Tuomi, Jouni – Sarajärvi, Anneli 2009: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 6. uudistettu painos. Tammi, Helsinki.

Verlinden, Stephanie – Hersen, Michel – Thomas, Jay 2000: Risk Factors in School Shootings. *Clinical Psychology Review* 20: 1, 3–56.

Vossekuil, Bryan – Fein, Robert – Reddy, Marissa – Borum, Randy – Modzeleski, William 2002: The Final Report and Findings of the Safe School Initiative: Implications for the Prevention of School Attacks in the United States. United States Secret Service and United States Department of Education, Washington D.C. Saatavilla pdf-muodossa: http://www.secretservice.gov/ntac/ssi_final_report.pdf [viitattu 12.5.2011]

Vuorenpää, Mikko 2009: Prosessioikeuden perusteet. Prosessioikeuden yleisiä lähtökohtia sekä menettely käräjäoikeuden tuomioon asti. Talentum, Helsinki.

Vuori, Miika – Nurmi, Johanna – Oksanen, Atte – Räsänen, Pekka 2011: Pelon ja turvallisuuden umpikuja Jokelan ja Kauhajoen koulusurmien jälkeen. Teoksessa *Oksanen, Atte – Salonen, Marko* (toim.): Toiminnallisia loukkuja. Hyvinvointi ja eriarvoisuus yhteiskunnassa. Tampere University Press, Tampere. 175–193.

Williams, Kipling D. – Sommer, Kristin L. 1997: Social Ostracism by Coworkers: Does Rejection Lead to Loafing or Compensation? *Personality and Social Psychology Bulletin* 23: 7, 693–706.

Virallislähteet

HE 141/2012 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle eräiden törkeiden rikosten valmistelun kriminalisoimista koskevaksi lainsäädännöksi. Saatavilla: <http://217.71.145.20/TRIPviewer/show.asp?tunniste=HE+141/2012&base=erhe&palvelin=www.eduskunta.fi&f=WORD> [viitattu 29.11.2012]

Jokelan tutkintalautakunta 2009: Jokelan koulusurmat 7.11.2007. Tutkintalautakunnan raportti. Oikeusministeriön julkaisuja 2009:2, Helsinki. Saatavilla: <http://www.om.fi/Etusivu/Julkaisut/1232607489599> [viitattu 22.4.2011]

Kauhajoen tutkintalautakunta 2010: Kauhajoen koulusurmat 23.9.2008. Tutkintalautakunnan raportti. Oikeusministeriön julkaisu, selvityksiä ja ohjeita 2010:11, Helsinki. Saatavilla: <http://www.om.fi/Etusivu/Julkaisut/Selvityksiajaohjeita/Selvitystenjaohjeidenarkisto/Selvityksiajaohjeita2010/1247668612061> [viitattu 22.4.2011]

Marttunen, Matti 2011: Eräiden törkeiden rikosten valmistelun kriminalisointi. Oikeusministeriön julkaisu, selvityksiä ja ohjeita 2011:12, Helsinki. Saatavilla: <http://www.om.fi/1290610382109> [viitattu 29.11.2012]

Myyrmannin tutkijaryhmä 2003: Räjähdyksen kauppakeskus Myyrmannissa. Sisäministeriön asettaman tutkijaryhmän raportti. Sisäasiainministeriön julkaisu 2003:12. Saatavilla pdf-muodossa:

[www.poliisi.fi/intermin/biblio.nsf/153D747C6F151DB8C2256CE5003EB604/\\$file/myyrmanni.pdf](http://www.poliisi.fi/intermin/biblio.nsf/153D747C6F151DB8C2256CE5003EB604/$file/myyrmanni.pdf) [viitattu 20.11.2012]

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2011: Kouluterveyskysely. Saatavilla:

<http://info.stakes.fi/kouluterveyskysely/FI/tulokset/index.htm> [viitattu 19.10.2012]

Uutisartikkelit

Haapanen, Mikko 4.11.2008: Poliisi haluaa kouluiskujen suunnittelijat rikosvastuuseen. Helsingin Sanomat/Kotimaa. Saatavilla:

<http://www.hs.fi/kotimaa/artikkeli/Poliisi+haluaa+kouluiskujen+suunnittelijat+rikosvastuuseen/1135240788755> [viitattu 7.5.2012]

Heikkinen, Martti 8.3.2009: Kauhajoen jälkeen poliisin tietoon on tullut 250 kouluuhkausta. Helsingin Sanomat/ Kotimaa.

Markkanen, Kristiina 9.1.2012: Nuorukainen puukotti nuorta naista ja kuoli itse kolarissa Alahärmässä. Helsingin Sanomat/ Kotimaa. Saatavilla:

<http://www.hs.fi/kotimaa/Nuorukainen+puukotti+nuorta+naista+ja+kuoli+itse+kolarissa+Alah%C3%A4rm%C3%A4ss%C3%A4+/a1305553023651> [viitattu 30.12.2012]

Poliisi 14.3.2012: Koulu-uhkaus on rikos. Saatavilla:

<http://www.poliisi.fi/poliisi/hallitus/home.nsf/PFBD/AEE01000F44F961FC22579C1003BF4CA> [viitattu 26.4.2012]

STT 13.4.2012: Oriveden kouluampujaepäilty kertoi halunneensa surmata neljä. Helsingin Sanomat/ Kotimaa. Saatavilla:

<http://www.hs.fi/kotimaa/Oriveden+kouluampujaep%C3%A4ilty+kertoi+halunneensa+surmata+nelj%C3%A4/a1305559830720> [viitattu 27.4.2012]

STT 19.10.2011: Koulu-uhkausten määrä laskussa. Helsingin Sanomat/ Kotimaa. Saatavilla: <http://www.hs.fi/kotimaa/Koulu-uhkausten+m%C3%A4%C3%A4r%C3%A4+laskussa/a1305547480463> [viitattu 25.11.2012]

STT 17.9.2009: Oppilaitoksia pommitettu sadoin uhkauksin. Helsingin Sanomat/ Kotimaa. Saatavilla:

<http://www.hs.fi/kotimaa/artikkeli/Oppilaitoksia+pommitettu+sadoin+uhkauksin/1135249390541> [viitattu 7.5.2012]

Uusi Suomi/ Kotimaa 13.4.2011a: Poliisi: Tampereella koulu-uhkaus. Saatavilla:

<http://www.uusisuomi.fi/kotimaa/111201-poliisi-tampereella-koulu-uhkaus> [viitattu 27.4.2012]

Uusi Suomi/ Kotimaa 13.4.2011b: Koulu-uhkaus: Mies otettu kiinni. Saatavilla:

<http://www.uusisuomi.fi/kotimaa/111202-koulu-uhkaus-mies-otettu-kiinni> [viitattu 27.4.2012]

Uusi Suomi/ Kotimaa 28.2.2008: Koulu-uhkaus teinityttöjen käsialaa. Saatavilla: <http://www.uusisuomi.fi/kotimaa/16231-koulu-uhkaus-teinityttöjen-kasialaa> [viitattu 27.4.2012]

Uusi Suomi/ Ulkomaat 15.3.2010: Koulu-uhkaaja halusi ”rikkoa suomalaisten ennätysten”. Saatavilla: <http://www.uusisuomi.fi/ulkomaat/87470-koulu-uhkaaja-halusi-%E2%80%9Drikkoa-suomalaisten-ennatysten%E2%80%9D> [viitattu 27.4.2012]

Yle Satakunta 5.4.2011: Koulu-uhkaus on uusi kiusaamismuoto. Saatavilla: http://yle.fi/alueet/satakunta/2011/04/koulu-uhkaus_on_uusi_kiusaamismuoto_2490559.html [viitattu 22.9.2011]

1 JOHDANTO – LAUKAUKSIA JA UHKAUKSIA

1.1 Tutkimuksen lähtökohdat

Marraskuussa 2007 Jokelan koulukeskuksessa opiskellut nuori mies tuli kouluun kesken koulupäivän ja ampui kuusi lukiolaista, koulukeskuksen rehtorin ja terveydenhoitajan sekä lopuksi itsensä¹. Helmikuussa 2008 kaksi alle 15-vuotiasta tyttöä kirjoittivat illalla lukion ilmoitustaululle kaksi uhkausviestiä, jotka johtivat seuraavana aamuna lukion tyhjentämiseen. Epäillyt eivät osanneet kertoa syytä uhkauksen tekemiseen.² Syyskuussa 2008 Seinäjoen ammattikorkeakoulun Kauhajoen yksikön opiskelija tuli kesken koetilanteen luokkaan ja ampui opettajan, yhdeksän koetta suorittamassa ollutta opiskelijaa ja lopuksi itsensä³. Marraskuussa 2008 poliisi ilmoitti estäneensä valmiiksi suunnitellun kouluampumisen internetvalvonnan avulla⁴. Huhtikuussa 2011 nuori mies jakoi Tampereella ammattikorkeakoulun opiskelijoille Jokelan kouluampujan kuvia ja lupasi järjestää opiskelijoille “*vuosikymmenen parhaan hierontatilaisuuden*”. Kyse oli epäillyn mukaan pilasta.⁵ Maaliskuussa 2012 nuori mies ampui Orivedellä yhteiskoulun luokkahuoneen oven läpi useita laukauksia metsästyskiväärillä⁶.

Koulu-uhkauksia alkoi kohdistua Suomen kouluihin heti Jokelan kouluampumistapauksen jälkeisenä päivänä 8.11.2007. Useimmiten nuoret tekijät uhkasivat omia tai entisiä koulujaan uuden kouluampumisen toteuttamisella. Jokelan ja Kauhajoen ampumisten välisenä aikana poliisiin tietoon tuli 86 koulu-uhkausta⁷, joista 70 tehtiin kolmen kuukauden sisällä Jokelan ampumistapauksesta⁸. Kauhajoen ampumisen jälkeisinä kuukausina kouluihin löivät entistä laajemmat uhkausaallot. Kauhajoen kouluampumistapauksen jälkeisenä reilun viiden kuukauden ajanjaksona (24.9.2008–7.3.2009) tapahtui poliisin tietojen mukaan 250 koulu-uhkausta⁹, joista 126 tuli poliisiin tietoon kolmessa vii-

¹ Jokelan tutkintalautakunta 2009 s. 15, 19–21.

² *Uusi Suomi/ Kotimaa* 28.2.2008.

³ Kauhajoen tutkintalautakunta 2010 s. 17–20.

⁴ *Haapanen* 4.11.2008.

⁵ *Uusi Suomi/ Kotimaa* 13.4.2011a; *Uusi Suomi/ Kotimaa* 13.4.2011b. Hieronta (*massage*) muistuttaa englanniksi verilöylyä tarkoittavaa sanaa (*massacre*).

⁶ *STT* 13.4.2012.

⁷ *STT* 17.9.2009.

⁸ *Puustinen* 2008.

⁹ *Heikkinen* 8.3.2009.

kossa ampumisen jälkeen¹⁰. Poliisilta saadun tiedon mukaan vuonna 2010 kirjattiin yhteensä 101 koulu-uhkausta¹¹. Vuonna 2011 poliisin tietoon tuli 60 koulu-uhkausta¹². Koulu-uhkausilmiö ei ole vieläkään hellittänyt otettaan, vaikka viimeisestä uhreja vaatineesta kouluampumistapauksesta¹³ on kulunut jo lähes neljä vuotta. Jokelan kouluampumista seuranneesta päivästä vuoteen 2011 suomalaiset koulut ovat poliisin tietojen mukaan joutuneet yhteensä lähes kuudensadan uhkauksen kohteeksi¹⁴. Koulu-uhkaukset ja niihin reagoiminen pitävät yllä pelon ilmapiiriä koulumaailmassa sekä muussa yhteiskunnassa. Ne muistuttavat läsnäolollaan kouluampumisista, joita ei uskottu Suomessa tapahtuvan.¹⁵

Käytettävästä kouluampumisen määritelmästä riippuen Suomessa on jouduttu kohtaamaan kahdesta viiteen kouluampumista: Raumanmeri 1989, Jokela 2007, Kauhajoki 2008, Alahärmä 2012 ja Orivesi 2012¹⁶. Kouluampumisilla on negatiivisia pitkäkestoisia vaikutuksia erityisesti lähelle mutta myös kauemmas ympäröivään yhteiskuntaan. Toteutuneilla kouluampumisilla on suora vaikutus moniin: uhreihin, fyysisesti tai psyykkisesti loukkaantuneisiin koululaisiin ja opettajiin, uhrien ja loukkaantuneiden lähiomaisiin ja ystäviin sekä paikalla olleisiin poliiseihin ja muihin työntekijöihin. Normaaliin arkeen pääseminen on haastavaa. Teoista muistuttavat pitkään esimerkiksi koulurakennuksen vahingot sekä puuttuvat opettajat ja oppilaat. Psyykkiset jälkiseuraamukset ovat raskaat, ja selviytyneillä on riski sairastua traumaperäiseen stressihäiriöön

---

¹⁰ STT 17.9.2009.

¹¹ Tieto saatu poliisitarkastaja Marko Savolaiselta.

¹² Poliisi 14.3.2012.

¹³ Alkuvuodesta 2012 tapahtuneessa Oriveden kouluampumisessa vältyttiin kuolonuhreilta opettajan onnistuttua sulkemaan luokan oven ennen ampumisen alkamista.

¹⁴ STT 19.10.2011.

¹⁵ Tässä esitetty kuva ilmiön laajuudesta perustuu pääosin lehtitietoihin. Yleiskuvaa on vaikea luoda tukeutumatta lehtitietoihin, mikäli ei ole mahdollista käyttää poliisin tietokantaa. Suomen rikoslaki ei tunne termiä koulu-uhkaus, jolloin saatavilla ei ole julkisia rikostilastoja koskien koulu-uhkauksia. Koulu-uhkaukset hajaantuvat eri rikosnimikkeiden alle ja sitä kautta eri rikostilastoihin, jolloin niiden osuutta tilastosta on mahdotonta arvioida. Lisäksi soveltuvat rikosnimikkeet, kuten laiton uhkaus, ovat hyvin yleisiä.

¹⁶ Ks. alaluku 3.1 kouluampumisten ilmiön määrittelemisestä. Jokelan ja Kauhajoen kouluampumislunonteesta vallitsee konsensus. Alahärmän tapaus on mahdollisesti kouluampuminen, vaikka aseena ei käytetty ampuma-asetta. Nuori mies puukotti luokkaveriaan ja teon jälkeen surmasi itsensä ajamalla rekan alle (*Markkanen* 9.1.2012).

(PTSD)¹⁷. Usein paikkakunnan nimi yhdistetään pitkään siellä tapahtuneeseen kouluampumiseen. Kouluampumiset voivat lisäksi aiheuttaa suurta pelkoa oppilaille, opettajille ja vanhemmille ympäri maata.¹⁸ Rikollisuuden pelko on vakava yhteiskunnallinen ongelma¹⁹. Siksi kouluampumisten ennaltaehkäisemiseen tähtäävä tutkimustyö on perusteltua, vaikka kyse on erittäin harvinaisesta ilmiöstä²⁰.

Koulu-uhkausten tutkimisen merkittävyys on yhteydessä vuotamisen (engl. *leakage*) ilmiöön. Kouluampumistutkimuksissa on havaittu, että lähes kaikki kouluampujat ovat ennen suunnittelemansa iskun toteuttamista vuotaneet eli paljastaneet osia suunnitelmistaan muille. Yhtenä vuotamisen muotona pidetään uhkausten tekemistä. Vuotoihin ja uhkauksiin reagoiminen tarjoaa tärkeän keinon puuttua kouluampumiseen tai muuhun vakavaan väkivaltaan mahdollisesti johtavaan vaaralliseen kehityskulkuun.²¹ Oletuksena on, että kun oireileva nuori saa ongelmiinsa aikaisessa vaiheessa apua, eivät tilanteet pääse eskaloitumaan väkivallan tai aseiden käyttämiseen asti.

Koulu-uhkauksia on kuitenkin tutkittu tähän mennessä vain vähän. Vuonna 2012 Suomessa julkaistiin kaksi empiiristä tutkimusta koulu-uhkauksista. Ensimmäinen näistä kahdesta keskittyi arvioimaan mielentila-arvioon lähetettyjä nuoria koulu-uhkaajia ja vertaamaan heitä toisaalta kouluampujiin ja toisaalta nuoriin psykiatriisiin avo- ja pakkoitopotilaisiin²². Osittain samaan dataan perustuen vuoden 2012 joulukuussa julkaistiin tutkimus, jossa vertailtiin internetissä tehtyjä uhkauksia muihin uhkauksiin²³. Näiden tutkimusten lisäksi Suomessa ei ole vielä julkaistu muuta empiiristä tutkimusta koulu-uhkauksista tai vuodoista. Yleensä kouluampumiseen liittyvässä kirjallisuudessa kuitenkin viitataan lyhyesti koulu-uhkausilmiön olemassaoloon, mutta näitä viittauksia ei ole pohjattu empiriaan.

---

¹⁷ Jokelan ja Kauhajoen nuorten psyykkistä hyvinvointia on arvioitu artikkelissa *Haravuori et al.* 2010. Katso myös Jokelan jälkiseuraamusten osalta artikkeli *Suomalainen et al.* 2011.

¹⁸ *Bannenber* 2010 s. 32–35; *Vossekuil et al.* 2002 s. 7.

¹⁹ Ks. esimerkiksi *Vuori et al.* 2011.

²⁰ On paljon todennäköisempää, että nuori kuolee esimerkiksi liikenneonnettomuudessa kuin ampumavälikohtauksessa koulussa (*Cornell* 2005 s. 17).

²¹ *Bondü – Scheithauer* 2011; *O’Toole* 2000; *Vossekuil et al.* 2002.

²² *Lindberg et al.* 2012b.

²³ *Lindberg et al.* 2012a.

1.2 Tutkimuksen tarkoitus ja pohjustavat tutkimustehtävät

Vähäinen tutkimus koulu-uhkauksista jättää tilaa peloille. Koska koulu-uhkauksista ei ole selkeää tieteellistä yleiskuvaa, pohjautuu tieto ilmiöstä lähinnä yksittäisten tapausten lehti uutisointiin, jossa helposti korostuvat vakavimmat tapaukset. Koulu-uhkauksia saatetaan ajatella kärjistetyksi esimerkiksi toteutumatta jääneinä kouluampumisina sen sijaan, että ne liitettäisiin tavanomaiseen nuorisorikollisuuteen. Hille Koskelan mukaan pelko ja epätietoisuus johtavat usein vaatimuksiin kontrollin kiristämisestä. Riskinä ovat pelon ilmapiirissä turvallisuuden nimissä tehtävät ylilyönnit, joiden todennäköisyys kasvaa mitä monimutkaisemmasta ja läheisemmästä uhkakuvasta on kyse. Erityisesti kontrollin kiristämistaipumus kohdistuu nuoriin, joiden tekemät rikokset synnyttävät herkästi moraalipaniikkia.²⁴ Näistä syistä koen koulu-uhkausten tieteellisen tutkimisen erittäin tärkeäksi. Kouluampumisten ehkäisemiseksi, pelon kierteiden pysäyttämiseksi sekä tehokkaan päätöksenteon pohjaksi tarvitaan empiiriseen aineistoon pohjautuvaa tutkimustietoa.

Tutkimukseni tarkoituksena on selvittää nuorten koulu-uhkaajien motiiveja teoilleen eli vastausta siihen, miksi nuori on tehnyt koulu-uhkauksen. Olen valinnut tämän näkökulman koulu-uhkausten ilmiön tutkimiseen, koska motiivien ymmärtäminen auttaa ymmärtämään rikosta ja sitä, miksi sen on tehty. Jos motiivit ovat selvillä, myös ennaltaehkäisytyöhön on paremmat eväät. Motiivin ymmärtämisellä on tärkeä rooli esimerkiksi uhka-analyysin mallissa osana uhkaustilanteen vaarallisuuden arviointiprosessia²⁵. Niiden olosuhteiden ymmärtäminen, jotka ovat ajaneet uhkaajan harkitsemaan iskun toteuttamista, saattaa auttaa uhkaajan ohjaamisessa pois väkivallan käyttämisestä²⁶. Nuoret ovat tutkimuksen kohteena edellä kuvaamastani nuoriin kohdistuvasta kontrollin kiristämistaipumuksesta johtuen. Tämä ratkaisu mahdollistaa myös nuorisorikollisuuden selitysteorioiden laajamittaisen hyödyntämisen tutkimuksessani.

Olen asettanut kaksi tutkimustehtävää pohjustamaan varsinaisia koulu-uhkaajien motiiveihin liittyviä tutkimuskysymyksiä. Ensimmäinen koskee koulu-uhkausten ilmiön alkuvaiheiden selvittämistä ja relevantin tutkimuksen esittelyä. Toinen pohjustava tutki-

---

²⁴ Koskela 2009 s. 17, 30, 128, 150–152, 255, 282.

²⁵ Ks. alaluku 2.2.

²⁶ Fein et al. 2002 s. 50–51.

mustehtävä on kirjallisuuskatsauksen luominen kouluampumisten ilmiöstä. Koulu-uhkaukset ovat tiukasti sidoksissa kouluampumisiin, sillä koulu-uhkauksen ytimenä voidaan pitää uhkausta uuden kouluampumisen tekemisestä. Pohjustavien tutkimustehtävien tarkoituksena on tarjota eväät koulu-uhkausten ilmiön ymmärtämiseen.

Varsinaiset empiiriset tutkimuskysymykseni liittyvät tarkemmin ensinnäkin sen selvittämiseen, onko koulu-uhkausten taustalla uhatun teon valmistelusta kertovia toimia, jotka voisivat viitata siihen, että uhkaajan tarkoituksena on uhkauksen toteuttaminen. Toiseksi tarkastelen koulu-uhkaajien itse ilmoittamia motiiveja uhkauksilleen erityisesti neutralisaatioteorian näkökulmasta. Lisäksi tarkoitukseni on tutkimuksella selvittää, onko koulu-uhkaajien motiivien taustalla havaittavissa jokin yhtenäinen teema. Näihin tutkimuskysymyksiin vastatakseni käytän aineistona vuonna 2010 rikoksina tutkittujen alle 30-vuotiaiden epäiltyjen tekemien koulu-uhkausten esitutkintapöytäkirjoja. Tutkimuksessa hyödynnettäviä uhkaustapauksia on yhteensä 29 kappaletta. Esitutkintapöytäkirjojen kopioiden saamista helpotti graduohjaajani Anne Alvesalo-Kuusen poliisikon-takti Marko Savolainen, jonka avulla sain listauksen eri poliisilaitosten alaisista esitutkintapöytäkirjojen numeroista. Tutkimuskysymyksiin vastatakseni hyödynnän empiiri-sen aineiston ohella relevanttia tutkimuskirjallisuutta. Nuorten koulu-uhkauksia voidaan lähestyä ja selittää nuorisorikollisuuden selitysteorioiden avulla. Nostan esille teorioita, jotka koen hyödyllisiksi uhkausten selittämisessä. Tärkeimmät soveltamani nuorisori-kollisuuden selitysteoriat ovat neutralisaatioteoria eli opittujen selittelytapojen teoria, anomiateoria sekä yleinen paineteoria. Hyödynnän lisäksi kouluampumisiin liittyvää tutkimuskirjallisuutta, sillä esimerkiksi menetys- ja kiusaamiskokemusten teemat tois-tuvat niin kouluampumisten kuin koulu-uhkausten ilmiöissä. Tutkimusotteeni on laadul-linen ja hyödynnän sisällönanalyysiä aineiston analysoinnissa. Tutkimukseni päättelyn logiikka on abduktiivinen, joten tutkimustani voidaan kuvailla teoriaohjaavaksi teo-rialähtöisen tai aineistolähtöisen tutkimuksen sijaan. Tästä johtuen tutkimukseeni ei si-sälly erillistä teoriaosaa, vaan soveltamani teoriat limittyvät aineiston analyysin kanssa.

Tarkoitukseni on käsitellä vain kouluihin kohdistuneita uhkauksia. Tutkimuksen ulko-puolelle jäävät esimerkiksi virastoihin ja muihin työpaikkoihin kohdistuneet kouluam-

pumisten jälkeiset uhkaukset²⁷. En pyri arvioimaan uhkausten vakavuutta, huolestuttavuutta tai riskiä siitä, että uhkaus toteutetaan. Tämä johtuu siitä, että uhkaus on huono keino väkivallan ennustamiseen. Väkivaltaisen teon voi tehdä uhkaamatta ja toisaalta uhata voi ilman tarkoitusta toteuttaa uhkausta.²⁸ Lisäksi tutkimuksissa on havaittu, että jopa 40–60 % ihmisistä ilmoittaa jossain vaiheessa elämäänsä kokeneensa halua surmata jonkun henkilön. Henkirikosfantasioiden yleisyys on siten huomattavasti suurempaa kuin todellisten henkirikosten määrä.²⁹ Onkin muistettava, ettei uhkaaja välttämättä koskaan toteuta tekoaan.

Tutkimukseni on osa dosentti Atte Oksasen ja professori Pekka Räsäsen johtamaa Turun yliopiston sosiaalitieteiden laitoksen projektia *Arkielämä ja epävarmuus: sosiaaliset suhteet Jokelan ja Kauhajoen koulusurmien jälkeen*. Atte Oksanen toimi toisena graduohjaajanani. Lisäksi projekti vastasi puolestani esitutkintamateriaalin kopiointimaksuista.

1.3 Tutkimuksen rakenne

Rakenteellisesti tutkimukseni etenee seuraavasti. Toisessa ja kolmannessa luvussa luon pohjan koulu-uhkausten teeman käsittelemiselle vastaamalla asettamiini kahteen pohjustavaan tutkimustehtävään. Luvussa kaksi selvitän koulu-uhkausten ilmiön alkuvaiheita käyttämällä hyväksi muun muassa 1990-luvulla tehtyjä opettajauhritutkimuksia. Erittelen myös liitännäistä vuotamisen ilmiötä ja uhkausten vakavuuden arviointiin kehitettyä uhka-analyysiä sekä esittelen muutaman aiheesta aikaisemmin tehdyn tutkimuksen. Omistan oman alaluvun koulu-uhkauksia sivuavissa tutkimuksissa tai kirjoituksissa usein esiintyville motiivimyyteille, joilla tarkoitan empiriaan perustumattomia oletuksia koulu-uhkaajien motiiveista.

Kolmas luku koostuu kouluampumisista laatimastani kirjallisuuskatsauksesta. Kirjallisuuskatsaus palvelee koulu-uhkausten ilmiön syvempää ymmärtämistä, sillä koulu-uhkausten taustalla on käytännössä uhkaus tai pelko uuden kouluampumisen toteuttami-

²⁷ Puustinen 2008. Esimerkiksi Kaartin jääkärirykmentti joutui tämänkaltaisen uhkauksen kohteeksi (Oksanen et al. 2011 s. 109).

²⁸ Reddy et al. 2001 s. 167–168; Haapasalo 2008 s. 120–121.

²⁹ Kivivuori 2006 s. 164–165.

sesta. Aloitan käsittelyn tarkastelemalla kouluampumisten määritelmien moninaisuutta ja siitä johtuvia haasteita esimerkiksi kouluampumisten ilmiön alkamisajankohdan ja -paikan osoittamiselle. Tämän jälkeen sijoitan kouluampumiset joukkomurhien kentälle ja tarkastelen kouluampumisen lähi-ilmiötä. Perustelen valintaani käyttää ilmiöstä nimitystä kouluampuminen. Tärkein perustelu liittyy aikaisempien kouluampujien ampu- ma-aseille antamaan merkittävään roolin. Tämän jälkeen tarkastelen kouluampujien motiiveja ja valmistelutoimia sekä kopiorikollisuuteen liittyvää keskustelua. Palaan tämän luvun teemoihin ja muuhun merkittävään kouluampumisiin liittyvään tutkimustietoon aineiston analysoinnin ja tutkimuksen johtopäätöksien yhteydessä.

Neljännessä luvussa käsittelen tarkemmin asettamiani empiirisiä tutkimuskysymyksiä. Perustelen valintaani käyttää esitutkimateriaalia aineistona ja kerron tarkemmin aineiston keruuprosessista sekä aineiston rajaamisesta. Tämän jälkeen keskityn erittelemään tutkimukseni prosessiluonnetta, jota korostavat tutkimuksen laadullinen ote sekä abduktiivisen päättelyn logiikka. Käsittelen luvussa myös tutkimuksessani hyödyntämäni sisällönanalyysiä, tematisointia sekä anonymisointikeinoja. Anonymisointi on tutkimuksessani erittäin tärkeää, sillä koulu-uhkaukset voidaan luokitella araksi tutkimusaiheeksi.

Empiiristen tutkimuskysymysten käsittely jakautuu lukuihin viisi, kuusi ja seitsemän. Keskityn jokaisessa luvussa yhteen tutkimuskysymykseen. Viidennessä luvussa keskeinen tema on valmistelu. Arvioin aineiston uhkausten yksityiskohtaisuutta, sillä se on FBI:n kokemuksen mukaan yhteydessä valmistelun aloittamisen todennäköisyyteen. Tarkastelen myös esitutkimintapöytäkirjoista ilmeneviä valmisteluun viittaavia konkreettisia toimia sekä väkivaltaisten teemojen toistuvuutta.

Luvussa kuusi käsittelen kysymystä uhkausesteon syistä nuoren epäillyn omasta näkökulmasta. Analysoin epäillyn itse esittämiä motiiveja teoilleen. Käytän neutralisaatioteoriaa apuna motiivien analysoimisessa. Keskityn neutralisaatioteoriaan tarkemmin omassa alaluvussaan ennen siirtymistä aineiston analyysin erittelyyn. Luon aineistoon perustuen piirrelistauksen epäiltyjen käyttämistä motiiveista ja reflektoin analyysiä relevantteihin teorioihin. Yhteenvedossa otan esille impulsiivisuuden teeman ja sivuan itsekontrolliteoriaa.

Luvussa seitsemän haen laajempaa tulkintaa koulu-uhkausten ilmiölle. Pysin vastamaan kolmanteen tutkimuskysymykseen, eli siihen, voidaanko motiivien taustalla nähdä jokin yhtenäinen teema. Käsittelen luvussa ryhmäkäyttäytymisen, menetys- ja kiusaamiskokemusten sekä statuksen ja vertaisryhmän merkityksen teemoja. Analyysissäni hyödynnän erityisesti paineteoreettista tutkimusta sekä paikoin myös evoluutiokriminologiaa.

Luku kahdeksan päättää tutkimukseni. Aloitan luvun pohtimalla analyysini perusteella koulu-uhkausten ilmiön suhteita toisaalta kouluampumisten ilmiöön ja toisaalta tavanomaiseen nuorisoriikollisuuteen. Tämän jälkeen arvioin tutkimustulosteni perusteella motiivimyyttejä. Erityisesti kiinnitän huomiota myyttiin koulu-uhkaajista kopiorikollisina. Vertaan tuloksiani myös aikaisempaan suomalaiseen koulu-uhkaustutkimukseen, arvioin tutkimukseni luotettavuutta ja esitän jatkotutkimukselle haasteita. Viimeisessä alaluvussa pohdin laajemmin koulu-uhkauksia ja kontrollia.

2 TUTKIMUKSEN TAUSTAA

2.1 Koulu-uhkausten juurista

Tässä luvussa valotan koulu-uhkausten ilmiön taustaa sekä tarkastelen aiheesta aikaisemmin tehtyä tutkimusta ja esitettyjä väitteitä. Tässä ensimmäisessä alaluvussa keskityn koulu-uhkausten ilmiön alkuperän ja juurien selvittämiseen. On selvää, ettei koulu-uhkausten ilmiö ole rajoittunut vain Suomeen, sillä myös muissa maissa kouluampumiset ovat käynnistäneet koulu-uhkausten sarjoja. Jokelan kouluampumisen jälkeen vastaavia uhkauksia tehtiin Ruotsissa, Norjassa ja Saksassa. Esimerkiksi alkuvuodesta 2010 ruotsalainen epäilty jätti internetin keskustelupalstalle uhkaavan viestin, jossa hän viittasi Suomen kouluampumisiin lupaamalla ”*rikkoa suomalaisten ennätyksen*”³⁰. Myös Yhdysvalloissa kouluampumiset ovat johtaneet uhkauskierteisiin.³¹

Yhdysvalloissa tapahtunut tuhoisa ja suuren mediajulkisuuden saanut Columbinen kouluampuminen 20.4.1999³² näyttää olleen lähtölaukaus koulu-uhkauksille. Yhdysvaltalaisen tutkimuksen mukaan ajalta ennen Columbinen tapausta ei ole löydettävissä rekisterimerkintöjä koulu-uhkauksista. Tutkimusta varten haastateltu viranomainen totesi tämän johtuvan siitä, että vastaavanlaiset uhkaukset olivat ennen Columbinen ampumista harvinaisia. Hän arvioi lähes kahdenkymmenen virkavuotensa aikana vuosittain esiintyneen vain yhdestä kahteen vastaavanlaista uhkausta. Sen sijaan Columbinen tapahtumia seuranneen viidenkymmenen päivän ajanjaksolla pelkästään Pennsylvanian osavaltion alueella raportoitiin 354 koulu-uhkausta.³³

Suomalaisen koulu-uhkausilmiön uutuuteen on vaikeaa saada tyhjentävää vastausta. Terminologisesti näyttää siltä, ettei koulu-uhkauksia ole tehty ennen Jokelan ampumista. Suomenkielinen termi ”koulu-uhkaus” on Suomessa ilmeisesti otettu käyttöön vasta Jokelan kouluampumistapauksen jälkeen, vaikka koulu-uhkauksia on esiintynyt ulkomailla jo aiemmin. Esimerkiksi Helsingin Sanomien ja muiden suosittujen uutissivustojen nettiarkistoista sanalla ”koulu-uhkaus” tehdyillä hauilla ei löydy osumia ennen lop-

³⁰ *Uusi Suomi/ Ulkomaat* 15.3.2010.

³¹ *Oksanen et al.* 2011 s. 109.

³² Columbinen yläasteella Littletonissa Coloradossa tapahtuneessa kouluampumisessa 15 oppilasta kuoli ja 23 loukkaantui (*Larkin* 2009 s. 1309).

³³ *Kostinsky et al.* 2001 s. 994–995.

puvuotta 2007³⁴. Ennen Jokelan kouluampumista ei siis näyttänyt olevan tarvetta erilliselle suomenkieliselle sanalle, joka kuvaisi kouluihin kohdistuneita kouluampumisiin liittyviä uhkauksia.

Vaikka suomenkielinen termi ”koulu-uhkaus” on uusi, on vaikea uskoa, että itse koulu-uhkausilmiö olisi sitä. Muutamista lähteistä on havaittavissa viittauksia ilmiöön ajalta ennen kouluampumisia. Ensinnäkin Kauhajoen kouluampumisia tutkineen lautakunnan loppuraportissa mainitaan ohimennen, että ennen Jokelan kouluampumista on tehty sattunnaisia uhkauksia.³⁵ Raportissa tämä jää irralliseksi lauseeksi, jonka yhteydessä ei mainita lähettä. Toinen lähde on Helinä Häkkäsen pommiuhkaustutkimus, jonka tilastoista käy ilmi neljä kouluihin kohdistunutta pommiuhkausta pääosin vuosilta 2001–2003³⁶.

Ilmiön aikaisten vaiheiden tarkempaa tutkimista vaikeuttaa se, ettei Suomessa ennen Jokelan ja Kauhajoen kouluampumisia nähty aiheelliseksi luokitella laittomia uhkauksia sen mukaan, kohdistuiko uhkaus kouluun vai ei. Myös ilmoitusherkkyys on oletettavasti muuttunut. Kouluampumisten jälkeen koulu-uhkaukset yhdistetään helposti uuteen ampumiseen, eikä uhkauksia uskalleta sivuuttaa ilman poliisikontrollia. Taustalla on pelko siitä, että ilmoittamatta jättäminen mahdollistaisi uuden kouluiskun toteuttamisen. Lisäksi opetushallitus on ohjeistanut kouluja ilmoittamaan kaikista koulu-uhkauksista poliisille³⁷, joka taas on ilmoittanut noudattavansa nollatoleranssia uhkaustapausten tutkinnassa³⁸. Ennen Jokelan kouluampumista ilmoitusherkkyys on todennäköisesti ollut huomattavasti matalampi.

Yhden keinon koulu-uhkausten alkuvaiheiden selvittämiseen tarjoavat Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen 1990-luvulla käynnistämät opettajauhritutkimukset, joissa tutkittiin oppilaiden opettajiin kohdistamaa häirintää ja väkivaltaa. Opettajien työssään kohtaamat vakavat väkivaltatilanteet ovat aikaisemminkin tulleet esille, mutta näitä lievemmat uh-

³⁴ Esimerkiksi Helsingin Sanomien arkistossa ensimmäinen osuma oli 14.11.2007, MTV3.fi:n arkistossa 9.11.2007 ja Ylen sivuilla vuoden 2008 puolella.

³⁵ *Kauhajoen tutkintalautakunta* 2010 s. 46.

³⁶ *Häkkänen* 2005 s. 5–6. Tutkimus kattoi vuodet 1998–2003. Rikosten nopean vanhenemisajan (3 vuotta) vuoksi 96 % tutkimuksen tapauksista oli vuosilta 2001–2003 (*ibid* s. 3).

³⁷ *Kauhajoen tutkintalautakunta* 2010 s. 73.

³⁸ *Jokelan tutkintalautakunta* 2009 s. 72; *STT* 19.10.2011.

ka- ja häirintätilanteet harvemmin³⁹. Tutkimukset antavat summittaisen käsityksen siitä, millaisia ja kuinka paljon opettajiin kohdistuvia uhkauksia on tehty ennen kouluampumisia. Vuoden 1997 opettajakyselyn mukaan neljäsosa kyselyyn vastanneista opettajista ilmoitti kokeneensa ainakin kerran uransa aikana väkivallan uhkaa oppilaan taholta. Kuusi prosenttia opettajista oli kokenut uhkaavan tilanteen lukuvuonna 1996–1997. Uhkatilanteissa oli usein kyse siitä, että oppilas uhkasi tappaa opettajan. Joka viidennesä uhkaavassa tilanteessa oppilas uhkasi opettajaa jollain aseella kuten puukolla tai veitsellä. Tekijä oli poika suurimmassa osassa lukuvuonna 1996–1997 tapahtuneista tilanteista. Väkivallan uhan kokeminen oli vuoden 1996 opettajauhritutkimuksessa hieman yleisempää kuin vuoden 1997 tutkimuksessa, vaikkakin tutkimustulosten vertaamisessa oli ongelmia johtuen vuoden 1997 mittauksen yli kolme kertaa suuremmasta otoksesta.⁴⁰

Rahoituksen puuttumisen vuoksi opettajauhritutkimuksia ei ole toistettu kansallisella tasolla vuoden 1997 jälkeen.⁴¹ Kuitenkin lukuvuonna 1997–1998 opettajauhritutkimus toteutettiin Helsingin suomen- ja ruotsinkielisissä kouluissa. Havainnot olivat saman suuntaisia. Vakavimmillaan uhkaukset olivat tappouhkauksia, jotka kohdistuivat opettajaan ja toisinaan myös opettajan perheeseen. Opettajia uhattiin esimerkiksi ampumisella, kuoliaaksi potkimisella ja kiduttamisella, veitsellä ja tuolilla tappamisella sekä sillä, että vankilasta pääsevä isä tappaa opettajan. Helsingin suomenkielisten ala-asteiden opettajista 16 (3,7 % kaikista kyselyyn vastanneista ala-asteen opettajista) ja yläasteiden opettajista 12 (4,9 % kaikista kyselyyn vastanneista ylä-asteen opettajista) ilmoitti tällaisesta tappouhkauksesta.⁴²

Opettajauhritutkimusten perusteella opettajiin on kohdistunut tappouhkauksia ja muuta vakavan väkivallan uhkaa 1990-luvulla. Usein koulu-uhkauksissa on kyse nimenomaan opettajan tappamisella uhkaamisesta, joten tässä mielessä koulu-uhkauksia vastaava ilmiö on tunnistettavissa ajalta ennen kouluampumisia. Kaikki koulu-uhkaukset eivät kuitenkaan kohdistu opettajiin. Koulu-uhkaukset voivat olla myös oppilaisiin tai abstraktimmin koko kouluun kohdistuvia. Siten opettajauhritutkimuksista saatu kuva on vain

³⁹ Kivivuori et al. 1999 s. 48.

⁴⁰ Kivivuori 1997 s. 1–12, 15–17; Kivivuori 1996 s.7.

⁴¹ Kivivuori – Honkatukia 2006 s. 354.

⁴² Kivivuori et al. 1999 s. 19–21, 37.

osittainen. Tämän vuoksi on hyödyllistä tarkastella myös kansallisia uhritutkimuksia nuorten vastausten osalta ajalta ennen Jokelan ja Kauhajoen kouluampumisia. Niissä puhutaan yleisemmin väkivallan uhan kokemuksista, jolloin kaikkia tapauksia ei voida suoraan olettaa koulu-uhkausten kaltaisiksi. Tarkoituksena on yleiskuvan hahmotteleminen vallitsevasta uhkailukulttuurista.

Kansallisista uhritutkimuksista käy ilmi väkivallan uhan selvä lisääntyminen. Kansalliseen uhritutkimukseen vuonna 1980 osallistuneista 15–19-vuotiaista nuorista vain 3 % ilmoitti kokeneensa väkivallan uhkaa, kun vuonna 2003 luku oli 7 %. Niistä nuorista, jotka 1980 ilmoittivat kokeneensa väkivaltaa, noin joka kymmenes oli kokenut vain uhkailua. Vuonna 2003 vastaava osuus oli kolmannes.⁴³ Salmi toteaa kansallisten uhritutkimusten osoittavan, että väkivallan ja sen uhan kohteeksi joutuminen on hyvin selvästi ikään kiinnittyvä ilmiö. Mitä nuorempi vastaaja, sitä todennäköisemmin hän on kokenut väkivaltaa tai sen uhkaa.⁴⁴ Kriminologisissa tutkimuksissa on saatu vahvaa näyttöä siitä, että rikosten tekijät ovat useimmiten samanikäisiä kuin uhrit. Nuorten parissa rikosten tekeminen ja rikoksen uhriksi joutuminen korreloivat melko voimakkaasti. Näistä syistä johtuen nuorten kokemien rikosten määrän selvittäminen auttaa jossain määrin arvioimaan myös nuorten tekemien rikosten määrää. Tästä voidaan tehdä alustavia johtopäätöksiä siitä, että nuorten uhkakokemusten lisäksi myös nuorten tekemät uhkaukset ovat lisääntyneet 1980-luvulta 2000-luvun alkuun.⁴⁵

Laajemmassa mittakaavassa voidaan siis todeta nuorten uhkakokemusten yleistyneen huomattavasti 1980-luvulta aikaan ennen Jokelan ja Kauhajoen kouluampumisia. Suomessa suuren julkisuuden saaneet kouluampumiset eivät siten näytä olevan ainoita syitä uhkausten lisääntymiseen, vaan taustalla on vanhempi trendi. Kivivuori kuvaili tätä artikkelissaan vuonna 2006. Kivivuoren mukaan nuorten kokeman uhkailun lisääntymisen selitykset eivät voi rajoittua vain nuorisoon, sillä uhkailujen lisääntymisen kehityssuunnan on havaittu läpäisevän koko väestön. Hän tulkitsee ilmiön taustalla olevan joko yksinkertaisesti uhkausten lisääntyminen tai kulttuurisen megatrendin asemassa oleva her-

---

⁴³ Kivivuori 2006 s. 28–32.

⁴⁴ Salmi 2011 s. 232–233.

⁴⁵ Kivivuori 2006 s. 26–27. Osa nuorten uhrin kokemuksista on aikuisten aiheuttamia. Lisäksi sama henkilö voi olla vastuussa useista rikoksista. Tämän vuoksi uhrien määrästä ei voida suoraan päätellä tekijöiden määrää (*ibid*).

kistymisen: tapahtumia, joita ei ennen olisi tulkittu uhkatilanteiksi, tulkitaan nyt väkivallan uhaksi.⁴⁶

2.2 Vuotamisen ilmiö ja uhka-analyysi

Tässä alaluvussa tarkastelen ensin koulu-uhkauksiin kiinnittyvää vuotamisen ilmiötä ja tämän jälkeen osittain vuotamisen tutkimushavaintoihin pohjautuvaa uhka-analyysin menetelmää, jota käytetään uhkausten vakavuuden arvioimiseen. Vuotaminen voidaan määritellä prosessiksi, jossa henkilö ”vuotaa” ennen tekoa omat tekoajatuksensa tai teko suunnitelmansa ja sitä kautta signaloii omia tekoaikeitaan tai vastaavanlaiselle teolle antamaansa positiivista merkitystä. Bondü ja Scheithauer käyttävät teoksessaan vuotamisen synonyyminä osuvasti sanaa ”*Tatankündigung*”, joka vapaasti suomennettuna tarkoittaa tekoilmoitusta.⁴⁷

Vuotamisen ilmiö havaittiin yhdysvaltalaisissa laajoja aineistoja hyödyntäneissä kouluampumistutkimuksissa 2000-luvun alussa. Tutkimuksissa pyrittiin aikaisempia kouluampujia retrospektiivisesti tutkimalla löytämään vihjeitä, joiden avulla kouluiskuja voitaisiin tulevaisuudessa estää. Tutkimuksissa havaittiin, että suurin osa kouluampujista vuoti eli paljasti osia suunnitelmistaan ennen iskun toteuttamista tai toteuttamisen yrittämistä. Suurimmassa osassa tapauksia ainakin yksi henkilö tiesi tekijän suunnittelevan kouluampumista. Yleisimmin tämä henkilö oli kouluampujan ystävä, koulukaveri tai sisarus. Osa tiesi suunnitelmat tarkalleen ja osa tiesi, että jotain oli tekeillä. Useassa tapauksessa myös tarkka päivämäärä ja kellonaika oli tiedossa. Joka kuudes kouluampuja uhkasi tulevia uhrejaan suoraan. Lisäksi suurin osa hyökkääjistä käyttäytyi ennen iskua niin, että muut oppilaat ja myös aikuiset olivat huolestuneet heistä.⁴⁸

Koulu-uhkaukset kiinnittyvät vuotamisen ilmiöön, sillä FBI:n mukaan monitulkintaiset uhkaukset ovat yksi esimerkki vuotamisesta. Siten vuotamisen tutkimista voidaan osittain pitää myös koulu-uhkausten tutkimisena. Uhkausten ohella FBI:n mukaan vuotamista ovat monitulkintaiset leventelyt, vihjaukset, ennustukset tai uhkavaatimukset, jotka joko sanotaan ääneen tai välitetään kouluaineissa, kirjeissä, päiväkirjamerkinnöissä

⁴⁶ Kivivuori 2006 s. 51–52.

⁴⁷ Scheithauer – Bondü 2011 s. 66–67.

⁴⁸ Vossekuil et al. 2002 s. 23–27; O’Toole 2000 s. 16.

tai piirustuksissa.⁴⁹ Vuotamista voi tapahtua myös tekstiviestein tai internetissä esimerkiksi keskustelupalstoilla tai sosiaalisessa mediassa taikka epäsuoremmin pakkomielleisenä kiinnostuksena aikaisempiin kouluampumisiin tai aseisiin, väkivaltamedian ylettömänä kulutuksena taikka itsemurhauhkauksina tai -yrityksinä. Vuotamista tapahtuu tyypillisesti joko itse iskusuunnitelmasta tai päätöksestä suorittaa isku taikka aikaisemmassa vaiheessa kosto- ja väkivaltafantasioista.⁵⁰

Tutkimuksissa on spekuloitu eri syitä sille, miksi kouluampujat vuotavat teoistaan. Nämä syyt ovat relevantteja myös uhkausten tutkimisessa. Vuotamista voi ensinnäkin ajatella avunhuutona ja toiveena siitä, että aiottu teko voitaisiin vielä estää. Toisesta näkökulmasta vuotamisen avulla tekofantasia toteutetaan osittain ensimmäistä kertaa ja sillä voidaan testata yleisön reaktioita etukäteen. Kolmanneksi vuotaminen on nähty vallan demonstraationa. Tulevan ampujan tarkoituksena on tehdä muille selväksi, että hän on tekoon kykenevä ja ettei häntä voida siinä estää.⁵¹ FBI:n mukaan vuodon tarkoitus voi olla myös ystävien tai tuttujen rekrytoiminen auttamaan iskun valmistelussa tai itse iskun toteuttamisessa.⁵² Tuoreessa vuotamistutkimuksessa, jonka aineiston tapauksiin kuuluu kouluampumisten lisäksi muitakin massamurhia, kumotaan osa näistä selityksistä. Erityisesti kritisoidaan näkemystä vuodoista avunhuutoina. Tutkimuksen mukaan tällainen motiivi vihjaisi siitä, että vuotaja tuntisi katumusta tai ainakin tiedostaisi aikomansa teon moraalisesti halveksuttavan luonteen. Tämänkaltaiset viitteet puuttuvat kuitenkin tutkimuksen mukaan kaikista heidän tarkastelemistaan tapauksista. Mahdollisina motiiveina vuodon tekemiselle mainitaan jännityksen tarve, tunne vallan saamisesta, halu pelotella, huomion hakeminen tai yksinkertaisesti pelko ja hermostuneisuus liittyen tulevaan iskuun. Joissain tapauksissa vuoto voi kuvastaa sitä, ettei tuleva tekijä pysty pitämään tulevaan väkivaltaiseen tekoon liittyviä tunteita sisällään. Hän saattaa katua vuotoa heti sen tehtyään. Toisaalta kyseessä voi olla tietoinen narsistinen toive ikuistaa vuodot internetiin, jotta henkilö muistettaisiin niiden kautta kuolemansa jälkeen.⁵³

Vuotamiseen liittyvien tutkimushavaintojen vuoksi se todennäköisyys, että väkivaltaiisiin uhkauksiin tai uhkaavaan käytökseen ajoissa puuttumalla voitaisiin ennaltaehkäistä

---

⁴⁹ *O'Toole* 2000 s. 16.

⁵⁰ *Scheithauer – Bondü* 2011 s. 66–67, 83.

⁵¹ *Scheithauer – Bondü* 2011 s. 69–70.

⁵² *O'Toole* 2000 s. 16.

⁵³ *Meloy – O'Toole* 2011 s. 522–523.

tilanteiden eskaloitumista kouluampumisiksi, on merkittävästi suurempi⁵⁴. Ennaltaehkäisyn tiellä on kuitenkin ensinnäkin niin sanottu hiljaisuuden koodi, jolla tarkoitetaan sitä, että nuorten tieto pysyy nuorilla. Jos nuoret eivät koe voivansa kertoa huolestuttavista vuodoista aikuisille, ei ennaltaehkäisy ole mahdollista. Monissa tutkimuksissa korostetaan koulukulttuuriin vaikuttamista erityisesti nuorten ja aikuisten välisten luottamuksellisten suhteiden kehittämiseksi, jotta hiljaisuuden koodi saataisiin rikottua.⁵⁵ Toisaalta todelliset vuodot ja uhkaukset tulisi pystyä erottamaan harmittomista mielenilmauksista. Tämän vuoksi uhkausten ja uhkaavuuden arvioiminen on tärkeässä asemassa.

Uhka-analyysin menetelmää pidetään tutkimuskirjallisuudessa tehokkaimpana keinona uhkausten vakavuuden arvioimiseen.⁵⁶ Uhka-analyysin perusperiaate on, että kaikki uhkaukset ja uhkaajat ovat erilaisia ja että suurin osa uhkaajista ei toteuta uhkauksiaan. Tästä huolimatta kaikki uhkaukset on otettava tosissaan ja arvioitava, jotta uhkauksiin voidaan reagoida niiden vaatimalla vakavuudella.⁵⁷ Uhka-analyysissä arvioidaan sitä, millä todennäköisyydellä uhka tai uhkaus johtaa väkivaltaiseen toimintaan. Arvioinnin tukena käytetään erilaisia dokumentteja ja muun muassa vuodon esittäjää, tämän lähipiiriä ja muita hänen kanssaan tekemisissä olleita henkilöitä haastatellaan.⁵⁸ Arviointia ei tule perustaa pelkästään yksittäiseen vuotoon, vaan myös yksilön muiden toimien kontekstiin, erityisesti pitäen silmällä mahdollista muuta varoituskäyttäytymistä.⁵⁹ Uhka-analyysin menetelmän yksi olennainen osa on uhkaajan motiivin ja aikeiden selvittäminen.⁶⁰

2.3 Aikaisempi koulu-uhkaustutkimus

Uhka-analyysiin ja vuotamiseen liittyvissä tutkimuksissa käytettiin empiirisenä aineistona aikaisempien kouluampujien taustoja. Yhdysvaltalainen Kostinskyn ja kumppaneiden tutkimus ”*Threats of School Violence in Pennsylvania after Media Coverage of the Columbine High School Massacre*” vuodelta 2001 on tietojeni mukaan ensimmäinen

⁵⁴ Borum et al. 2010 s. 31.

⁵⁵ O’Toole 2000 s. 23; Vossekuil et al. 2002 s. 32–33; Kiilakoski 2009 s. 56–57.

⁵⁶ Meloy et al. 2012; Meloy – O’Toole 2011; Scheithauer – Bondü 2011; Borum et al. 2010; Haapasalo 2008; Reddy et al. 2001.

⁵⁷ O’Toole 2000 s. 6.

⁵⁸ Reddy et al. 2001 s. 168–169.

⁵⁹ Meloy – O’Toole 2011 s. 524–525.

⁶⁰ Fein et al. 2002 s. 50–51.

tutkimus, jossa koulu-uhkauksia on tutkittu empiirisesti käyttämällä materiaalina niminomaan koulu-uhkauksia. Tarkastelen seuraavaksi lyhyesti kyseisen tutkimuksen lisäksi yhtä saksalaista ja kahta suomalaista koulu-uhkaustutkimusta.

Kostinsky ja kumppanit tutkivat Columbinen kouluampumisen jälkeisiä Pennsylvanian koulualueella tapahtuneita koulu-uhkauksia (n=354, aikaväli 50 päivää Columbinen kouluampumisesta 20.4.1999). Aineisto sisälsi tiedot siitä, minä päivänä ja mihin aikaan uhkaus tehtiin, missä koulupiirissä ja koulussa uhkaus tehtiin, millä aseella uhkaus tehtiin, seurasiko uhkausta evakuointi tai tunnin peruuttaminen sekä siitä pidättikö poliisi koulu-uhkauksen tehneen henkilön. Tutkimuksen tarkoituksena oli osoittaa uhkausryppään esiintyvän imitaatioprosessille tyypillisellä aikamallilla, joka on havaittu tutkittaessa itsemurhien ja uutisoinnin välisiä yhteyksiä. ”Ylimääräisten” itsemurhien voidaan katsoa johtuvan imitaatioefektistä, mikäli itsemurhien määrän piikki sijoittuu julkisuutta saaneen tapauksen jälkeen. Piikki esiintyy yleensä kuudennen päivän kohdalla, jonka jälkeen itsemurhien määrä alkaa laskea. Tutkimuksessa havaittiin koulu-uhkausten todella esiintyneen tämän mallin kaltaisesti: 56 % uhkauksista tehtiin ennen kymmenettä päivää tai kymmenentenä päivänä Columbinen kouluampumisen jälkeen ja yli yksi kolmasosa uhkauksista tehtiin päivinä 8, 9 ja 10. Tutkimuksen mukaan koulu joutuu todennäköisemmin koulu-uhkauksen kohteeksi, mikäli koulun oppilasmäärä on suuri ja valkoihoisten oppilaiden osuus kaikista koulun oppilaista on suuri. Tutkimuksen johtopäätöksenä oli, että koulu-uhkaukset seuraavat julkisuudessa esiintyviä kouluampumisia ja että median tulisi ottaa tämä huomioon muotoillessaan kouluampumisista kertovia uutisia.⁶¹

Saksalaisen tutkijan Britta Bannenbergin artikkeli ”*Umgang mit Amokdrohungen an Schulen*” julkaistiin vuonna 2011. Tutkimuksen tarkoituksena oli tarkastella empiirisesti Hessenin alueen koulu-uhkauksia. Tarkastelun kohteena olivat uhkauksen tapa, tekijän henkilötiedot ja luonteenpiirteet, tekijän motiivi, tekijän suhde uhriin, tekijän vaarallisuus sekä koulun, poliisin ja oikeuslaitoksen toimenpiteet asiassa. Lisäksi tutkimuksessa kiinnitettiin huomiota siihen, heijastuiko uhkaajan arvioitu vaarallisuus interventio- ja ennaltaehkäisytoimiin. Tutkimuksen aineisto koostui uhkaustapausten rikosprosessien asiakirjoista. Tapaukset valittiin tutkimukseen perustuen kahden tunnetun saksa-

---

⁶¹ Kostinsky et al. 2001.

laisen kouluampumisen tapahtumispäiviin. Winnendenissä 11.3.2009 tapahtuneen kouluampumisen vuoksi tutkimukseen otettiin mukaan uhkaustapaukset, jotka olivat tapahtuneet vuoden 2009 tammikuusta heinäkuuhun. Emsdettenissä 20.11.2006 tapahtuneen kouluampumisen vuoksi tutkimuksen otettiin mukaan vuoden 2006 marraskuussa ja joulukuussa tapahtuneet uhkaukset. Tapauksia oli yhteensä 58 kappaletta ja uhkaajia yhteensä 65 kappaletta.⁶²

Tuloksena Bannenberg esitti kuusi uhkauksen vaarallisuuden ja vakavuuden mukaan luokiteltua tapausluokkaa. Ensimmäisen ja toisen luokan tapaukset olivat vaarattomia uhkauksia. Ensimmäiseen luokkaan kuuluivat väärinymmärretyt vitsit sekä ajattelemattomuutta tai vihastuksissaan sanotut uhkaukset. Toisen luokan uhkaukset olivat impulsiivisten ja aggressiivisten poikien tekemiä. Kolmas, neljäs ja viides tapausluokka olivat arvioiden kannalta haasteellisimpia, sillä uhkauksia esittäneet nuoret olivat moniongelmaisia. Kolmas luokka koostui niin sanotuista hätähuudoista, joiden tarkoituksena oli kiinnittää huomiota uhkaajan ongelmiin. Neljännessä luokassa uhkaajat olivat huomattavan moniongelmaisia, heillä oli erityisiä vaikeuksia tulla toimeen tyttöjen tai naisten kanssa ja tutkimuksessa havaittiin merkkejä vaanimisesta. Viides luokka sisälsi vaaralliset uhkaukset, jotka tutkimuksen mukaan mitä todennäköisimmin toteutetaan ilman interventiota. Tähän luokkaan oli tutkimuksessa luokiteltu kolme tapausta, jotka kaikki poikkesivat toisistaan uhkauksen tavan, kehityksen sekä epäillyn persoonallisuuden osalta. Kuudes luokka koostui tapauksista, joissa tosiasiaa ei ollut tapahtunut lainkaan uhkausta. Tapausten taustalla oli huhuja ja vääriä syytöksiä. Bannenberg korosti artikkelissaan vanhempien vastuuta lapsistaan mutta peräänkuulutti myös miettimään uhkausten hallinta- ja arviointistrategioita etukäteen. Koulujen tulisi hänen mukaansa pystyä arvioimaan alustavasti uhkausten vakavuutta, sillä resurssit eivät riitä jokaisen epäkypsan nuoren uhkaavan ilmauksen poliisikontrollin järjestämiseen.⁶³

Ensimmäinen suomalainen koulu-uhkaustutkimus on Nina Lindbergin, Eila Sailaksen ja Riittakerttu Kaltiala-Heinon tutkimus ”*The Copycat Phenomenon after two Finnish School Shootings: an Adolescent Psychiatric Perspective*” vuodelta 2012. Tutkimuksen tarkoituksena oli luonnehtia nuoria 13–18-vuotiaita ”*kopiorikollisia*” (n=77), jotka olivat uhanneet toteuttaa kouluampumisen ja jotka oli lähetetty tästä syystä psykiatriseen

⁶² Bannenberg 2011 s. 300–301.

⁶³ Bannenberg 2011 s. 304–316.

mielentila-arvioon aikavälillä 8.11.2007–30.6.2009. Tutkimuksen tekijät ottivat yhteyttä kaikkiin Suomen nuorisopsykiatriisiin yksiköihin, joita pyydettiin käymään läpi läheteet tutkimuksen aikavälillä ja valitsemaan niistä tutkimuksessa hyödynnettäviksi tapaukset, jotka sisälsivät kouluampumisuhkauksia. Aineistona käytettiin uhkaajien potilastietoja. Tutkimusta varten aineistosta kerättiin uhkaajien demografiset tiedot sekä tiedot liittyen perheeseen ja kouluun, tiedot aikaisemmasta psykiatrisesta hoidosta, aikaisemmasta rikollisuudesta, sen hetkistä oireista, perheongelmista ja psykiatrisista diagnooseista. Tutkimuksessa saatuja tuloksia verrattiin nuoriin psykiatriisiin avohoito- ja pakkohoito-potilaisiin sekä aikaisempiin kouluampujiin.⁶⁴

Tutkimuksessa havaittiin, että kaikki uhkaajat olivat syntyperäisiä suomalaisia ja heidän keski-ikänsä oli 15.0 vuotta. Aineiston uhkaajat olivat enimmäkseen poikia, jotka menestyivät hyvin koulussa. Heillä ei ollut taustaa väkivaltarikoksissa, mutta uhkaajien alkoholin käyttö arvioitiin haitalliseksi. Lähes kaksi kolmasosaa uhkaajista oli ollut ennen uhkausta mielenterveyspalveluiden asiakkaana. Lähes kaksi kolmasosaa uhkaajista kärsi ahdistus- tai masennusoireista. Lähes puolet uhkaajista oli ilmaissut joko itsemurhasuunnitelmia tai -ajatuksia. Tyypillisiä olivat käytösongelmat kuten impulsiivisuuden kontrolloimisongelmat, aggressiiviset purkaukset, omaisuuden tuhoaminen sekä väkivalta toisia ihmisiä kohtaan. Suurin osa uhkaajista ilmaisi positiivisia asenteita aggressiivista käyttäytymistä kohtaan ylipäänsä, ja yli puolet aikaisempia kouluampujia kohtaan. Suurin osa koulu-uhkaajista koki, että kostosta motivoitunut väkivaltainen hyökkäys tiettyjä henkilöitä kohtaan oli oikeutettua. Yksi kolmasosa uhkaajista ilmaisi ajatuksen laajennetusta itsemurhasta. Vain muutama selitti, että uhkaus oli vitsi tai yritys saada huomiota. Yli puolella uhkaajista arvioitiin olevan kyky toteuttaa uhkaus. Kuitenkin suurimmassa osassa tapauksia tarkoitus toteuttaa uhkaus oli matala ja pysyi passiivisen ajattelun tasolla. Noin joka viides oli tehnyt valmisteluja uhkauksen toteuttamiseksi.⁶⁵

Tutkimuksessa todettiin, että uhkaajien piirteet olivat yhtenevät Yhdysvaltojen salaisen palvelun ja opetusministeriön kouluampumistutkimuksen havaintojen kanssa⁶⁶. Tutkimuksessa verrattiin saatuja tuloksia myös Peter Langmanin tekemään kouluampujien

---

⁶⁴ Lindberg et al. 2012b.

⁶⁵ Lindberg et al. 2012b.

⁶⁶ Ks. Vossekuil et al. 2002.

luokitukseen psykoottisiin, psykopaattisiin ja traumatisoituneisiin ampujiin.⁶⁷ Tutkimuksessa todettiin, että koulu-uhkaajat muistuttivat kouluampujia monin tavoin. Kouluampujien kanssa yhtenevästi koulu-uhkaajilla oli havaittavissa psykoottisia oireita sekä traumatisoivia kokemuksia, mutta toisin kuin kouluampujilla, koulu-uhkaajilla ei ollut psykopaattisia piirteitä.⁶⁸

Toinen suomalainen koulu-uhkaustutkimus ”*Adolescents Expressing School Massacre Threats Online: Something to Be Extremely Worried About?*” on muutoin saman edellä mainitun tutkimusryhmän tekemä, mutta mukana oli lisäksi Atte Oksanen. Artikkelijulkaistiin joulukuussa 2012. Tutkimuksen tavoitteena oli verrata toisiinsa nuoria, jotka olivat tehneet koulu-uhkauksen internetissä, ja nuoria, jotka olivat ilmaisseet uhkauksen muutoin, esimerkiksi luokkahuoneessa. Tutkimus hyödynsi samaa aineistoa, joka oli käytössä edellä käsittelemässäni artikkelissa. Tutkimuksen mukaan nuoret erosivat toisistaan siinä, että internetissä uhanneita oli useammin kiusattu, he kärsivät useammin masennuksesta ja käyttivät useammin päihteitä. Heidän tekemänsä uhkaukset olivat myös huolestuttavampia, sillä uhattuja tekoja oli useammin valmisteltu ja uhkaaja oli ilmaissut selvästi tarkoituksensa toteuttaa kouluampuminen. Sen sijaan muulla tavoin uhanneille tyypillisempää olivat keskittymisvaikeudet sekä ongelmat impulssien kontrolloimisessa. Heillä oli myös aikaisempaa rikostaustaa. Tutkimuksessa päädyttiin siihen, että internetissä uhkauksia tehneet nuoret ovat riskialttiimpi ryhmä kuin uhkauksia muualla tekevät nuoret. Artikkelin lopuksi kirjoittajat korostivat laajempaan aineistoon pohjautuvan jatkotutkimuksen tarvetta samasta aiheesta.⁶⁹

2.4 Motiivimyytit tutkimuskirjallisuudessa ja lehdistössä

Tutkimuskysymykseni liittyy sen selvittämiseen, miksi uhkaaja on tehnyt uhkauksen. Tutkimuskentässä on esitetty tähän kysymykseen myös monenkirjavia oletuksia, joita ei ole pohjattu empiiriseen tutkimukseen. Poikkeuksen tästä muodostavat lähinnä edellä mainitut tutkimukset. Osa näistäkin tutkimuksista tosin sisältää motiivimyyttejä. Lindbergin ja kumppaneiden vuonna 2012 julkaistussa ensimmäisessä tutkimuksessa käytettiin koko artikkelin läpi koulu-uhkaajista termiä ”*copycats*” eli kopiorikolliset. Tätä

---

⁶⁷ Ks. Langman 2009.

⁶⁸ Lindberg et al. 2012b.

⁶⁹ Lindberg et al. 2012a.

termivalintaa ei artikkelissa selkeästi perusteltu, sillä artikkelin alussa todettiin vain, että tapot ja itsemurhat assosioidaan kopiorikosilmiöön⁷⁰ ja viitattiin edellä tarkasteltuun Kostinskyn ja kumppaneiden koulu-uhkaustutkimukseen. Tutkimuksessa ei esimerkiksi aineiston perusteella arvioitu kopiorikoksen monimutkaisen määritelmän täyttymistä.⁷¹ Kuitenkaan uudemmassa Lindbergin, Oksasen ja muutoin saman tutkimusryhmän artikkelissa ei enää käytetty uhkaajista termiä kopiorikollinen.⁷²

Myös edellä tarkasteltu Kostinskyn ja kumppaneiden tutkimus sisältää motiivimyytin. Vaikka aineisto ei sisältänyt tietoja uhkaajien motiiveista tai muutakaan tietoa uhkaajan henkilöstä tai taustasta, tutkijat tekivät yhden poissulkevan päätelmän uhkaajien motiiveista. Koska uhkaukset tapahtuivat yleisimmin aamu kahdeksan ja puolenpäivän välillä, eivätkä ennen koulupäivän alkua, osoitti tämä tutkijoiden mielestä sen, ettei uhkausten tekemisen syynä ollut vapaapäivän hankkiminen.⁷³ Tämä selitys ei kuitenkaan ole aukoton, sillä on edelleen mahdollista, että uhkaaja on halunnut loppupäivän vapaaksi. Tutkijat olettivat uhkaajien tekevän uhkauksen loogisesti ja harkitusti, mutta näin ei välttämättä ole. Seuraavaksi tarkastelen lyhyesti muita yhdysvaltalaisia motiivimyyttejä ja tämän jälkeen laajemmin suomalaisia motiivimyyttejä, joita esiintyy niin tutkimuskirjallisuudessa kuin lehtikirjoittelussa.

Yhdysvaltalaisessa tutkimuskirjallisuudessa koulu-uhkausten tekemistä on selitetty yleisemmin niin sanotulla epidemiamallilla, jonka mukaan nuoret kopioivat toisiaan tekojensa seurauksia ajattelematta. Toiset tutkijat pitävät tätä liian yksioikoisena ja nuoria yksinkertaistavana selityksenä. Esimerkiksi vihamurhia tutkinut Mark Ames on argumentoinut, että epidemiaselitys sivuuttaa täysin uhkausten sosiaalisen kontekstin. Hän pitää mahdollisena ilmiön selityksenä sitä, että nuoret ilmaisevat uhkauksillaan sympatiaa kouluampujia kohtaan.⁷⁴

Suomenkielisessä kirjallisuudessa on myös havaittavissa tällaisia todentamattomia oletuksia koulu-uhkausten tekemisen syistä. Amesin käsitystä lähellä on esimerkiksi Jussi

⁷⁰ ”*Homicides and suicides are both associated with the copycat phenomenon.*”

⁷¹ Lindberg et al. 2012b. Ks. kopiorikoksen määritelmästä esimerkiksi Alvesalo – Santtila 2004.

⁷² Lindberg et al. 2012a.

⁷³ Kostinsky et al. 2001 s. 994–995.

⁷⁴ Oksanen et al. 2011 s. 109; Ames 2007.

Särkelän suhteellisen radikaali näkemys koulu-uhkaajista. Hän viittaa Suomen koulu-ampumisia käsittelevässä yhteiskuntakriittisessä pamfletissaan koulu-uhkaajiin terroritekojen suunnittelijoina tai terroristien myötäilijöinä. Terroristeilla hän viittaa pamfletin alussa aikaisempiin kouluampujiin. Koulu-uhkaajia ”eivät motivoi mielen sisällä syntyneet synkät psyykeallot, vaan yhteiskunnalliset tekijät. Ihminen ei välttämättä ole tullut pahemmaksi, vaan hänen kokemansa todellisuus on käynyt ahdistavammaksi elää.”⁷⁵ Myös kopiorikosselitystä tuetaan Suomessa. Esimerkiksi Suomalaisen tiedeakatemian kannanottoja -sarjassa julkaistu raportti ”*Koulusurmat. Yhteiskunnalliset ja psykologiset taustat ja ehkäisy*”, jonka työryhmään kuuluvat professori Raija-Leena Punamäki, professori Kirsi Tirri, dosentti Petri Nokelainen sekä professori Mauri Marttunen, ottaa kantaa uhkausilmiöön seuraavasti: ”*Erityisenä vaarana pidetään toisten väkivaltaisen käyttäytymisen matkimista (Copycat). Suomalaisten koulusurmien jälkeen esiintynyt uhkailu on esimerkki matkimiskäyttäytymisestä.*”⁷⁶ Myös Jokelan tutkintalautakunnan raportti ottaa kantaa tähän suuntaan. Sen mukaan aikaisempien kouluampujien saama ”*Näyttävä julkisuus on osaltaan johtanut suureen määrään koulu-uhkauksia.*”⁷⁷

Toinen linja on leimata koulu-uhkaukset nuorten ajattelemattomuudeksi ja rajojen kokeiluksi tai merkiksi nuorten pahoinvoinnista. Nuorisotutkimusverkoston verkkojulkaisuun ”*Kauhajoen jälkipaini. Nuorisotutkijoiden ja ammattilaisten puheenvuoroja*” kirjoittanut Tuukka Tomperi viittaa artikkelissaan nuorten tekevän uhkauksia ”*testataksseen maailman rajoja*”. Näiden nuorten hän kuvailee olevan ”*pettyneitä, turhautuneita, katkeroituneita, raivostuneita, koulussa pahoinpideltyjä, lopen yksinäisiä, elämänsä väsyneitä, tunteiltaan seonneita tai muuten vain itsessään räjähtäneitä*”⁷⁸. Samaiseen julkaisuun artikkelin kirjoittanut Tapio Kuure pitää koulu-uhkauksia ”*satojen särkyneiden sielujen*” lähettämänä.⁷⁹ Marja Puustinen toteaa Opettaja-lehdessä julkaistussa artikkelissaan koulu-uhkausten olevan ”*lähes poikkeuksetta nuorten päähänpistoja, joiden seurauksia tekijät eivät ole tulleet ajatelleeksi.*” Puustisen artikkelissaan siteeraama kriisi- ja traumapsykoterapeutti, psykologian tohtori Eija Palosaari toteaa koulu-uhkausten kuvastavan nuorten identiteettikriisivaihetta, johon kuuluu auktoriteettien uhmaaminen. Nuori saattaa samaistua kouluampujaan ja tuntee vetoa julkisuuden kautta tarjoutune-

⁷⁵ Särkelä 2008 s. 10.

⁷⁶ Punamäki et al. 2011 s. 32.

⁷⁷ Jokelan tutkintalautakunta 2009 s. 125–126.

⁷⁸ Tomperi 2009 s. 54.

⁷⁹ Kuure 2009 s. 24–25.

siin valmiisiin toimintamalleihin, vaikka ne olisivat nuoresta pelottaviakin. Kokeilukuvioon kuuluu Palosaaren mukaan se, ettei uhattua tekoa saateta loppuun ja että nuori säikähtää jäädessään uhkailusta kiinni. Samassa artikkelissa haastatellaan vantaalaisten opettajien työsuojavaltuutettua, joka epäsuorasti viittaa koulu-uhkausten määrän selittyvän ”*huonosti voivien oppilaiden*” suurella määrällä.⁸⁰

Toisaalta uhkauksia kuvaillaan usein piloiksi, ilkeiksi tai pelotteluksi. Kauhajoen tutkintalautakunnan raportissa todetaan monien koulu-uhkausten olleen ”*huonosti harkittua pilaa*”.⁸¹ Raporttiin ei ole merkitty lähdeviitettä tämän lauseen yhteyteen. Erityisesti lehdissä on kuvailtu uhkauksia ilkeiksi. Uhkauksia on lehti uutisoinnin mukaan tehty esimerkiksi vapaapäivän saamiseksi, koetilanteen välttämiseksi tai kovan maineen hakemiseksi. Lisäksi on uutisoitu tapauksesta, jossa koulu-uhkaus tehtiin kiusaamistarkoituksessa. Tässä tapauksessa uhkaus tehtiin tahallaan toisen nimissä, jotta tämä henkilö joutuisi vaikeuksiin.⁸² Pelkokierteitä tutkineen Hille Koskelan mukaan ”*[koulu-]Uhkailija saavuttaa häiriköinnin avulla vallan tunteen mutta haluaa lisäksi herättää pelkoa*.”⁸³ Lukio-opettaja Piritta Malinen kuvailee ”*Kauhajoen jälkipainiin*” kirjoittamassaan artikkelissa koulumaailman ongelmaa kohdata joidenkin oppilaiden viljelemää ”*koulumurhahuumoria*”, jonka avulla oppilaat ovat katsoneet oikeudekseen keventää tilannetta: ”--- vitseistä lähtee huhuina leviämään väärää tietoa, joka saataan tulkita uhkauksiksi.”⁸⁴

Tässä kuvatut motiivimyytit kaipaavat rinnalleen tieteelliseen tutkimukseen perustuvaa analyysiä koulu-uhkaajien motiiveista. Motiivimyyttien olemassaolo myös osaltaan perustelee tämän tutkimuksen tärkeyttä.

---

⁸⁰ Puustinen 2008.

⁸¹ Kauhajoen tutkintalautakunta 2010 s. 106.

⁸² Yle Satakunta 5.4.2011.

⁸³ Koskela 2009 s. 166.

⁸⁴ Malinen 2009 s. 26–27.

3 KOULUAMPUMISET UHKAUSTEN TAUSTALLA

3.1 Kouluampumisten määrittelyn haastavuus

Kouluampumisia käsittelevässä tutkimuskirjallisuudessa ei ole päästy yksimielisyyteen kouluampumisen määritelmästä. Ongelmat kumpuavat ilmiön harvinaisuudesta. Harvinaisten ilmiöiden tutkimisessa on useita kipupisteitä, joista yksi liittyy ilmiön määrittelyyn. Valitun määritelmän tiukkuus tai laajuus vaikuttaa suoraan siihen, kuinka laajana tai uutena ongelmana nähdään. Lisäksi valitulla määritelmällä on suuri vaikutus ilmiötä selittämään kehitettyjen teorioiden substanssiin.⁸⁵ Aloitan tämän kirjallisuuskatsauksen tarkastelemalla kouluampumisten määritelmien moninaisuutta ja tästä aiheutuvia ongelmia.

Esimerkiksi saksalainen tutkija Rebecca Bondü määrittelee kouluampumisen seuraavalla tavalla: *”(entisen) oppilaan suunnitelmallinen hyökkäys hänen tietoisesti rikospaikaksi valitsemaansa kouluun tappamisaikoina ja potentiaalisesti tappavin asein. Teko on seurausta koulukontekstin yhteydessä yksilöllisesti tekijän mielessä rakentuneista motiiveista ja teko kohdistuu kouluun assosioituihin henkilöihin tai henkilöryhmiin, jotka ovat ainakin osittain etukäteen valittuja.”*⁸⁶

Useimpien tutkijoiden määritelmät edellyttävät, että kouluampuminen tapahtuu koulutuslaitoksen alueella tai kouluun liittyvässä tapahtumassa ja että ampujana on yksi tai useampi koulun nykyinen tai entinen oppilas⁸⁷. Osa tutkijoista edellyttää määritelmän täyttämiseksi kouluampumiselta aikaisempaa suunnitteluvaihetta.⁸⁸ Uhrien osalta teoriat hajaantuvat merkittävimmin. Kiilakosken mukaan erimielisyyttä aiheuttavat esimerkiksi kysymykset uhrien määrästä, väkivallan vakavuudesta ja teon satunnaisuudesta.⁸⁹ Esimerkiksi Ralph Larkinin määritelmän täyttämiseksi riittää, että kouluun tappamistarkoi-

⁸⁵ Harding et al. 2002 s. 177–178.

⁸⁶ Scheithauer – Bondü 2011 s. 24: *”gezielte Angriffe eines (ehemaligen) Schülers an seiner bewusst als Tatort ausgewählten Schule mit potenziell tödlichen Waffen und Tötungsabsicht. Die Tat ist durch individuell konstruierte Motive im Zusammenhang mit dem Schulkontext bedingt und richtet sich gegen mit der Schule assoziierte, zumindest teilweise zuvor ausgewählte Personen oder Personengruppen.”* (käännös EH)

⁸⁷ Newman et al. 2004 s. 50, 232; Larkin 2009 s. 1310.

⁸⁸ Scheithauer – Bondü 2011 s. 62–63.

⁸⁹ Kiilakoski 2009 s. 16.

tuksessa tuotu ase laukaistaan ja ainakin yksi ihminen loukkaantuu ja että ampuja yrittää ampua useampaa kuin yhtä henkilöä, joista ainakaan yksi ei ole selkeä kohde⁹⁰. Katherine Newman tutkimusryhmineen ei edellytä yhtään kuollutta uhria määritelmän täyttämiseksi. Kuitenkin kouluampujan tarkoituksena tulee olla useiden henkilöiden ampuminen. Vaikka osa uhreista olisi valittu suunnitelmallisesti, heidän määritelmänsä mukaan osan uhreista tulee olla sattumanvaraisesti valittuja tai symbolisen merkityksensä vuoksi valittuja. Symbolista merkitystä on esimerkiksi tarkoituksessa tappaa koulun rehtori. Kouluampuminen ei siten Newmanin ja tutkimusryhmän määritelmän mukaan ole tiettyyn henkilöön tai tiettyihin henkilöihin kohdistuva teko, vaan hyökkäys koko kouluinstituutiota kohtaan.⁹¹

Kouluampumisen määritelmän ulkopuolelle jää usein muuta ampumista sisältävää nuorisoväkivaltaa, esimerkiksi tapauksia, joissa ase tuodaan kouluun jonkun tietyn henkilön ampumiseksi, mutta muita kohti ei laukaista. Lisäksi huumekauppoihin ja jengiväkivaltaan liittyvät ampumavälikohtaukset jäävät esimerkiksi Newmanin määritelmän ulkopuolelle, vaikka niihin liittyisi aseiden laukaiseminen koulussa. Kouluampumisen määritelmän ulkopuolelle jättäminen ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettei näitä tapauksia pidettäisi huolestuttavina.⁹² Osa tutkijoista näkee kouluampumiset osana kouluväkivallan jatku-moa, eräänlaisina jäävuoren huippuina, joita ei tule käsitellä yksittäistapauksina irrallaan muusta kouluissa tapahtuvasta väkivallasta⁹³. Lisäksi eroja on nähtävissä siinä, tutkitaanko kouluampumisia osana laajempaa yhteiskunnallista kehystä vai keskitytäänkö lähinnä kouluampujan psykologisen tilan arvioimiseen⁹⁴.

Määritelmällisten ristiriitojen ja epäselvyyksien vuoksi esimerkiksi kouluampumisten alkamisajankohdan ja -paikan osoittaminen on avoin tulkinnalle, sillä eri määritelmät lukevat eri tapaukset kouluampumisten piiriin. Kouluampumisten alkamisajankohdasta voidaan varmasti sanoa vain, ettei ilmiö ole uusi. Yleisempään tietoisuuteen kouluampumisten ilmiö nousi 1960-luvulla tapahtuneen Texasin torniampumisen jälkeen⁹⁵. Noin 2000-luvun alkuun saakka kouluampumisia on mitä ilmeisimmin tapahtunut pääosin

---

⁹⁰ Larkin 2009 s. 1310.

⁹¹ Newman et al. 2004 s. 50, 232.

⁹² Newman et al. 2004 s. 50.

⁹³ Kiilakoski 2009.

⁹⁴ Oksanen et al. 2013.

⁹⁵ Ks. esimerkiksi Kiilakoski 2009.

Pohjois-Amerikassa ja erityisesti Yhdysvalloissa, vaikka tämäkin tieto on kyseenalaisesti määritelmällisillä seikoilla.⁹⁶ Yhdysvaltakeskeisyys muuttui selkeästi vasta Columbinen tuhoisan kouluampumisen jälkeen.

Columbinen koulu-ampumista on pidetty eräänlaisena vedenjakajana kouluampumisten historiassa. Ensinnäkin Columbine vakiinnutti kouluampumisten motiiveiksi henkilökohtaisen koston lisäksi koston laajemman kollektiivin puolesta sekä julkisuuden ja kuuluisuuden tavoittelun. Toisekseen Columbinen kouluampumiset saivat aikaan niin sanotun copy cat -ilmiön ympäri maailmaa. Moni myöhempi kouluampuja on viitannut Columbinen tapahtumiin inspiraationsa lähteenä ja asettanut tavoitteekseen ylittää tuolloinen uhriluku.⁹⁷ Kolmanneksi Columbine on ensimmäinen kouluampuminen, jonka tekijöiden luomaa materiaalia oli ja on edelleen saatavilla internetistä.⁹⁸ Columbinen jälkeen ilmiön levinneisyys on ollut maailmanlaajuista ja kouluampumisia on tapahtunut jokaisella mantereella ja useissa eri maissa.⁹⁹ Kouluampumisten esiintymisen painopiste näyttää siirtyneen 2000-luvulla Pohjois-Amerikasta Eurooppaan. Erityisesti Saksa on kärsinyt useista kouluampumisista.¹⁰⁰ Kouluampumisia on ollut Yhdysvaltojen, Kanadan, Saksan ja Suomen lisäksi ainakin Ruotsissa, Tanskassa, Alankomaissa, Itävallassa, Kreikassa, Bosnia-Hertsegovinassa, Australiassa, Intiassa, Kiinassa, Japanissa, Saudi-Arabiassa, Argentiinassa ja Brasiliassa¹⁰¹.

3.2 Kouluampuminen ja lähi-ilmiöt

Tässä alaluvussa pyrin erittelemään kouluampumisten ilmiötä laajemmasta perspektiivistä tarkastelemalla ilmiön sijoittumista muiden henkirikosten kentälle. Kouluampumista voidaan nimittää koulussa tapahtuvaksi joukkomurhaksi. Joukkomurhalla tai -surmalla tarkoitetaan yleensä tilannetta, jossa tekijä tappaa useita henkilöitä samalla kertaa.¹⁰² Saksalaisten tutkijoiden Herbert Scheithauerin ja Rebecca Bondün kehittämässä mallissa on kuvion avulla kuvattu joukkomurha kattokäsitteenä, josta lähtevistä

⁹⁶ *Scheithauer – Bondü* 2011 s. 21.

⁹⁷ *Larkin* 2009 s. 1309–1316.

⁹⁸ *Lindström et al.* 2010 s. 272.

⁹⁹ *Scheithauer – Bondü* 2011 s. 21.

¹⁰⁰ *Lindström et al.* 2010 s. 272.

¹⁰¹ *Bondü* 2012 s. 33.

¹⁰² *Haapasalo* 2008 s. 115–116.

useista haaroista yksi päätyy kouluampumisen käsitteeseen. Joukkomurhien alalajeista massamurha sisältää muun muassa amok-tekojen haaran, joka taas sisältää kouluampumisen, toimistoampumisen (engl. *workplace violence / office shooting*) sekä ”klassisen” amok-juoksun haarat.¹⁰³ Seuraavassa kuviossa havainnollistan tämän tutkimuksen kannalta relevanttia osaa tästä ketjusta¹⁰⁴.

Kuvio 1. Kouluampumisen sijoittuminen massamurhien kentälle.

Saksankielessä käytetty sana *Amok/ Amoklauf* juontaa juurensa kaukaa, ilmeisimmin malaijinkielisestä sanasta ”*amuck*”, joka tarkoitti alun perin sotahuutoa ja kääntyy vihaksi tai raivoksi. Malaijilaisten sotilaiden tavoitteena oli tappaa mahdollisimman monta vihollista välittämättä omasta selviytymisestä. Kyse oli sotataktiikasta ja kokonaisen ryhmän poikkeavasta sosiaalisesta käytöksestä. Myöhemmin ilmiö kehittyi yhden henkilön suorittamiksi amok-juoksuiksi, joiden aikana tekijä murhasi niin monta henkeä kuin pystyi ennen omaa kuolemaansa, tavoitteena orjaksi joutumisen välttäminen ja sitä kautta kasvojen ja kunnian säilyttäminen.¹⁰⁵ Yksi mahdollinen suomennos sanalle ”amok” olisi surmanjuoksu, mutta käytän tässä tutkimuksessa sanaa alkuperäisessä kirjoitusasussaan.

¹⁰³ Scheithauer – Bondü 2011 s. 24.

¹⁰⁴ ”*Massenmorde – Amoktaten – School Shootings, workplace violence, ”klassischer” Amoklauf*”. (käännös EH)

¹⁰⁵ Scheithauer – Bondü 2011 s. 17.

Toimistoampumisella tarkoitetaan vakavaa väkivaltaa työpaikalla. Työpaikka valitaan ampumisvälikohtauksen paikaksi jonkin konfliktin tai ongelman takia, uhrit ovat yleensä etukäteen valittuja ja teko on etukäteen suunniteltu. Klassinen amok-juoksu tarkoittaa yleensä aikuisen tekijän julkisessa tilassa, esimerkiksi ostoskeskuksessa, kadulla tai oikeuden istunnossa, toteuttamaa umpimähkäseltä vaikuttavaa ja ilman tunnistettavaa syytä aloitettua ammuskelua.¹⁰⁶ Rikospaikka on kaikissa amok-teoissa julkinen tai ainakin puolijulkinen: esimerkiksi koulu, työpaikka, katu tai ostoskeskus. Erityisen lähellä kouluampuminen vaikuttaa olevan toimistoampumista, sillä molemmissa ilmiöissä toistuu voimakas suunnittelun aste sekä kiinteät henkilökohtaiset siteet rikospaikkaan ja siellä oleviin henkilöihin.

Merkittävin ero kouluampumisten ja muiden amok-tekojen välillä on tekijän ikä, sillä kouluampujat ovat leimallisesti nuoria. Iästään huolimatta kouluampujilla on havaittu olevan enemmän yhteistä aikuisten amok-murhaajien kanssa kuin muiden vakavaan väkivaltaan syyllistyneiden nuorten kanssa. Kouluampumistapauksissa ei esimerkiksi esiinny normaaleja vakavan nuorisorikollisuuden riskitekijöitä, kuten jengeissä liikkumista, omakohtaisia vakavia väkivaltakokemuksia taikka perheympäristön psykososiaalisia tai ekonomisia rasitustekijöitä.¹⁰⁷ Nuorille tyypillisissä henkirikoksissa akuuteilla ja henkilökohtaisilla konflikteilla on suurempi merkitys. Kouluampumiset taas eivät ole spontaaneja tekoja, jotka aiheutuisivat suoraan senhetkisestä tilanteesta. Juuri suunnittelun ja valmistelun vuoksi kouluampumiset muistuttavat enemmän aikuisten tekijöiden massamurhia kuin nuorten henkirikoksia.¹⁰⁸ Esimerkiksi Jokelan ja Kauhajoen ampumiset poikkesivat vahvasti Suomessa tavanomaisesta henkirikoksen kaavasta, sillä ampujat olivat suunnitelleet ja valmistelleet iskujaan pitkään.¹⁰⁹

3.3 Termivalinnasta ja aseiden merkityksestä

Kouluampumisista on käytetty useita toisistaan poikkeavia termejä. Tässä alaluvussa perustelen valintaani käyttää ilmiöstä nimitystä kouluampuminen. Esimerkiksi median ja muun muassa Jokelan ja Kauhajoen tapahtumia selvittämään asetettujen tutkintalau-

¹⁰⁶ *Scheithauer – Bondü* 2011 s. 22–24.

¹⁰⁷ *Scheithauer – Bondü* 2011 s. 77–78.

¹⁰⁸ *Bondü – Scheithauer* 2011.

¹⁰⁹ *Lehti* 2012 s. 12–13. Valmistelu on Suomen henkirikoksissa suhteellisen harvinaista. Jos tekoa on valmisteltu, on valmistelun aste ollut yleensä vaatimaton (*ibid*).

takuntien¹¹⁰ käyttämä termi koulusurma on dramaattinen mutta epätarkka ja harhaanjohtava, sillä sanalla surma viitataan rikoslaissa murhaa ja tappoa vähäisempään rikokseen. Rikoslain 21 luvun pykälissä 1–3 määritellään tapon, murhan ja surman tunnusmerkit. Tappo katsotaan murhaksi, jos tappo on tehty ”1. vakaasti harkiten, 2. erityisen raa’alla tai julmalla tavalla, 3. vakavaa yleistä vaaraa aiheuttaen tai 4. tappamalla virkamies hänen ollessaan virkansa puolesta ylläpitämässä järjestystä tai turvallisuutta taikka virkatoimen vuoksi”. Jonkin edellä mainitun perusteen lisäksi rikoksen on oltava kokonaisuutena arvostellen törkeä, jotta tappo kvalifioituisi murhaksi. Tappo rangaistaan surmana, mikäli ”tappo, huomioon ottaen rikoksen poikkeukselliset olosuhteet, rikoksentekijän vaikuttimet tai muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen lieventävien asianhaarojen vallitessa tehty”. Rikoslain perusteella on selvää, ettei kouluampumisiin voida viitata surmina, sillä ne selkeästi täyttävät murhan tunnusmerkistön, pahimmillaan jopa jokaisen erillisen tekotavan (1–4). Esimerkiksi Ruotsissa on yleisesti käytössä termi ”skolmord” eli yksinkertaisesti koulumurha. Suomessa termin koulumurha on valinnut muun muassa Jussi Särkelä, joka kirjoitti samannimisen pamfletin aiheesta¹¹¹. Lisäksi termiä koulumurha saatetaan käyttää toiston välttämiseksi, mutta vakaata asemaa se ei tutkimuskirjallisuudessa näytä nauttivan.

Englanninkielisessä tutkimuskirjallisuudessa käytetään toisinaan sanaa ”rampage” tai ”rampage shooting”¹¹², jonka Tomi Kiilakoski on tutkimuksessaan vapaasti kääntänyt sanalla riehumisampuminen¹¹³. Suoraan kouluampumisesta käytettynä käsite on kuitenkin mielestäni hieman harhaanjohtava. Kouluampujat ovat yleensä suunnitelleet ja valmistelleet tekoaan tarkkaan ja pitkän ajan, joissain tapauksissa jopa vuosia. Aiheeseen on uppouduttu syvästi, mediasta on kerätty tietoa aikaisemmista kouluampumisista sekä mahdollisesti hakeuduttu kouluampujia ihannoiviin internetin keskusteluyhteisöihin.¹¹⁴ Sana riehuminen ei istu kovin hyvin ilmiötä kuvaavaksi sanaksi, sillä se vihjaa teon olevan ikään kuin pikaistuksissa tai hetkellisen henkilökohtaisen konfliktin vaikutuksesta tehty. Termivalinnalla voidaan toisaalta kytkeä ilmiö muuhun kouluväkivaltaan ja tiettyyn kohteeseen suunnattuun väkivaltaan. Esimerkiksi saksalaiset tutkijat Bondü

¹¹⁰ Jokelan tutkintalautakunta 2009; Kauhajoen tutkintalautakunta 2010.

¹¹¹ Särkelä 2008.

¹¹² Ks. esimerkiksi Newman et al. 2004. Sana ”rampage” esiintyy teoksen otsikossa, tosin niin myös sana ”school shooting”.

¹¹³ Kiilakoski 2009 s. 13.

¹¹⁴ Kiilakoski – Oksanen 2011b s. 265; Bannenberg 2010 s. 128–129.

ja Scheithauer ovat käyttäneet kirjoituksissaan termiä ”*severe targeted school violence*”¹¹⁵.

Englanninkielisessä tutkimuksessa yleisimmin käytetty käsite vaikuttaa olevan termi ”*school shooting*”. Saksankielinen tutkimusperinne suosii samaa termiä ”*School Shooting*” vastaavan kotimaisen termin puuttuessa¹¹⁶. Termi kouluampuminen on käytössä myös Suomessa, toisinaan myös muodossa kouluammuskelu. Esimerkiksi Janne Kivi-vuori käytti termiä kouluampuminen vuonna 2007 julkaistussa artikkelissaan¹¹⁷.

Termi kouluampuminen viittaa rikoksen tekemiseen käytettyihin välineisiin, ampuma-aseisiin, sekä niillä ampumiseen. Termivalintaa voidaan kritisoida harhaanjohtavaksi juuri tästä näkökulmasta, sillä kaikkia kouluampumisia ei ole toteutettu ampuma-asein. Historia tuntee tapauksia, joissa välineinä on käytetty esimerkiksi veitsiä, kirvestä, räjähteitä tai näiden yhdistelmiä.¹¹⁸ Kouluampumiset suunnitellaan kuitenkin lähes säännönmukaisesti ampuma-asein toteutettaviksi. Tämän taustalla ovat kouluampumisten esikuvat, erityisesti Columbinen kouluampuminen. Columbinen jälkeen kouluampumisten niin sanottuun kulttuuriseen käsikirjoitukseen¹¹⁹ on vahvasti kuulunut aseiden ostaminen.¹²⁰ Koska Columbinen innoittamien ampujien tavoitteena on ollut tappaa mahdollisimman moni lyhyessä ajassa¹²¹, on ampuma-aseiden hankkiminen ollut välttämättömyys. Tekoon ei aina kelpaa mikä ampuma-ase tahansa. Esimerkiksi osa kouluampumisia suunnittelevista pyrkii hankkimaan saman asetyypin kuin heidän esikuvillaan oli käytössä¹²². Jokelan ampuja haki alun perin aselupaa 9-kaliiberiseen aseeseen, jonka tulivoimaisuus olisi ollut sama kuin Columbinen ampujien iskussaan käyttämässä aseissa. Tähän lupaa ei kuitenkaan myönnetty, ja hän joutui tyytymään 22-kaliiberiseen Sig Sauer Mosquito -nimiseen aseeseen.¹²³ Kauhajoen ampuja taas hankki kaliiberiltaan

¹¹⁵ Bondü – Scheithauer 2011.

¹¹⁶ Ks. Scheithauer – Bondü 2011. Saksassa on anglismin välttämiseksi julkisuudessa ja mediassa toisinaan käytössä termi ”*Amokläufe an Schulen*”. Harhaanjohtavuus syntyy useista eroista perinteisten amok-tekojen ja kouluampumisten välillä, joita Scheithauer ja Bondü käyvät teoksessaan yksityiskohtaisesti läpi.

¹¹⁷ Kivi-vuori 2007 s. 18–19.

¹¹⁸ Scheithauer – Bondü 2011 s. 25.

¹¹⁹ Termi Newman et al. 2004 s. 230.

¹²⁰ Bannenber 2010 s. 85–86.

¹²¹ Larkin 2009 s. 1309–1316.

¹²² Bannenber 2010 s. 96.

¹²³ Jokelan tutkintalautakunta 2009 s. 43–44; Levin – Madfis 2009 s. 1237.

samanlaisen ampuma-aseen kuin Jokelan ampuja ja lisäksi osti aseensa samasta ampuma-aseeliikkeestä.¹²⁴

Columbinen esikuvan mukaan ampuma-aseiden koetaan lisäksi demonstroivan erityistä valtaa ja ylivoimaisuutta. Ampuma-aseen kantaminen näyttää antavan tekijälle vallan tunteen ja vahvistavan tämän muuten puuttuvaksi koettua maskuliinisuutta.¹²⁵ Esimerkiksi Jokelan ampujalle oli tärkeää aseiden hankinnan jälkeen ilmoittaa netissä olevansa ”son of a gun”¹²⁶. Ei tule myöskään unohtaa kouluampumisten eräänlaista epävirallista tunnusta: aseella kameraa kohti tähtäävää hahmoa¹²⁷. Myös aseella harjoittelu ennen tekoa ja tämän kuvaaminen videokameralla on tyypillinen vaihe tekoon valmistautumisessa ja mediakuvan luomisessa¹²⁸. Aseiden hankkiminen vaikuttaa tästä näkökulmasta merkitykselliseltä ja rituaalinomaiselta askeleelta kohti itse teon toteuttamista, vahvistaen ampujan maskuliinisuutta sekä voiman ja vallan tunnetta.

Aseiden saatavuus on tutkimuskirjallisuudessa vakiinnutettu yhdeksi riskitekijäksi kouluampumisen toteutumiselle. Katherine Newman tutkimusryhmineen on luonut teorian viidestä välttämättömästä mutta ei riittävästä ehdosta, joiden läsnä ollessa kouluampuminen voi tapahtua, mutta ei välttämättä tapahdu. Näiden ehtojen tunnistamisella ei ole tarkoitus pyrkiä profiloimaan mahdollisia epäiltyjä. Sen sijaan työryhmän mukaan ehtoja tarkastelemalla voidaan ennaltaehkäistä kouluampumisille suotuisten olosuhteiden muodostumista. Jo yhdenkin tekijän poistamisella voidaan heidän mukaansa vähentää kouluampumisen riskiä huomattavasti. Kaksi ensimmäistä ehtoa ovat tekijöiden sosiaalinen marginalisoituminen sekä tätä pahentava psyykinen haavoittuvuus. Kouluampuja kokee usein jääneensä sosiaalisten suhteiden ulkopuolelle, ja tätä kokemusta vielä voimistavat psyykkiset ongelmat. Kolmantena ehtona on aseelliseen väkivaltaan johtavan

¹²⁴ *Kauhajoen tutkintalautakunta* 2010 s. 52–53; *Oksanen et al.* 2013 s. 189.

¹²⁵ *Bannenber* 2010 s. 69, 102.

¹²⁶ *Kiilakoski – Oksanen* 2011b s. 262. Yksi Jokelan ampujan suosiman industriaalista rokkia soittavan yhtyeen KMFDM (= *Kein Mitleid für die Mehrheit*, vapaasti käännettynä ”ei myötätuntoa enemmistölle”) kappale on nimeltään *Son of a Gun*. Tämä on samalla kulttuurinen viittaus Columbinen ampumisiin, sillä kyseinen yhtye ja kappale olivat myös Columbinen ampujien suosiossa. (*Kiilakoski – Oksanen* 2011b s. 253–255, 258–260; *Bannenber* 2010 s. 54.)

¹²⁷ Näin esimerkiksi Jokelan, Virginia Techin ja Kauhajoen tekijät (*Bannenber* 2010 s. 54–56; *Lindström et al.* 2010 s. 272).

¹²⁸ Näin esimerkiksi Jokelan ja Kauhajoen tekijät (*Jokelan tutkintalautakunta* 2009; *Kauhajoen tutkintalautakunta* 2010).

kulttuurisen käsikirjoituksen esiintyminen. Tällainen käsikirjoitus on esimerkiksi elokuvista tuttu malli, jossa miehisuus ja yleisen kunnioituksen saaminen yhdistetään väkivaltaan. Kulttuurin tulee siis tarjota malli, jonka perusteella ampuja uskoo ratkaisevansa ongelmansa aseellisella välikohtauksella. Neljäs ehto on puutteellinen ennaltaehkäisy. Tekijät ovat yhteiskunnalle näkymättömiä siinä mielessä, ettei heidän erakoitumiseen tai mielenterveysongelmiin ole puututtu. Viides ehto on aseiden saatavuus.¹²⁹

Uhkaustapausten analyysin perusteella saksalainen tutkija Bannenberg on todennut, että jos kouluampumista suunnitteleva ei saa haluamaansa tuhovoimaista ampuma-asetta käsiinsä, hän luopuu alkuperäisestä suunnitelmasta ja toteuttaa kouluampumisen joko vähemmän vaarallisilla ampuma-aseilla taikka veitsillä tai muilla pistoaseilla, jolloin teon seuraukset ovat vähemmän vakavat. Esimerkiksi suljetun oven läpi ei voi veitsellä tappaa ketään. Muihin välineisiin turvaudutaan vasta silloin, kun halutun ampuma-aseen saaminen ei syystä tai toisesta onnistu. Tämä todistaa ampuma-aseiden suuresta merkityksestä. Bannenbergin mukaan moni amok-teko olisi estettävissä asianmukaisella aseiden säilytyksellä, sillä tyypillisin amok-teko tehdään laillisella aseella, jonka asianmukainen säilytys on laiminlyöty.¹³⁰ Joukkomurhaa on vaikea toteuttaa ilman ampuma-aseita, jotka myös mahdollistavat teon speaktaakkelimaisuuden. Mitä enemmän uhreja tekijä onnistuu ampumaan, sitä vahvempana hän pitää tekemänsä rikoksen viestiä omasta tärkeydestään ja voimakkuudestaan.¹³¹

Nämä havainnot tukevat valintaani käyttää termiä kouluampuminen tässä tutkimuksessa. Lisäksi tässä esitetyn taustan valossa on ymmärrettävää, että koulu-uhkausten yhteydessä usein tutkitaan, onko uhkaajalla asetta tai pääsyä aseisiin. Ampuma-aseen hankkiminen ja sillä harjoittelu vakavoittaa uhkausta, sillä uhkaajalla on tällöin keinot uhkauksensa toteuttamiseen. Yleensä ampuma-aseen hankkiminen ja sillä harjoittelu tulkitaan koulu-uhkaustapauksissa kouluampumisen valmisteluksi.

---

¹²⁹ Newman *et al.* 2004 s. 229–231.

¹³⁰ Bannenberg 2010 s. 85–86, 142.

¹³¹ Levin – Madfis 2009 s. 1240.

3.4 Kouluampumisten valmistelu ja motiivit

Koulu-uhkausten ilmiön tutkimisen kannalta on tärkeää tutustua myös kouluampujien motiiveihin sekä tarkastella ampujien suorittamia valmistelutoimia. Aloitan valmistelun käsittelyllä. Tutkimuskirjallisuuden mukaan valmistelun aloittamista pidetään yhtenä kouluampumisten varoitusmerkinä. Varoitusmerkkiajattelu perustuu siihen, että kouluampumisten taustalla vaikuttavan pitkällisen kognitiivisen prosessin ja suunnittelun oletetaan heijastuvan kouluampumista suunnittelevan käytökseen. Erityisesti huomiota herättäviä muutoksia henkilön käyttäytymisessä kutustaan varoitusmerkeiksi. Valmistelun aloittamisen ohella myös alaluvussa 2.2 käsitelty vuotaminen on tällainen varoitusmerkki.¹³²

Vuotamista ja valmistelun aloittamista on käytännössä kuitenkin vaikea erotella toisistaan. Esimerkiksi Yhdysvaltojen salaisen palvelun raportissa mainitut valmistelusta kertovat seikat ovat hyvin lähellä vuodoiksi määriteltyjä tekoja. Raportin mukaan kouluampumisen valmistelu voi liittyä tietynlaisiin kommunikointivihjeisiin kuten viittauksiin kouluampumisen suunnittelemisesta, itsetuhoisuudesta tai jonkin ongelman ratkaisemisesta väkivallalla taikka konkreettiseen toimintaan kuten viimeaikaiseen aseennäytelmään ja iskun harjoitteluun¹³³. Bannenberg näkee kosto- ja vihafantasioiden kehittämisen kouluampumisen pitkäaikaisen suunnittelun alkuvaiheena, erityisesti mikäli vihafantasioiden kehittämiseksi perehdytään intensiivisesti väkivallan ja kuoleman aiheisiin sekä aikaisempiin kouluampumisiin.¹³⁴

Kouluampumisen motiivien tutkiminen on haastavaa johtuen ilmiön harvinaisuudesta. Aineistot ovat pieniä ja harva kouluampuja on jäänyt henkiin kertomaan motiiveistaan. Motiivianalyysi perustuu siten muutamien eloon jääneiden ampujien haastatteluihin sekä ampujien jälkeensä jättämän materiaalin tulkintaan. Yhdysvaltojen salaisen palvelun ja opetusministeriön raportin mukaan toteutuneiden kouluampumisten motiiveina on ollut 1) kosto jonkin ampujan kokeman loukkauksen tai kaunan takia, 2) huomion, tunnustuksen tai pahamaineisuuden kaipaaminen, 3) toive saada ampumisella ratkaistua jo-

¹³² *Vossekuil et al.* 2002 s. 23–24; *Bondü – Scheithauer* 2011.

¹³³ *Fein et al.* 2002 s. 50.

¹³⁴ *Bannenberg* 2010 s. 95, 123–124.

kin kestävämmältä tuntunut ongelma tai 4) halu kuolla tai tulla tapetuksi.¹³⁵ Suurin osa ampujista on harkinnut tai yrittänyt itsemurhaa ennen kouluampumista ja kouluampuminen suunnitellaan yleensä päättymään ampujan itsemurhaan. Lähes kaikki kouluampujat ovat lisäksi olleet tietoisia siitä, ettei kouluampumista voi toteuttaa ja päästä pakoon.¹³⁶ Kouluampumisia onkin kuvattu uudelleenlaisiksi rikoksiksi, joiden tekijöiden tavoitteena on mediaspektaakkeli sekä näkyväksi tuleminen. Näihin rikoksiin on vaikea puuttua vanhan rikosentorjunnan keinoin, joka on kehitetty pitäen silmällä rikoksia, joissa rikosentekijän tavoitteena on pysyä tunnistamattomana ja paeta rikoksenteon jälkeen.¹³⁷

Newman kumppaneineen näkee kouluampumisten motiivina halun tuhota koulussa vallitseva statusjärjestelmä, jonka pohjalla ampujat kokivat olevansa. Tarkoituksena on ampumisen kautta lopettaa omat kärsimykset ja saada takaisin itselle kuuluvaksi katsottu sosiaalinen arvonanto. Kouluampujat kokevat olevansa jumissa kestävässä tilanteessa ja heillä on tarve miehelle ulospääsulle. Bannenbergin mukaan amok-tekojen ja siten myös kouluampumisten pohjimmainen tarkoitus on demonstroida tekijän maskuliinisuutta, valtaa ja voimakkuutta. Tekijä kokee usein, ettei vastakkainen sukupuoli tai samanikäiset nuoret miehet hyväksy häntä maskuliiniseksi toimijaksi. Tätä maskuliinisuuden kriisiä kuvaa ristiriita, jossa ruumiilliset suoritusvajeet ja puuttuva aggressiivinen elehdintä yhdistyvät samanaikaiseen aseiden sekä militääristen ja korostetun maskuliinisten väkivaltakuvausten palvontaan. Epäonnistuminen maskuliinisessa roolissa saattaa johtaa väkivallan käyttämiseen roolin palauttamiseksi, jos ampuja ei näe muita keinoja.¹³⁸

3.5 Kouluampumiset ja kopiorikollisuus

Kouluampumisten motiiveihin kytkeytyy myös kopiorikollisuuden teema, joka nostetaan usein kouluampumisten ilmiön yhteydessä esille. Kopiorikosten olemassaolosta ei kuitenkaan ole konsensusta tutkijoiden kesken, sillä esimerkiksi osa tutkijoista katsoo sen olevan ihmisen käytöstä yksinkertaistava malli. Ilmiön tutkiminen on lisäksi haasta-

¹³⁵ *Fein et al.* 2002 s. 50.

¹³⁶ *Newman et al.* 2004 s. 248–249.

¹³⁷ *Koskela* 2009 s. 343.

¹³⁸ *Bannenberg* 2010 s. 68–71; *Newman et al.* 2004 s. 248–249.

vaa johtuen muun muassa moniportaisesta määritelmästä. Kopiorikoksen määritelmän mukaan kopiorikoksen esikuvana tulee olla aikaisempi julkisuudessa tai mediassa ollut todellinen tai fiktiivinen rikos, josta tekijä on ollut tietoinen. Tekijän on tullut sisällyttää tekoonsa keskeisiä elementtejä tästä aikaisemmasta rikoksesta, esimerkiksi liittyen uhrien tai kohteen valintaan, rikoksen tekotapaan tai muunlaiseen motivoitumiseen. Mediasa esiintynyt aikaisempi rikos on voinut motivoida tekijää esimerkiksi siten, että henkilö on samastunut rikoksentekijöihin tai hakee julkisuutta.¹³⁹

Kopiorikokset kiinnittyvät teoriaan, jonka mukaan rikollisuus on opittua. Kriminologi Ronald Akersin yleinen oppimisteoria nojaa neljään pääkäsitteeseen: differentiaaliseen assosiaatioon, määritelmiin, palkintoihin ja rangaistuksiin sekä matkimiseen. Differentiaalisella assosiaatiolla viitataan teoriassa yksilön altistumiseen normatiivisille määritelmille, jotka ovat suotuisia rikolliselle tai lainkuuliaiselle toiminnalle. Altistuminen voi tapahtua esimerkiksi perheen tai ystävien muodostamissa lähiryhmissä taikka perinteisen tai sosiaalisen median kautta. Määritelmillä viitataan siihen merkitykseen, jonka yksilö antaa tietylle toiminnalle. Näihin kuuluvat muun muassa rationalisoinnit, tilanteenmäärittelyt sekä arvottavat ja moraaliset uskomukset, jotka määrittelevät tietyn teon oikeaksi tai vääräksi. Rikollista käyttäytymistä suosivat määritelmät madaltavat rikoksentekokynnystä. Yksilön päätös tehdä rikos tai pidättyä sen tekemisestä riippuu toiminnan menneistä, nykyisistä ja odotetuista palkinnoista ja rangaistuksista, jotka voivat olla myös sosiaalisia tai epäsosiaalisia. On suurempi todennäköisyys, että teko tehdään tai toistetaan, mikäli lopputulos on palkitseva. Matkimisella viitataan toimintaan, jossa yksilö ensin havainnoi tietynlaista käyttäytymistä ja toistaa sen myöhemmin. Käyttäytymisen matkiminen riippuu ensinnäkin havainnoitavan yksilön piirteistä, toiseksi tarkkailusta käyttäytymisestä ja kolmanneksi tarkkaillun käyttäytymisen seurauksista.¹⁴⁰ Matkimisen kohteena olevan mallin voi löytää myös mediasta.¹⁴¹

Kouluampumisten kohdalla kopiorikosluonteesta vallitsee yksimielisyys¹⁴². Erityisesti oppimisteorian matkimismekanismi on ilmeinen. Tulevat ampujat kaivautuvat aikaisempien ampujien taustoihin ja näiden suorittamien ampumisten yksityiskohtiin sekä ot-

¹³⁹ *Alvesalo – Santtila* 2004 s. 10–11.

¹⁴⁰ *Akers – Sellers* 2009 s. 89–93. Käytän pääkäsitteistä samoja käännöksiä kuin Janne Kivivuori. Ks. *Kivivuori* 2006 s. 170–171.

¹⁴¹ *Kivivuori* 2006 s. 171.

¹⁴² *Newman et al.* 2004 s. 252–253; *Kivivuori* 2007 s. 18.

tavat tekoihinsa osia aikaisemmista ampumisista. He esimerkiksi käyttävät samanlaista asetta, pyrkivät ylittämään uhrilukuja, pukeutuvat samoin kuin aikaisemmat ampujat ja saattavat toistella samoja sanoja kuin aikaisemmat ampujat iskua suorittaessaan. Kouluampujat viittaavat usein aikaisempiin kouluampujiin innoituksensa lähteenä ja käyttävät aikaansa aikaisempien kouluampujien suosimiin kulttuurintuotteisiin tutustumiseen. Myös Jokelan ja Kauhajoen ampujat olivat olleet pitkään kiinnostuneita aikaisemmista kouluampumisista ja terrori-iskuista, ihannoineet erityisesti Columbinen ja Virginia Techin kouluampujia sekä kopioineet omiin tekoihinsa piirteitä aikaisemmista kouluampumisista.¹⁴³ Kouluampumisten kohdalla oppiminen tapahtuu usein aikaisempiin kouluampumisiin kytkeytyvissä internetin viharyhmissä, joissa tulevat ampujat kommunikoivat muiden samanmielisten kanssa. Matkimisen ohella myös muut oppimisteorian käsitteet pätevät tilanteisiin. Viharyhmissä on esimerkiksi mahdollista oppia väkivaltaa puoltavia motiiveja ja asenteita sekä tekniikoita kouluampumisen toteuttamiseen. Ryhmän jäsenet voivat olettaa saavansa ryhmän hyväksynnän ja kunnioituksen kuolemansa jälkeen, mikäli he toteuttavat kouluampumisen. Odotettu maine voi olla hyvin suuri kannustin ja vahvistaa entisestään väkivaltaa puoltavia määritelmiä.¹⁴⁴

Kouluampujilla on kuitenkin tarve kiistää olevansa kopiorikollisia ja painottaa olevansa itsenäisiä tekijöitä. Esimerkiksi Columbinen ampujat kokivat vastenmielisenä ajatuksen kopioijiksi leimaamisesta.¹⁴⁵ Bannenberg kuvaa teoksessaan erästä kouluampujaa, joka noin kaksi viikkoa ennen iskua kirjoitti päiväkirjaansa: ” *Ennen kuin kukaan väittää, että olen Harrisin tai jonkun muun jäljittelijä, tulisi hänen mieltä hetki: onko kyläpappi vain paavin jäljittelijä? Ei! Ei tietenkään! Hän uskoo samaan asiaan kuin paavi, mutta hän ei jäljittele paavia. Hänellä on sama näkemys asioista.* ”¹⁴⁶

¹⁴³ Oksanen et al. 2013; Oksanen et al. 2011 s. 104; Kiilakoski – Oksanen 2011a; Kiilakoski – Oksanen 2011b; Oksanen et al. 2010 s. 19.

¹⁴⁴ Hawdon 2012 s. 44; Kiilakoski – Oksanen 2011b.

¹⁴⁵ Newman et al. 2004 s. 250.

¹⁴⁶ Bannenberg 2010 s. 56–58. Lainauksessa esiintynyt sukunimi Harris on viittaus toiseen Columbinen kouluampujaan. ” *Bevor jemand von euch behauptet, ich sei ein Nachahmungstäter von Harris oder sonst wem, sollte er einen Moment nachdenken: Ist ein kleiner Dorfpriester nur ein >Nachahmungstäter< des Papstes? Nein! Natürlich nicht! Er glaubt an dieselbe Sache wie der Papst, aber er macht ihn nicht nach. Er hat die gleiche Sicht der Dinge.* ” (käännös EH)

Saksalainen tutkija Bannenberg toteaa olevan erittäin vaarallista tarjota mediassa sel- laista materiaalia kouluampujista, joka edistää heihin samastumista¹⁴⁷. Samastumisen prosessiin liittyy Daniel Glaserin differentiaalisen assosiaation teoriasta kehittämä diffe- rentiaalisen identifikaation teoria. Teorian mukaan yksilö tekee rikollisen teon, jos hän samastuu oikeisiin tai kuviteltuihin henkilöihin, joiden perspektiivistä hänen rikollinen tekonsa vaikuttaa hyväksyttävältä.¹⁴⁸ Yksityiskohtainen uutisointi tarjoaa mahdollisuuksia aikaisemman kouluampujan kanssa samaistumiseen sekä perusteita, joilla oikeuttaa oma ampuminen. Lisäksi tekojen yksityiskohtia voidaan hyödyntää oman ampumisen suunnittelussa. Tutkimusten mukaan samastuminen on helpompaa, mikäli aikaisempi kouluampuja on alueellisesti läheltä ja jakaa samanlaisia piirteitä samastujan kanssa esimerkiksi aikaisemman elämäntilanteen tai luonteenpiirteiden osalta.¹⁴⁹

Kopiorikosteema kytkeytyy myös vahvasti koulu-uhkauksiin, sillä koulu-uhkaajat lei- mataan usein kopiorikollisiksi ilman empiiristä perustelua¹⁵⁰. Käytännössä koulu- uhkaajista kopiorikollisina puhuminen sisältää oletuksen siitä, että uhkaaja on potentiaa- linen kouluampuja. Tämä on hyvin leimaava ja tieteellisesti perustelematon väite. Vaik- ka kopiorikoksen määritelmässä on useita ehtoja, koulu-uhkausten kohdalla kopiorikok- sista puhuminen perustetaan yleensä lähinnä aikamalleihin. Jos uhkaukset tulevat esi- merkiksi ryppäissä jonkin kouluampumisen jälkeen tai aikaisemman kouluampumisen vuosipäivän tienoilla, pidetään sitä todisteena uhkausten kopiorikosluonteesta¹⁵¹. Uhka- usten määrä tapahtuneen kouluampumisen jälkeen voi kuitenkin selittyä myös muilla tekijöillä, kuten ilmoitusherkkyyden nousulla. Tutkimukseni tavoitteena on tieteellisesti tutkia koulu-uhkaajien motiiveja sekä analyysini tulosten perusteella ottaa kantaa muun muassa kopiorikollisuuden soveltumiseen koulu-uhkausten ilmiöön.

---

¹⁴⁷ Bannenberg 2010 s. 140.

¹⁴⁸ Glaser 1956 s. 440.

¹⁴⁹ Scheithauer – Bondü 2011 s. 53–58.

¹⁵⁰ Ks. alaluku 2.4.

¹⁵¹ Ks. esimerkiksi Kostinsky et al. 2001.

4 TUTKIMUSKYSYMYKSET, AINEISTO JA ANALYYSI

4.1 Empiiriset tutkimuskysymykset

Tässä alaluvussa tarkastelen tutkimukseni empiirisiä tutkimuskysymyksiä, joista tärkein käsittelee nuorten motiiveja tehdä koulu-uhkauksia. Vaikka myös aikuiset tekevät koulu-uhkauksia, keskityn tutkimuksessani vain nuoriin tekijöihin. Tutkimuskysymyksiin vastatakseni hyödynsin nuoruutta, nuorisorikollisuutta, nuorisorikollisuuden selitysteorioita sekä kouluampumisia käsittelevää tutkimuskirjallisuutta sekä erityisesti keräämäni empiiristä aineistoa, jota käsittelem tarkemmin seuraavissa alaluvuissa. Jaoin pääkysymykseen vastaamisen kolmeen erilliseen tutkimuskysymykseen.

Empiiriset tutkimuskysymykset:

Miksi nuoret tekevät koulu-uhkauksia?

- 1) Onko uhkausten taustalla havaittavissa uhatun teon valmistelua?
- 2) Mitä motiiveja uhkaajat itse ilmoittavat ja miten he perustelevat tekojaan?
- 3) Voidaanko motiivien taustalla nähdä jokin yhtenäinen teema?

Tarkastelin aineiston avulla ensin sitä, tekevätkö nuoret koulu-uhkauksia siksi, että aikovat myös toteuttaa uhkauksensa. Lähestyin tätä kysymystä etsimällä esitutkimateriaalista merkkejä aloitetusta uhatun rikoksen valmistelusta. Tarkastelin aineiston uhkausten yksityiskohtaisuutta, väkivaltaisten teemojen toistuvuutta sekä esitutkimateriaalista ilmeneviä konkreettisia valmisteluun viittaavia toimia, kuten esimerkiksi aseiden hankkimista tai konkreettisen iskusuunnitelman laatimista.

Toiseksi tarkastelin nuorten koulu-uhkaajien itse ilmoittamia motiiveja teoilleen. Tutkimuskirjallisuudessa on todettu, että motiivin ymmärtämisessä tekijän subjektiivinen kokemus on tärkeää. Esimerkiksi kouluampumistapauksissa motiivi saattaa ulkopuolisen silmin vaikuttaa pikkuseikalta, mutta ei ole sitä kouluampujalle.¹⁵² Tavoitteena oli selvittää, mitä motiiveja uhkaajat itse mainitsevat ja millä tavoin nuoret perustelevat tai selittävät motiivejaan esitutkimateriaalissa. Hyödynsin analyysissä erityisesti kriminologista neutralisaatioteoriaa. Tarkoitukseni ei ollut pyrkiä arvioimaan sitä, oliko

---

¹⁵² *Scheithauer – Bondü* 2011 s. 61.

epäillyn kuulustelussa ilmoittama motiivi ”tosi”, vaan sen sijaan kulttuurisen kriminologian hengessä antaa rikoksentehtäjälle itselleen ääni siinä määrin kuin se on mahdollista institutionaalisessa ympäristössä tehdyissä kuulusteluissa¹⁵³.

Uhkaajan itse esittämällä tulkinnoilla tutkimuskysymyksestä on erityisasema siinä mielessä, että tällaiset ilmiölle annetut selitykset ovat osa tutkittavaa ilmiökokonaisuutta. Epäillyt tuovat esille ne käsitteet, selitykset ja tulkintamallit, joiden puitteissa he ymmärtävät ilmiön. Kuitenkin uhkaajan vastaus esitettyyn tutkimuskysymykseen on vain hänen oma tulkintansa asiasta. Tutkijan on itse tehtävä oma tulkintansa aiheesta.¹⁵⁴ Tämän vuoksi en perustanut motiivien analyysiä vain epäiltyjen itse ilmoittamiin motiiveihin, vaan jatkoin analyysiä pidemmälle. Tarkoituksena oli löytää uhkaustapausten motiivien taustalta yhtenäinen teema.

4.2 Esitutkimamateriaali aineistona

Käytän tutkimukseni empiirisenä aineistona rikoksina tutkittujen koulu-uhkausten esitutkimamateriaalia. Esitutkimamateriaalin valitsemiseen oli useita syitä. Julkisuuslain mukaan esitutkimamateriaali on pääsääntöisesti salassa pidettävää materiaalia, ”*kunnes asia on ollut esillä tuomioistuimen istunnossa taikka kun syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta tai kun asia on jätetty sikseen*” (JulkL 6:24.3). Esitutkimapöytäkirjoista on siten mahdollista saada kopioita, kun tapauksen käsittely on päättynyt. Lisäksi esitutkimapöytäkirjoihin sisältyy yleensä rikoksesta epäillyn kuulustelupöytäkirja. Nämä dokumentit tarjoavat uhkaajien näkökulman, jota olisi muutoin haastavaa saada¹⁵⁵. Esitutkimapöytäkirjojen valintaan vaikutti lisäksi halu pohjata tutkimukseni empiirinen

¹⁵³ Honkatukia et al. 2006.

¹⁵⁴ Alasuutari 2011 s. 268–270.

¹⁵⁵ Yksi vaihtoehto olisi ollut koulu-uhkaajien haastatteleminen. Arvioin tämän kuitenkin käytännössä kannattamattomaksi vaihtoehdoksi. Ensinnäkin nuorten uhkaajien yhteystietojen saaminen poliisilaitoksilta on epävarmaa. Toiseksi uhkaajien suostumuksen saaminen haastatteluprosessia varten olisi todennäköisesti ollut vaikeaa. Koska aineiston uhkaajista suurin osa oli alle 18-vuotiaita, olisin lisäksi tarvinnut vanhempien suostumuksen haastattelemistä varten. Kolmanneksi uhkauksista on jo aikaa. Esimerkiksi alkuvuodesta 2010 tapahtunut uhkaus on voinut jo unohtua nuoren mielestä. Neljänneksi haastatteluihin liittyy aina epävarmuustekijöitä. Haastateltava voi jättää tulematta paikan päälle taikka perua myöhemmin osallistumisensa. Viidenneksi haastatteluprosessiin olisi lisäksi kulunut merkittävä määrä resursseja johtuen esimerkiksi matkustuskuuluista.

osuus viranomaismateriaaliin toisinaan epäluotettavan sekundaarisen lehti- tai muun mediamateriaalin sijaan. Esitutkimateriaali on luotettava ensikäden viranomaislähde, jonka avulla on mahdollista tavoittaa koulu-uhkausilmiö suhteellisen laajalti.

Laajaan tavoitettavuuteen vaikuttaa ensinnäkin se, että poliisi on ilmoittanut noudattavansa nollatoleranssia koulu-uhkausten yhteydessä ja ottavansa kaikki tapaukset esitutkintaan, joko rikoksina tai sekalaisilmoituksina¹⁵⁶. Tässä tosin on otettava huomioon piilorikollisuuden osuus. Kaikki poliisilaitokset eivät välttämättä kirjaa samalla tavoin rikosnimikkeiden yhteyteen koulu-uhkauksiin viittaavia termejä, jolloin kaikkia koulu-uhkauksia on lähes mahdoton jälkeinpäin löytää ja tilastoida. Koulu-uhkausten määrään vaikuttaa tietysti myös koulujen halukkuus ilmoittaa poliisille uhkauksista. Opetushallitus on kuitenkin julkisesti kehottanut kouluja noudattamaan nollatoleranssia koulu-uhkausten ilmoittamisessa poliisille¹⁵⁷.

Toiseksi laaja tavoitettavuus selittyy sillä, ettei suurin osa jutuista etene poliisin esitutkintavaihetta pidemmälle. Esitutinnan keskeyttämiseen on useita eri syitä, joita on kirjattu rikoslakiin (RL) sekä esitutkintalakiin (ETL). 1) Jos uhkaaja on alle 15-vuotias, hän on rikosvastuun ulottumattomissa (RL 3:4). Esitutinnan jälkeen asian käsittely jää lähinnä sosiaaliviranomaisten, lasten vanhempien tai molempien käsiin. 2) Jos uhkaajan henkilöllisyys jää selvittämättä, esitutkinta keskeytetään ja jäädään odottamaan mahdollisia vihjeitä. Jos vihjeitä ei saada jälkikäteen, tapaus jää avoimena poliisin tietoihin. 3) Jos koulu-uhkausta tutkitaan rikosnimikkeellä, joka on laissa määritelty asianomistajarikokseksi, eikä asianomistajalla ole asiassa rangaistusvaatimuksia, esitutkinta lopetetaan. Tämä johtuu siitä, että syyttäjä saa nostaa syytteen asianomistajarikoksesta vain asianomistajan vaatimuksesta. Jos asianomistaja on esittänyt rangaistusvaatimuksen, mutta haluaa jossain vaiheessa perua sen, tutkinta pääsääntöisesti lopetetaan myös tällöin (ETL 3). 4) Jos esitutkinnassa käy ilmi, ettei rikosta ole tehty, ei esitutkintaviranomainen voi saattaa asiaa syyteharkintaan (ETL 43:2.1). 5) Jos syyteoikeus on vanhentunut tai epäilty on kuollut, ei asiaa myöskään saateta syyteharkintaan ja esitutkinta lo-

---

¹⁵⁶ *Jokelan tutkintalautakunta* 2009 s. 72; *STT* 19.10.2011.

¹⁵⁷ *Kauhajoen tutkintalautakunta* 2010 s. 73.

petetaan (ETL 43:2.1)¹⁵⁸. 6) Jos epäilty henkilö on syylistynyt vähäiseen rikokseen, eikä asianomistajalla ole asiassa vaatimuksia, on poliisilla mahdollisuus tehdä seuraamusluonteinen toimenpiteistäluopumispäätös (ETL 43:2.2). Rikos on esitutkintalain mukaan vähäinen, jos siitä ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa ja sitä voidaan kokonaisuudessaan pitää ilmeisen vähäisenä (ETL 4:1).¹⁵⁹

Vuonna 2010 rikoksina tutkituissa koulu-uhkauksissa esiintyi monia yllä luetelluista syistä. Ensinnäkin noin joka kolmas uhkaaja oli alle 15-vuotias ja kolmessa tapauksessa uhkaajan henkilöllisyys jäi tuntemattomaksi. Uhkausten joukossa ei ollut yhtään tapausta, jossa olisi todettu syyteoikeuden vanhentuneen tai epäillyn kuolleen. Kahdessa tapauksessa uhkausrikos katsottiin niin vähäiseksi, että toimenpiteistä luovuttiin. Suurin osa aineiston koulu-uhkauksista tutkittiin laittomina uhkauksina¹⁶⁰. Koska laiton uhkaus on lain mukaan asianomistajarikos, oli tutkinta viidessä tapauksessa lopetettava asianomistajan luovuttua vaatimuksistaan.

Lisäksi tutkinta päättyi neljässä tapauksessa siksi, ettei tutkinnassa saatu näyttöä rikoksen tapahtumisesta. Tämä johtui todennäköisesti laittoman uhkauksen moniportaisesta sekä osittain tulkinnanvaraisesta tunnusmerkistöstä. Laittoman uhkauksen määritelmä on rikoslain 25 luvun 7 §:n mukaan seuraava: *”Joka nostaa aseensa toista vastaan tai muulla tavoin uhkaa toista rikoksella sellaisissa olosuhteissa, että uhatulla on perusteltu syy omasta tai toisen puolesta pelätä henkilökohtaisen turvallisuuden tai omaisuuden olevan vakavassa vaarassa, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, laittomasta uhkauksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.”* Kaikkien vaadittujen tunnusmerkistötekijöiden on oltava läsnä, jotta uhkaus olisi laiton. Uhatun perusteltua syytä pelätä arvioidaan subjektiivisesti, joten uhkauksen ei tarvitse olla objektiivisesti vaarallinen. Vaikka uhkaajalla ei olisi toteutustarkoitusta, voi uhkaus olla rangaistava, mikäli uhattu saadaan uskomaan, että uhkaaja tarkoittaa totta. Koska säännöksessä puhutaan perustellusta syytä pelätä, ei uhatun tarvitse to-

¹⁵⁸ Saman lainkohdan mukaan näissä tapauksissa juttu voi kuitenkin poikkeuksellisesti siirtyä syyteharkintaan rikokseen perustuvan muun julkisoikeudellisen vaatimuksen ajamista varten.

¹⁵⁹ Vuorenperä 2009 s. 152–154.

¹⁶⁰ Loput uhkaukset tutkittiin seuraavien nimikkeiden alla: perätön vaarailmoitus (4/29), julkinen kehottaminen rikokseen (1/29), tuhotyö (1/29) sekä kunnianloukkaus ja tuotuksellinen virkavelvollisuuden rikkominen (1/29).

della pelätä. Kuitenkin siinä tapauksessa, että uhattu pitää uhkausta täysin piloillaan tehynä, eikä uhatulla ole syytä edellyttää uhkauksen toteuttamista, ei perustellun syyn katsota olevan käsillä. Lisäksi uhkaajan tulee mieltää varsin todennäköiseksi se, että uhattu jo pelkää tai ottaa uhkauksen riittävän vakavasti. Jos näin ei ole, uhkaajan tahallisuus puuttuu, eikä häntä voida tuomita laittomasta uhkauksesta.¹⁶¹

Uhkaus voi kohdistua myös muuhun henkilöön kuin uhattuun, jos tämä henkilö on uhatuun nähden sellaisessa asemassa, että uhatulla on perusteltu syy pelätä tämän henkilön henkilökohtaisen turvallisuuden tai omaisuuden olevan vaarassa. Muulla kuin henkilökohtaiseen turvallisuuteen tai omaisuuteen kohdistuvalla rikoksella uhkaaminen ei ole rangaistavaa. Lisäksi uhatun on tullut pitää vaaraa vakavana. Vaaran vakavuudella viitataan uhrin käsitykseen sekä rikoksen todennäköisyydestä että sen vakavuudesta. Jos joku uhataan tappaa, kyseessä on aina vakavalla vaaralla uhkaaminen, mikäli tappouhkaus on vakavasti otettava.¹⁶²

Muissa tutkimuksissa, joissa on käytetty aineistona esitutkimateriaalia, on kiinnitetty huomiota muutamiin epäkohtiin, jotka on hyvä ottaa myös tässä esille. Ensinnäkin esitutkimateriaalien sisältämää tietoa ei ole kerätty tieteellisen tutkimuksen analyysin tarkoituksiin. Materiaalin sisältämän informaation on kerännyt usea eri poliisivirkailija useissa eri poliisiyhteisöissä. Tähän poliisien suorittamaan tiedonkeruuseen ei myöskään ole yhtenäisiä sääntöjä, joten kerätyn informaation laatu ja määrä saattavat vaihdella paljonkin tapauksesta toiseen. Tästä johtuen esitutkimateriaalien sisältämä data on usein epästrukturoitua ja epäsystemaattista ja siten rajoittunutta, kun sitä käytetään tieteellisen tutkimuksen tekemiseen.¹⁶³ Kokonaisuutena katsoen esitutkimapöytäkirjat eivät ole yksinäisiä kuvauksia, vaan sisältävät myös ristiriitaisia tulkintoja tapahtumien kulusta. Lisäksi esitutkimateriaalin kuvaukset ovat yksittäisen poliisin harkintansa mukaan kirjoittamia, koostuen niistä seikoista, jotka tämä on katsonut tärkeiksi kussakin tapauksessa.¹⁶⁴ Nuorten näkemyksestä kiinnostunut tarinallisuutta korostava lähestymistapa huomauttaa lisäksi siitä, että nuoren poliisikuulustelussa kertoma tarina saattaa olla hyvinkin erilainen kuin ystäville samasta tapahtumasta kerrottu. Oletuksena on, että ri-

¹⁶¹ Nuutila – Majanen 2009 s. 699.

¹⁶² Nuutila – Majanen 2009 s. 689–699.

¹⁶³ Häkkänen 2005 s. 7 (pommihuukausten tutkintaa).

¹⁶⁴ Honkatukia 2001 s.18 (raiskausrikosten tutkintaa).

koksia tekevät nuoret kertovat erilaisia tarinoita riippuen siitä, missä ja kenelle he niitä kertovat.¹⁶⁵

Oman tutkimukseni kannalta ongelmalliseksi muodostuivat esitutkintapöytäkirjoissa esiintyvät erot kirjattujen tietojen laajuudessa, erityisesti koskien epäiltyjen kuulusteluja. Alle 15-vuotiaiden epäiltyjen kohdalla käytännöt vaihtelivat laajimmin. Muutamissa tapauksissa alle 15-vuotiaan epäillyn kuulustelu oli esitutkintapöytäkirjassa liitteenä, muutamissa tapauksissa kuulustelu puuttui, mutta epäillyn puhuttamisesta oli tehty joi-tain merkintöjä pöytäkirjoihin, kun taas muutamissa tapauksissa epäillyn kuulustelua ei ollut liitteenä eikä epäillyn puhuttamisesta ollut muistiinpanoja. Lisäksi muutamassa yli 15-vuotiaan epäillyn tapauksessa ei epäillyn kuulustelua poikkeuksellisesti ollut liitteenä. Niissä tapauksissa, joissa epäillyn kuulustelu oli liitteenä, oli myös eroja kuulustelun laajuuden suhteen. Osa kuulusteluista oli hyvin suppeita, kun taas muutamissa tapauksissa oli esimerkiksi kysytty epäillyltä, oliko tämä seurannut Suomen kouluampumisia tai oliko hänellä sympatioita kouluampujia kohtaan.

4.3 Aineiston keruusta ja rajaamisesta

Tässä aluvuossa kerron tarkemmin esitutkintamateriaalista koostuvan aineiston keruuprosessista sekä aineiston rajaamisesta. Yleensä laadullisessa tutkimuksessa aineiston kerääminen ja analyysi ovat toisistaan erottamattomat vaiheet.¹⁶⁶ Tästä poiketen tutkimuksessani aineiston analyysillä ei ollut vaikutusta kerättävän aineiston laajuuteen. Tutkimuksenteon alkuvaiheessa keväällä 2011 poliisitarkastaja Marko Savolaisen avulla selvisi, että vuonna 2010 oli tapahtunut yhteensä noin 100 koulu-uhkausta, joista noin 40 oli tutkittu rikoksina (R-ilmoitus) ja loput noin 60 sekalaisilmoituksina (S-ilmoitus). Päätin rajata fokukseni tuona vuonna rikoksina tutkittuihin tapauksiin, koska tapausten määrä vaikutti työmäärällisesti sopivalta laadullisen tutkimuksen aineistoksi. Koska aiheesta ei ollut vielä tuolloin ilmestynyt suomalaista tutkimusta, oli koulu-uhkauksista niin vähän tietoa, että halusin kerätä kaikki tapaukset saadakseni yleiskuvan ilmiöstä. Analyysin tekeminen ei siten vaikuttanut kerättyjen tapausten määrään.

---

¹⁶⁵ *Honkatukia et al.* 2006 s. 217.

¹⁶⁶ *Tuomi – Sarajärvi* 2009 s. 68–69.

Sain maaliskuussa 2011 poliisitarkastaja Savolaiselta listauksen koulu-uhkauksiin liittyneiden R-ilmoitusten esitutkintapöytäkirjojen numeroista vuodelta 2010. Yhteensä listalla oli 41 tapausta. Esitutkintapöytäkirjojen numerosarjat oli jaoteltu neljäntoista eri poliisilaitoksen alaisiksi. Listauksesta ei käynyt ilmi, oliko tapauksen tutkinta päätetty vai ei, eikä myöskään sitä, minkä poliisiaseman alainen juttu oli. Savolaisen mukaan aineistoon oli otettu mukaan tapaukset, jotka liittyvät koulu-uhkauksiin, kouluampumiseen tai ”active shooter” -toimintamalliin. Savolaisen mukaan tietohaku jakautui useaan vaiheeseen. Ensimmäiseksi poliisin tietopalvelu koosti tilaston koulu-uhkauksiksi luokitelluista ilmoituksista. Lukumäärä oli kuitenkin suhteellisen pieni (50 ilmoitusta), joten hakua jatkettiin. Poliisin TRIP-järjestelmään tehtiin kysely hakusanoilla ”koulusurma”, ”koulu-uhka”, ”koulu-uhkaus”, ”kouluampuminen”, vapaalla tekstihauulla ”uhkaa ja koulu tai oppilaitos tai yliopisto” sekä asetta kuvaavien sanojen tai koulu-sanojen yhdistelmillä. Tässä vaiheessa huomattiin, että osaan ilmoituksista oli laitettu hakusanoiksi ”taustatsekkaus” ”koulu-uhka”. Tämän jälkeen näitä hakusanoja sisältävät ilmoitukset haettiin. Poliisilaitoksilta pyydettiin toimenpideraportoinnin yhteydessä ilmoitusten numerot näihin asioihin liittyen. Tämän jälkeen ne ilmoitukset lisättiin, jotka puuttuivat yllämainittujen toimenpiteiden jälkeen listalta. Minä sain tässä vaiheessa listan käyttööni.

Aloitin keväällä 2011 kyselemään puhelimitse poliisilaitoksilta eri esitutkintapöytäkirjojen kopioita. Suurimmassa osassa tapauksia esitutkinta oli jo valmistunut ja kopiot tapauksista oli mahdollista saada. Muutamassa jutussa esitutkinta oli tuolloin vielä kesken, joten soitin uuden kierroksen näihin poliisilaitoksiin syksyllä 2011. Neljän tapauksen hankkimiseksi haimme yhdessä Atte Oksasen kanssa tutkimusluvan poliisihallitukselta. Tutkimusluvan hakuprosessi aloitettiin heinäkuun 2011 lopussa ja tutkimuslupa saatiin käyttöön syyskuun 2011 lopussa. Tutkimusluvan avulla saimme hankittua kaikkien listalla olleiden tapausten esitutkintapöytäkirjojen kopiot, mutta viimeisen tapauksen saimme vasta joulukuussa 2012.

Alun perin listalla oli 41 esitutkintapöytäkirjan numerokoodia. Juttujen keräämisen jälkeen kuitenkin kävi ilmi, että osa listalla olevista tapauksista tuli karsia sieltä pois. Listalle oli eksynyt kaksi tapausta, joilla ei ollut mitään liityntöjä koulu-uhkauksiin. Toisessa jutussa oli kyse pahoinpitelystä, toisessa kahden nuoren välisestä tappouhkaukseen kärjistyneestä muun muassa nuuskan myymiseen liittyvästä riidasta. Yksi listan ta-

pauksista karsiutui pois siksi, että rikos oli tapahtunut vuoden 2009 puolella. Yksi tapaus oli vahingossa kahteen kertaan listalla. Lisäksi jätin joulukuussa 2012 saadun tapauksen tutkimukseni ulkopuolelle, sillä sen mukaan ottaminen olisi vaatinut kaikkien tuossa vaiheessa jo valmiiden analyysien uudelleentyöstämistä. Tästä johtuen alkuperäinen luku 41 karsiutui luvuksi 36. Näiden tapausten joukossa oli yhteensä 35 uhkaajaa.

Analyysin tekemistä aloittaessani päätin rajata aineiston materiaalista osan tämän tutkimuksen ulkopuolelle. Johdannossa mainitsin jo kiinnostuksestani suhteuttaa kouluuhkausten ilmiötä nuorisorikollisuuteen. Tämän vuoksi rajasin yli 29-vuotiaiden tekemät uhkaukset tutkimuksessa hyödynnettävän aineiston ulkopuolelle. Tämä ratkaisu tuki lisäksi laadullista analyysiäni, sillä laadullisen tutkimuksen aineiston olisi hyvä muodostaa kokonaisuus¹⁶⁷. Aikuisten ja nuorten tekemien uhkausten vertaileminen olisi voinut olla hedelmällinen tapa analysoida aineistoa, mutta koska yli 29-vuotiaiden tekemiä uhkauksia oli vain neljä kappaletta, ei vertaileva ote ollut toimiva vaihtoehto. Lisäksi suljin tutkimuksessa hyödynnettävän aineiston ulkopuolelle tapaukset, joissa uhkaajan henkilöllisyys oli selvittämättä. Näitä oli vuonna 2010 rikoksina tutkittujen uhkaustapausten joukossa kolme kappaletta.

Mietin ikärajan asettamista myös siten, että yli 20-vuotiaat olisivat jääneet tutkimuksen ulkopuolelle. Luovuin tästä suunnitelmasta, sillä aineistossa oli vain kaksi uhkaajaa, jotka olivat iältään 21–29-vuotiaita. Toinen oli 23-vuotias ja toinen 26-vuotias. Katsoin tarpeettomaksi näiden tapausten poissulkemisen hyödynnettävän aineiston joukosta, jotta käsiteltäviä tapauksia olisi mahdollisimman monta. Nämä tapaukset eivät myöskään tyypillisiltä tekopiirteiltään poikenneet muista aineiston tapauksista. Lisäksi 21–29-vuotiaat voidaan laskea vielä nuoriin ikäryhmiin kuuluviksi. Tämän ikäisiä nimitetään usein nuoriksi aikuisiksi ja esimerkiksi nuorisolain ensimmäisessä luvussa olevan määritelmän mukaan nuoriksi katsotaan kaikki alle 29-vuotiaat.

Aineiston ikähaarukaksi muodostui siten 11–26-vuotiaat uhkaajat. Käytettäväkseni jäi yhteensä 29 uhkaustapausta, joiden tekijöinä oli yhteensä 28 epäiltyä. Luku selittyy sillä, että yhdessä uhkaustapauksessa oli kaksi epäiltyä, kun taas kolmesta eri uhkauksesta vastasi sama epäilty. Alla olevasta taulukossa kuvaan tarkemmin tutkimuksessa hyö-

---

¹⁶⁷ *Eskola – Suoranta* 2000 s. 65–66.

dynnettävän aineiston uhkaajien ikä- ja sukupuolijakaumaa. Koska rikoslain mukaan alle 15-vuotiailla ei ole rikosoikeudellista vastuuta (RL 3:4), on iällä suuri merkitys nuorten rikoksissa. Rikoksen tekohetken ikä on ratkaiseva, jotta rikosentekijän kohtelu ei riipu sattumanvaraisista seikoista kuten rikoksen ilmitulon, syytteen nostamisen tai tuomion antamisen ajankohdasta.¹⁶⁸ Tämän vuoksi ilmoitin taulukossa epäillyn iän uhkauksen tekohetkellä.

Taulukko 1. Alle 30-vuotiaiden uhkaajien sukupuoli ja tekohetken ikä.

	Alle 15	15–17	18–20	21–29	Yhteensä
Mies	7	12	4	2	25
Nainen	3	0	0	0	3
Yhteensä	10	12	4	2	28

Suurin osa vuonna 2010 rikoksina tutkittujen koulu-uhkausten epäillyistä kuului ikäryhmään 15–17-vuotiaat. Yleisin tekohetken ikä oli 15-vuotta. Tämän ikäisiä oli noin kolmasosa uhkaajista. Toiseksi useimmiten epäilty kuului alle 15-vuotiaiden ryhmään. Tämän ryhmän epäillyistä suurin osa oli 14-vuotiaita. Uhkaaja oli pääsääntöisesti sukupuoleltaan mies. Vain kolmessa tapauksessa uhkaaja oli nainen tai oikeammin tyttö, sillä nämä uhkaukset oli tehty alle 15-vuotiaina.

4.4 Laadullinen prosessi ja päättelyn logiikka

Valitsin laadullisen otteen tutkimukseeni, sillä tavoitteeni on laadulliselle tutkimukselle tyypillisellä tavalla kuvata koulu-uhkausten ilmiötä ja pyrkiä ymmärtämään koulu-uhkauksia tehneiden nuorten motiiveja. Pyrin tavoittamaan tutkittavien oman näkemyksen koulu-uhkausten ilmiöstä mutta myös rakentamaan laajemmalla tasolla teoreettisesti mielekkään tulkinnan koulu-uhkausten tekemisen motiiveista.¹⁶⁹ Myös aineiston suhteellisen suppea laajuus puolsi laadullisen analyysin käyttämistä. Pyrin tiheään kuvaukseen tilastollisten yleistysten sijaan.

Laadullista tutkimusta luonnehditaan usein prosessiksi muun muassa siksi, ettei tutkimuksenteon vaiheita voida välttämättä etukäteen jäsentää selkeästi eri vaiheisiin. Omas-

¹⁶⁸ Marttunen 2008 s. 17–19.

¹⁶⁹ Tuomi – Sarajärvi 2009 s. 85; Kiviniemi 2010 s. 70.

sa tutkimuksessani esimerkiksi aineiston rajausta ja tutkimuskysymyksiä koskevat ratkaisut muotoutuivat vähitellen tutkimuksen edetessä.¹⁷⁰ Käsitykseni metodologiasta liittyy tutkimuksen prosessiluonteeseen. Näen metodologian ennemmin tutkimuksen tietoisena tekemisenä kuin laajemmassa merkityksessään todellisuutta koskevan tiedon peruslähtökohtia käsittelevänä filosofian haarana. Tietoisella tekemisellä tarkoitan tutkimuksessa tehtyjen valintojen ja ratkaisujen uskottavaa perustelemista ja valmiutta tarpeen mukaan muuttaa tehtyjä ratkaisuja ja linjauksia.¹⁷¹ Pyrin kuvaamaan tekemiäni tutkimuksellisia ratkaisuja avoimesti.

Tutkimukseni prosessimaisuus tulee esille erityisesti käyttämäni päättelyn logiikan kautta: se on abduktiivinen¹⁷² induktiivisen (yksittäisestä yleiseen) ja deduktiivisen (yleisestä yksittäiseen) päättelyn sijaan. Abduktiivisella päättelyllä viitataan siihen, että tietynlaiset teoreettiset esioletukset tai johtolangat aiheesta osittain viitoittavat tutkimuksen tekoa. Johtoajatus voi olla induktion tulosta, mutta se on yhtä hyvin voitu saada esimerkiksi aikaisemmista teorioista. Johtoajatuksen avulla havainnot voidaan keskittää joihinkin seikkoihin tai olosuhteisiin, joiden uskotaan tuottavan uusia näkemyksiä ja ideoita eli uutta teoriaa kyseisestä ilmiöstä. Abduktiivinen päättely on kehitetty kritiikkinä puhtaan induktion käyttämiselle. Keskeinen väite on se, ettei tutkija voi luoda uutta teoriaa pelkästään havaintojen pohjalta jonkinlaisessa tyhjiössä ilman vaikutteita aikaisemmasta teoriasta.¹⁷³ Abduktiivinen päättely sallii teoreettiset ennako-oletukset ja etukäteisen tiedon tutkimusaiheesta. Nämä eivät kuitenkaan suoraan sanele sitä, mitä aineistosta haetaan, vaan lähinnä ohjaavat tutkijaa kiinnittämään huomiota tiettyihin aineistossa oleviin tärkeiksi oletettuihin yksityiskohtiin.

Abduktiivisen päättelyn logiikan käyttäminen näkyy muun muassa siinä, että tässä tutkimuksessa tutkittavan ilmiön käsitteellistäminen tapahtui vähitellen aineistosta kumpuavan tiedon ja aikaisemmista tutkimuksista peräisin olevan teorian vuorovaikutuksessa. Aineiston analyysissä tietyt aineistosta nousseet seikat antoivat vihjeitä teorioista, joihin tutustuminen vei tutkimusta eteenpäin. Jos teoria vaikutti hyödylliseltä, sen sovel-

---

¹⁷⁰ *Kiviniemi* 2010 s. 70.

¹⁷¹ *Tuomi – Sarajärvi* 2009 s. 12–14.

¹⁷² Abduktiivisen päättelyn logiikan ensisijainen kehittäjä oli amerikkalainen filosofi *Charles Peirce* (*Grönfors* 1982 s. 33).

¹⁷³ *Grönfors* 1982 s. 33–37.

taminen taas johti usein aineiston analyysin pariin palaamiseen. Teorian rooli tutkimuksessa ei siten ollut ohjaava, vaan inspiroiva ja vuoropuhelun omainen.

4.5 Sisällönanalyysi ja tematisointi

Analyysin toteuttamisessa hyödynsin sisällönanalyysiä. Tuomi ja Sarajärvi kuvaavat sisällönanalyysiä perusanalyysimenetelmäksi, jota voidaan käyttää kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä. Sisällönanalyysin voi heidän mukaansa nähdä paitsi yksittäisenä metodina myös erilaisiin analyysikokonaisuuksiin liitettävänä väljänä teoreettisena kehyksenä.¹⁷⁴ Tässä tutkimuksessa käytin sisällönanalyysiä väljemmässä mielessä kuin yksittäisenä metodina¹⁷⁵. Sisällönanalyysillä pyritään saamaan tutkittavasta ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. Sisällönanalyysillä aineisto saadaan järjestettyä johtopäätösten tekoa varten. Järjestetty ja jäsennetty aineisto ei siten ole vielä tutkimuksen tulos, vaan tämän aineiston pohjalta tehdyt johtopäätökset.¹⁷⁶

Pyrin tuomaan analyysissäni esille laadulliselle aineiston analyysille tyypillisen analyytisen sekä synteettisen puolen. Analyytisellä puolella tarkoitetaan aineiston luokittelua ja jäsentämistä systemaattisesti eri tema-alueisiin. Synteettisellä luonteella viitataan koko aineistoa kannattavaan synteesiä luovaan temaattiseen kokonaisrakenteeseen. Ta-

---

¹⁷⁴ Tuomi – Sarajärvi 2009 s. 91.

¹⁷⁵ Tuomi ja Sarajärvi erittelivät sisällönanalyysiä yksittäisenä metodina yhdysvaltalaisen laadullisen tutkimuksen perinteen näkökulmasta. Yhdysvaltalaisen perinteen sisällönanalyysin käyttäminen näyttäytyi hieman ongelmallisena oman tutkimukseni kannalta, sillä tavanomaisesti tässä laadullisen tutkimuksen perinteessä puhutaan joko induktiivisesta tai deduktiivisesta sisällönanalyysistä. Tuomi ja Sarajärvi kuitenkin kuvatesaan tämän perinteen sisällönanalyysiä tarkemmin luopuvat käsitejaosta induktiivinen – deduktiivinen ja käyttävät tämän sijaan kolmijakoa aineistolähtöinen – teorialähtöinen – teoriaohjaava (Tuomi – Sarajärvi 2009 s. 107–108). Koska he aikaisemmin kuvaavat teoriaohjaavan analyysin tietyin varauksin vastaavan abduktiivista päättelyä (*ibid* s. 97), voisi tästä tehdä sen päätelmän, että abduktiivista päättelyä voisi soveltaa yhdysvaltalaisessa perinteessä. He eivät kuitenkaan erittele näitä varauksia tekstissään. Jää siten hieman epäselväksi, voiko ja jos niin millä ehdoilla yhdysvaltalaisen perinteen yhteydessä soveltaa edellä kuvaamaani abduktiivista päättelyä. Vaikka yhdysvaltalainen perinne on tunnettu metodologisesta joustavuudesta, metodien suhteen se on hyvin täsmällinen (*ibid* s. 57). Tämän vuoksi päädyin käyttämään tutkimuksessa sisällönanalyysiä väljemmässä merkityksessä.

¹⁷⁶ Tuomi – Sarajärvi 2009 s. 103.

voitteenani oli löytää keskeiset tutkittavaa kohdetta kuvaavat ydinkategoriat ja rakentaa tutkimustulosten analysointi niiden varaan.¹⁷⁷

Aineiston järjestämiseksi käytin tematisointia. Tematisoinnilla tarkoitetaan sitä, että aineisto ryhmitellään teemoittain ja tutkimusongelmaa valaisevista teemoista nostetaan esille mielenkiintoisia sitaatteja tulkittavaksi. Mitään olennaista ei tule jättää pois, vaan tavoitteena on kasvattaa aineiston informaatioarvoa.¹⁷⁸ Ensimmäinen ryhmittelyn peruste analyysissäni oli jako valmistelusta kertoviin seikkoihin ja toisaalta epäiltyjen teoilleen kertomiin motiiveihin. Tämän jälkeen luin esitutkintamateriaalit useaan otteeseen läpi ja tematisoin erilleen kerättyjä aineistoviittauksia etsimällä niistä yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia. Valmistelun ja epäiltyjen itse ilmoittamien motiivien teemojen ohjaamana tutustuin niihin kytkeytyvään tutkimuskirjallisuuteen ja pyrin tuomaan teorian ja empirian vuoropuheluun keskenään.

Luvussa 7 tein yleisempiä synteettisen tason päätelmiä koulu-uhkausten tekemisen syistä. Palasin myös tässä luvussa aineiston pariin, ja etsin aineistosta ryhmäkäyttäytymisen, menetys- ja kiusaamiskokemusten sekä statuksen ja vertaisryhmän merkityksen teemoihin liittyviä viittauksia. Keskityin erityisesti aineiston samuuteen eroavaisuuksien sijaan. Aineiston poikkeustapausten käsittelyssä noudatin Pertti Alasuutarin metodioppaan ohjeita. Alasuutarin mukaan kaikki luotettavina pidetyt selvitettävään ”mysteeriin” kuuluviksi katsotut seikat tulee selvittää niin, etteivät ne ole esitetyn tulkinnan kanssa ristiriidassa. Tutkimuksentekijän tehtävänä on löytää sääntö, johon jokainen aineistosta tuotettu havainto sopii. Jos aineistosta havaitaan poikkeus, on sääntöä muokattava niin kattavaksi, että se ottaa myös tämän poikkeuksen huomioon.¹⁷⁹ Kuvailen tekemääni analyysiä vielä tarkemmin valmistelun osalta luvussa 5, epäiltyjen itse ilmoittamien motiivien osalta luvussa 6 sekä synteettisen tason päätelmien osalta luvussa 7.

Tutkimustani leimasi faktanäkökulman sijasta näytenäkökulma, jossa tutkimusmateriaali nähdään tutkittavan todellisuuden osana. Tällöin tutkimusmateriaali ei voi tarjota väärää tietoa ja koko kysymys totuudenmukaisuudesta on epäolennainen. Faktatietoja kui-

---

¹⁷⁷ Kiviniemi 2010 s. 80.

¹⁷⁸ Eskola 2010 s. 191–194, 202.

¹⁷⁹ Alasuutari 2011 s. 38–43.

tenkin hyödynnetään yleensä kaikissa tutkimuksissa jossain määrin.¹⁸⁰ Nämä faktatiedot edustivat tutkimuksessani laadullisesta pääotteesta huolimatta olevia kvantitatiivisia elementtejä. Jatkoisin paikoin laadullista sisällönanalyysiä kvantifioimalla luokitteluja havainnollistaakseni esimerkiksi uhkausten motiivien yleisyyttä tarkemmin. Lisäksi alaluvussa 4.3 esitin taulukossa tiedot aineistoni uhkaajien ikä- ja sukupuolijakaumasta.

4.6 Anonymisointi arkaluontoisen tutkimusaiheen kohdalla

Kiinnitin tutkimuksessani erityistä huomiota anonymisointikeinoihin, pohjautuen arkaluontoisten tutkimusaiheiden käsittelyn tutkimuseettisiin ohjeisiin. Tutkimusaihe katsotaan arkaluontoiseksi, mikäli tutkimus herättää pelon tunteita tai aiheuttaa todellista uhkaa niille, jotka ovat tutkimuksen kanssa tekemisissä. Uhka voi olla esimerkiksi sanktion tai leimautumisen riski. Arkaluontoisuutta lisää se, jos tutkittavat ovat esimerkiksi lapsia.¹⁸¹ Näillä perusteilla koulu-uhkaukset on katsottava araksi tutkimusaiheeksi. Suurin osa aineistoni epäillyistä oli alle 18-vuotiaita ja uhkana voitiin pitää potentiaalisesti kouluampujaksi leimautumista, mikäli henkilöt olisivat tutkimuksesta tunnistettavissa. Lisäksi tutkimukseni kohdalla asian voidaan katsoa korostuneen, sillä aineistossa esiintyvät uhkaajat eivät olleet tietoisia tutkimuksesta: esitutkintapöytäkirjojen kopioiden saamiseksi ei tarvita lupaa epäillyiltä.

Näistä seikoista johtuen kiinnitin tutkittavien anonymiteettiin erityistä huomiota. Huolehdimin siitä, että epäillyt säilyivät tunnistamattomina. Tutkimuksessani ei luonnollisesti mainita epäiltyjen nimiä eikä muita henkilötietoja. Häivyitin myös viittaukset muihin henkilöihin, paikannimiin ja kouluihin. Korvasin tutkimuksessa esiintyvissä sitaateissa murre sanat yleiskielen vastaavilla termeillä. Korvasin esimerkiksi sanat ”mie” ja ”mä” sanalla ”minä”. Näin pyrin välttämään murteen perusteella tapahtuvaa tapausten maantieteellisen sijainnin päättelyä. Lisäksi muokkasin kieltä puhekielestä yleiskieleen. Luetavuuden parantamiseksi en jättänyt sitaatteihin niissä mahdollisesti esiintyneitä kirjoitusvirheitä tai kieliopillisia virheitä. Jos esitutkintapöytäkirjan kieli oli ruotsi, käänsin mahdolliset sitaatit suomeksi ilman mainintaa alkuperäiskielestä, sillä muutoin nämä tapaukset olisi ollut helppo paikantaa alueille, joissa ruotsi on ensisijainen. Lisäksi poistin tapausesimerkkien yhteydestä kyseisiin tapauksiin viittaavat tunnusnumerot, jotka toi-

¹⁸⁰ *Alasuutari* 2011 s. 90–92, 112–114.

¹⁸¹ *Saaranen-Kauppinen – Puusniekka* 2006.

mivat apuna tutkimusta kirjoittaessa. Näin tapauksia ei ole mahdollista jälkikäteisesti yhdistellä ja tätä kautta saada kootusti tietoa yksittäisistä tapauksista, jolloin tunnistaminen voisi olla helpompaa.

Nämä anonymisointikeinot eivät kuitenkaan ole riittäviä, mikäli muut tiedot esimerkiksi tapauskuvauksen yhteydessä ovat kovin yksityiskohtaisia. Päädyin tästä johtuen käyttämään muunneltuja esimerkkejä niissä muutamissa tapauksissa, joita käsittelin tutkimuksessa laajemmin. Käyttämällä muunneltuja esimerkkejä pystytään saamaan aineistosta enemmän irti kuin pelkällä tapausten yleisluontoisella kuvauksella olisi mahdollista. Esimerkiksi Honkatukia katsoo tällä olevan myös analyysin uskottavuutta lisäävä vaikutus¹⁸². Loin muunnellut esimerkit siten, että muuntelin tai yhdistelin useista tapauksista yksityiskohtia yhdeksi esimerkiksi. Yksityiskohtaisesti kuvattuja tapauksia ei siten ole sellaisenaan tapahtunut. Näin pyrin varmistamaan, ettei edes tutkittavien lähipiiri pysty tunnistamaan tapauksista tiettyjä henkilöitä.

---

¹⁸² *Honkatukia* 2001 s. 36.

5 UHATUN TEON VALMISTELU

5.1 Valmistelusta ja analyysistä

Tämä luku aloittaa aineiston analysoinnin. Keskityn tutkimuskysymykseen, joka liittyy valmistelun teemaan. Pohjustuksena analyysille on hyvä perehtyä lyhyesti valmistelun teemaan rikosoikeudellisesta näkökulmasta. Rikoksen valmistelulla tarkoitetaan rikokseen tähtäävää toimintaa, jonka tavoitteena on luoda edellytyksiä rikoksen myöhemmälle toteuttamiselle. Valmisteluvaiheessa rikoksen tekemistä ei ole vielä aloitettu. Valmisteluvaihe sijoittuu ajallisesti ennen yritystä, jolla tarkoitetaan rikoslaissa (RL 5:1.2) sitä, että tekijä on aloittanut rikoksen tekemisen ja saanut aikaan vaaran rikoksen täyttymisestä. Pääsääntöisesti Suomen rikosoikeuden mukaan yrityksestä rangaistaan mutta valmistelusta ei. Valmistelusta voidaan siten rangaista vain laissa erikseen määritellyissä poikkeustapauksissa. Valmistelun ja yrityksen välisen rajan erottaminen on hyvin tärkeää, sillä useimmissa tapauksissa se osoittaa rikosvastuun rajat. Mikäli valmistelu on kriminalisoitu, kulkee rangaistavuuden raja rikoksen suunnittelun ja valmistelun välissä.¹⁸³ Koulu-uhkaustapauksissa valmistelu ei vielä ole rangaistavaa. Tämä tulee muuttumaan, mikäli eräiden törkeiden rikosten valmistelun kriminalisointia kannattava lakiehdotus hyväksytään eduskunnassa¹⁸⁴. Tällöin murhan ja sitä kautta myös kouluampumisen valmistelusta tulee pääsääntöisesti rangaistava teko.

Tarkastelen tässä luvussa aineistosta ilmeneviä vihjeitä siitä, onko uhatun teon suunnittelu tai valmistelu jo aloitettu. Jos valmistelukäyttäytymistä esiintyy, saattaa se merkitä sitä, että nuori uhkaaja on tehnyt uhkauksensa siksi, että aikoo myös toteuttaa sen. Toisaalta on muistettava, ettei teon valmistelu automaattisesti tarkoita sitä, että nuorella olisi tekomotivaatiota. Jos taas valmistelukäyttäytymistä ei esiinny, kertoo se taas todennäköisimmin siitä, että uhkauksen tekemisen taustalla on muita motiiveja. Kiinnitän ensin huomiota aineiston uhkausten (n=29) yksityiskohtaisuuteen. Sen jälkeen tarkastelen esitutkintamateriaalista ilmi käyviä merkkejä valmistelutoimien konkreettisesta aloittamisesta sekä väkivaltaisten teemojen voimakkuudesta.

---

¹⁸³ *Tapani – Tolvanen* 2008 s. 382–386, 365–366.

¹⁸⁴ *HE* 141/2012 vp; *Marttunen* 2011.

5.2 Uhkauksen yksityiskohtaisuus

Uhkauksen yksityiskohtiin huomiota kiinnittämällä voidaan alustavasti tarkastella sitä, kuinka todennäköisesti uhkaaja on aloittanut uhkaamansa teon valmistelun. FBI:n kokemuksen mukaan täsmällisiä ja uskottavia yksityiskohtia sisältävät uhkaukset viittaavat siihen, että uhkaaja on aloittanut teon valmistelun ja käyttänyt aikaa toteutuksen miettimiseen ja suunnitteluun. Tällöin on suurempi riski, että uhkaaja myös toteuttaa uhkauksensa. Uhkaus voi sisältää monenlaisia yksityiskohtia, kuten maininnan uhrin tai uhrien henkilöllisyydestä, uhkauksen tekemisen syystä tai uhkauksen toteuttamistavasta. Yksityiskohta voi olla myös uhkauksen toteuttamisen ajankohta tai tietty valmistelutoimi, johon uhkaaja väittää ryhtyneensä. Valmistelutoimilla viitataan esimerkiksi aseiden hankkimiseen, aseiden käytön harjoittamiseen tai uhrin tarkkailemiseen. Jos yksityiskohtat ovat täsmällisiä mutta eivät uskottavia, on uhka todennäköisesti vähemmän vakava. Vastaavasti yksityiskohtien puute tai niiden epämääräisyys viittaa todennäköisesti siihen, ettei uhkaaja ole miettinyt uhkaamaansa tilannetta läpi, tehnyt valmisteluja uhkauksen toteuttamiseksi tai ajatellut käyttävänsä väkivaltaa.¹⁸⁵

Analyysin tekemistä varten luin esitutkimusraportit useaan otteeseen läpi niiltä kohdilta, joissa kuvattiin itse uhkausta. Tarkastelin jokaista uhkausta seuraavien yksityiskohtien esiintymisen kannalta:

- 1) uhrin tai uhrien henkilöllisyys tai muu kohde,
- 2) uhkauksen motiivi,
- 3) uhkauksen toteuttamistapa,
- 4) uhkauksen toteuttamisajankohta ja
- 5) valmistelutoimen aloittaminen.

Seuraavassa käsittelen yllä lueteltujen yksityiskohtien esiintymistä aineistossani. Olen jakanut käsittelyn teemoittain eteneväksi. Ensimmäiseksi tarkastelen uhkauksissa esiintyviä uhkauksen kohdetta koskevia yksityiskohtia, jotka useimmiten liittyvät koulumaailmaan ja ihmisvihaan. Toiseksi käsittelen aineistossani harvinaisempia ja usein suhteellisen epämääräisiä viittauksia uhkauksen motiiviin sekä toteuttamisajankohtaan. Kolmanneksi tarkastelen uhkauksissa tehtyjä viittauksia aseisiin. Tämä teema tuli esille uh-

---

¹⁸⁵ *O'Toole* 2000 s. 7–9.

kauksen toteuttamistapaa ja valmistelutoimen aloittamista koskevia yksityiskohtia analysoidessani. Reflektoin teemoja relevanttiin tutkimuskirjallisuuteen.

5.2.1 Viittaukset koulumaailmaan ja ihmisvihaan

Kaikki aineiston uhkaukset sisälsivät tiedon uhkauksen kohteesta. Tieto kävi ilmi yleensä suoraan, mutta muutamissa tapauksissa myös eleiden, esimerkiksi aseella osoittamisen, kautta. Lähes kaikissa tapauksissa uhkaukset kiinnittyivät kohteensa puolesta varsin selkeästi koulumaailmaan. Ensinnäkin uhkaukset liittyivät usein koulumaailman henkilöihin. Uhkauksessa yksilöitiin useimmiten kohteeksi tietty koulussa toimiva aikuinen kuten opettaja, rehtori, opinto-ohjaaja tai luokanvalvoja. Uhkauksia kohdistettiin myös tiettyihin saman koulun oppilaisiin, useimmiten kiusaamiseen tai erimielisyyksiin liittyvistä syistä. Muutamassa tapauksessa uhrin olivat ”*mustilla listoilla*”. Näissä tappolistoissa oli lueteltu joko pelkkiä oppilaita tai sekä oppilaita että opettajia. Kohteena olivat myös tietyt ihmisryhmät koulusta, esimerkiksi tietyn koulun koulukiusaajat tai kaikki opettajat. Uhattu ihmisryhmä oli paikoin epämääräisemmin määritelty. Esimerkiksi kohteena oli ”*ensimmäinen vastaan tulija*” koulussa tai sattumanvaraisesti tietyssä koulun osassa tietyllä hetkellä olleet henkilöt. Toisaalta kiinnostisuus koulumaailmaan tuli ilmi uhkauksista, jotka kohdistuivat itse oppilaitoksiin. Vajaa kolmasosa uhkauksista kohdistui omaan kouluun, entiseen omaan kouluun tai nimeltä mainittuun kouluun, jonka oppilaana uhkaaja ei itse ollut oppilaana. Yhdessä uhkauksessa ei käynyt ilmi mitä oppilaitosta uhkaaja tarkoitti, sillä hän käytti vain termiä ”*koko yläaste*”.

Muutama uhkaus poikkesi pintapuolin tästä yleislinjasta. Näissä uhkauksissa viitattiin epämääräiseen ihmisryhmään ilman selvää kytköstä koulumaailmaan. Uhkausten kohteina olivat ”*kaikki*”, ”*kaikki vastustajat ja vihaajat*”, ”*kaikki ruotsalaiset*”, ”*kaikki ihmiset*” ja ”*jarrittelijat*”. Uhkaukset synnyttivät siten kuvan ihmisvihasta. Ihmisviha kytkeytyy kouluampumisiin, sillä esimerkiksi Jokelan ja Kauhajoen kouluampujat ilmaisivat luomissaan mediapaketeissa vihaavansa ihmisiä ja yhteiskuntaa.¹⁸⁶ Kuitenkin uhkauksen esittämisen kontekstin kautta tulkittuna voidaan näissäkin tapauksissa nähdä selkeämpiä yhteyksiä koulumaailmaan kuin ihmisvihaan. Esimerkiksi uhkaus, joka kohdistui kirjaimellisesti kaikkiin, esitettiin luokassa oppitunnin aikana. Tällöin voidaan olettaa uhkauksen kohdistuneen lähinnä kaikkiin luokassa oleviin henkilöihin laajemman

¹⁸⁶ Oksanen et al. 2011 s. 104; Oksanen et al. 2010 s. 19.

ihmisvihan sijasta. Myös kaikkiin ruotsalaisiin kohdistuva uhkaus tehtiin ruotsin kielen oppitunnilla ruotsinopettajalle. Kaikkiin ihmisiin kohdistuva uhkaus tehtiin koulun sisäisellä sähköpostilistalla, epäilyn mukaan reaktiona sinne muilta oppilailta tulviin ”*tyhmiin*” viesteihin. Näissä tapauksissa voidaan ajatella koulumaailmaan kohdistuvan vihan tai turhautumisen olevan osuvampi tulkinta kuin yleisen ihmisvihan näkeminen uhkauksissa. Kahden uhkauksen kohdalla yhteys koulumaailmaan jäi kuitenkin täysin avoimeksi. Uhkaukset kiinnittyivät tiettyihin uhkaajan itse määrittelemiін ihmisryhmiin, kuten ”*kaikkiin vastustajiin ja vihaajiin*”. Sanaa ”*jarrittelija*” käyttänyt uhkaaja kertoi poliisikuulustelussa tarkoittaneensa termillä kaikkia häntä kiusanneita henkilöitä. Epäselväksi kuitenkin jäi, keitä uhkauksissa tarkoitettut henkilöt tarkemmin olivat ja se, liittyivätkö nämä henkilöt jotenkin koulumaailmaan. Näidenkään uhkausten ei tosin voida katsoa kuvastavan laajempaa yksilöimätöntä ihmisvihaa, sillä ne kuitenkin kohdistuivat kaikkien ihmisten sijaan tiettyihin ihmisiin.

5.2.2 Epämääräiset motiivit ja toteuttamisajankohdat

Vain noin kymmenessä tapauksessa uhkaaja artikuloi uhkauksen tekemisen syyn osana itse uhkausta. Joissain tapauksissa nämä syyt tosin kumottiin poliisikuulustelussa. Kahdessa uhkauksessa viitattiin motiivina edellä tarkemmin käsiteltyyn ihmisvihaan. Toinen uhkaus sisälsi tekstin ”*Humanity is overrated*”, joka vapaasti suomennettuna tarkoittaa, että ihmiskunta tai ihmisyyys on yliarvostettua. Lause on epävirallinen Jokelan kouluampujan tavaramerkki, sillä hän käytti pitkään ennen iskua kyseisellä tekstillä varustettua paitaa. Toisessa uhkauksessa uhkaaja oli kirjoittanut internetiin muun muassa ”*Vittu vihaan ihmisiä. Ne pitäisi kaikki tappaa.*”

Kuitenkin tyypillisempää oli, ettei uhkauksissa mainittu syy ollut kovin eksakti. Uhkauksissa esiintyi epämääräisiä tunneilmaisuja tai mielitekoja uhkauksen teon syynä, kuten ”*tekisi mieli tappaa*”, ”*voisin ampuu*”, ”*menee hermot*” sekä ”*kun on ahdistanut*”. Muutamassa tapauksessa mainittu motiivi kytkeytyi koulukiusaamiseen. Esimerkiksi yksi uhkaaja kirjoitti internetiin tehneensä uhkauksen ”*--- koska koulukiusaaminen on väkivaltaa ja rikos*”. Yhdessä uhkauksessa artikuloitu motiivi oli harvinaisen selvä: päättötodistuksen saaminen. Yleisemmin syy uhkauksen tekemiselle kävi kuitenkin ilmi vasta poliisikuulustelussa. Keskityn tarkastelemaan epäiltyjen itse ilmoittamia motiiveja lähemmin luvussa 6.

Toteuttamisajankohta sisältyi uhkaukseen reilussa kolmasosassa tapauksia. Muutamassa tapauksessa uhkaukseen sisältyvä ajanmääre oli suhteellisen täsmällinen. Näissä uhkauksissa viitattiin tiettyyn viikonpäivään, päivämäärään tai koulun päättäjäisiin. Mainittu ajankohta oli viidessä tapauksessa epämääräinen, kuten ajanmääre ”*jonain kauniina päivänä*” tai epälooginen, esimerkiksi ”*kesän tai joulun jälkeen*”. Lisäksi muutamissa tapauksissa uhkaajan käytös saattoi uhattujen kokemuksen näkökulmasta viitata siihen, että uhkaaja tarkoitti toteuttaa uhkauksen saman tien. Esimerkiksi yksi epäilty uhkasi hakea aseensa ja ampua sillä kaikki, ja lähti tämän jälkeen ulos luokkahuoneesta. Tällöin luokassa saattoi syntyä vaikutelma siitä, että uhkaaja lähti toteuttamaan uhkaustaan. En kuitenkaan laskenut näitä tapauksia mukaan, sillä kytkös toteuttamisajankohdan yksityiskohdan mainitsemiseen on hyvin löyhä.

5.2.3 Viittaukset ampuma-aseisiin, räjähteisiin ja kouluampumisiin

Lähes kaikista uhkauksista kävi ilmi niiden toteuttamistapa, joko suoraan artikuloituna tai epäsuoremmin esimerkiksi kuvan, teon tai eleen kautta. Näistä lähes jokainen uhkaus viittasi aseisiin tai ampumiseen. Suurin osa uhkauksista sisälsi sanallisen viittauksen aseeseen: aseensa hankkimiseen, sen hakemiseen tai kouluun tuomiseen, tiettyyn asetyyppiin tai aseensa toivomiseen. Lisäksi osa uhkauksista tehtiin aseilla tai uhkaus liittyi muutoin aseeseen, esimerkiksi aseella osoittamiseen tai harjoitteluun taikka aseensa kuvan lataamiseen internetiin. Vain kahdessa tapauksessa ei mainittu toteuttamistapaa uhkauksen yhteydessä.

Kouluampumistermien harvinaisuus koulu-uhkauksissa oli yllättävää. Vain kolmessa uhkauksessa nimenomaisesti mainittiin termi koulusurma tai kouluampuminen. Myös pommiuhkausten osuus oli pieni, sillä vain kolmessa uhkauksessa mainittiin pommeista, räjäyttämisestä tai koulun polttamisesta. Pommiuhkausten osuuden pienuus on yllättävää, kun tietoa vertaa yhdysvaltalaisen koulu-uhkaustutkimuksen tuloksiin. Kostinsky ja kumppaneiden tutkimuksen mukaan Columbinen kouluampumisen jälkeisistä Pennsylvanian osavaltion alueella tapahtuneista yli kolmestasadasta koulu-uhkauksesta kolme neljäsosaa oli pommiuhkauksia.¹⁸⁷ Tähän saattaa liittyä se, että Columbinen kouluampumisessa käytettiin pommeja, vaikka niiden räjäyttäminen epäonnistui. Sen sijaan Suomen kouluampujat eivät käyttäneet pommeja osana kouluiskujaan. Jokelan am-

---

¹⁸⁷ Kostinsky et al. 2001 s. 996.

puja levitti koulun käytän seinälle sytytysnestettä, muttei saanut sitä palamaan¹⁸⁸. Kauhajoen ampuja sytytti kouluun useita tulipaloja käyttämällä bensiiniä¹⁸⁹. Sen sijaan Suomessa pommiuhkaukset ovat tyypillistä rikostaustaisten keski-ikäisten miesten rikollisuutta. Tyypillisesti esimerkiksi ravintolasta tai ostoskeskuksesta poistettu henkilö hermostuu ja tekee kohteeseen pommiuhkauksen.¹⁹⁰ Suomen tunnetuin nuoren henkilön pommi-isku tehtiin Myyrmannin ostoskeskuksessa vuonna 2002¹⁹¹. Myyrmannin pommiräjähdyksen jälkeen spekulointiin sen saaman julkisuuden johtavan pommiuhkausten nousuun seuraavana vuonna, mutta Häkkäsen pommiuhkaustutkimuksen mukaan tällä tapauksella ei ollut vaikutusta pommiuhkausten määrään, joka pysyi suhteellisen vakaina noin 178 vuosittaisen pommiuhkauksen tienoilla vuosien 1998–2003 aikana.¹⁹² Nämä syyt selittävät osittain pommiuhkausten vähyyttä koulu-uhkausten joukossa.

Kouluampumisia käsitelleessä kirjallisuuskatsauksessa totesin ampuma-aseiden korostuneesta merkityksestä kouluampumisissa. Tämän analyysin perusteella näyttää siltä, että aseiden merkitys on erityisen suuri myös koulu-uhkausten kohdalla. Esimerkiksi yksi uhkaajista kuvaili suhdettaan aseisiin seuraavasti: ”*Minulla on kotona iso asekirja, jonka olen lukenut. Olen myös katsonut aika paljon rikoselokuvia, joissa on tykkejä esillä. Sieltä minulle on alkanut jäämään sellainen mielikuva, että pyssyillä voidaan ratkaista asioita. Aseet ovat usein mielessäni ja sitten sitä kautta on alkanut tulemaan mieleeni, että niillä voisi uhkailla. Ehkä sen takia olen alkanut niitä aseita ajattelemaan uhkaussissani, koska olen niin heikko ihminen, että en voi oikein muulla tavoin uhkailla.*” Toinen uhkaaja mainitsi kuulustelussa kantavansa aina kuula-asetta mukanaan, jotta voisi käyttää sitä puolustautumiseen. Kuulustelussa tuli ilmi uhkaajan käsitys siitä, että hän voisi ampumalla purkaa pahaa oloaan ja kokemaansa vääryyttä. Molemmat epäillyt kokivat, että aseilla voidaan ratkaista ongelmia. Näissä tapauksissa tuli ilmi piirteitä Newmanin ja kumppaneiden kuvailemasta kulttuurisesta käsikirjoituksesta, joka on yksi välttämätön, mutta ei riittävä ehto kouluampumisen tapahtumiselle. Sen mukaan kulttuuri tarjoaa malleja, joissa mies ratkoo ongelmiaan väkivallalla.¹⁹³ Lisäksi tapa kulkea

¹⁸⁸ Jokelan tutkintalautakunta 2009 s. 20.

¹⁸⁹ Kauhajoen tutkintalautakunta 2010 s.19.

¹⁹⁰ Häkkänen 2005 s. 3–7.

¹⁹¹ Myyrmannin tutkijaryhmä 2003.

¹⁹² Häkkänen 2005 s. 3–7.

¹⁹³ Newman et al. 2004 s. 230, 245–253.

aseistautuneena on huolestuttava piirre, jota havaitaan muun muassa osalla henkirikoksiin syyllistyneillä pojilla¹⁹⁴.

Vajaa kolmasosa uhkauksista sisälsi yksityiskohtaan suunnitelmasta tai valmistelutoimen aloittamisesta. Suurin osa näistä viittauksista liittyi ampuma-aseisiin. Otin uhkauksissa esiintyneet ampuma-aseisiin viittanneet toteuttamistapayksityiskohtat huomioon myös valmistelutoimien aloittamisen yksityiskohtina, mikäli yksityiskohta koski aseiden kouluun tuomista tai aseiden hankkimista. Esimerkiksi yhdessä tapauksessa uhkaaja oli sanonut hakevansa aseiden ystävänsä asunnosta ja menevänsä kouluun ampumaan ihmisiä. Tässä uhkauksessa viitattiin paitsi toteuttamistapaan myös konkreettiseen valmistelutoimeen siinä mielessä, että henkilö vihjasi ainakin tietävänsä, että hänen ystävällään on hallussaan ase.

Aseeseen viittaaminen vaikuttaa keinolta tehostaa esitettyä uhkausta. Yleensä tehostus liittyi mainintaan siitä, että uhkaaja tulee saamaan aseiden käyttöönsä esimerkiksi isältään tai tuttavaltaan tai että uhkaajalla on jo ase hallussaan. Yhdessä tapauksessa uhkaaja totesi aikovansa nostaa äitinsä tililtä rahaa aseiden ostamista varten. Tehostuksena voidaan myös pitää tapauksia, joissa aseiden tyyppi mainittiin tarkemmin, esimerkiksi yksilöiden haulikoksi tai käsiaseeksi, jolloin syntyi vaikutelma siitä, että henkilöllä on konkreettinen ase hallussaan. Yhdessä uhkaustapauksessa aseesta oli otettu kuva, joka oli ladattu uhkaajan käyttämän sosiaalisen median profiiliin. Kuvalla yksilöiminen synnytti myös vaikutelman siitä, että ase saattaisi olla uhkaajan käytössä. Lisäksi samassa uhkauksessa mainittiin aseiden kantoluvan saamisesta.

Neljässä uhkauksessa valmistelutoimien aloittamiseen liittynyt yksityiskohta ei liittynyt ampuma-aseisiin. Näissä uhkauksissa viitattiin tarkkoihin tai epätarkkoihin tappolistoihin sekä epämääräisiin suunnitelmiin. Esimerkiksi yksi uhkaajista oli esitutkimateriaalin perusteella todennut koulussa, että ”*aiemmat koulusurmat ovat huonosti suunniteltuja, oma suunnitelma on parempi*”.

---

¹⁹⁴ Lehti 2007 s. 60–61.

5.3 Uhkaajan aloittamat konkreettiset valmistelutoimet

Jos uhkaajan henkilöllisyys on tiedossa, valmistelun aloittamista voidaan arvioida myös kiinnittämällä huomiota uhkaajan aloittamiin konkreettisiin toimiin. Yhdysvaltojen sellaisen palvelun ja opetusministeriön raportin mukaan iskun valmistelun aloittamisesta voi kertoa iskusuunnitelman tai -idean kehittäminen, vaivan näkeminen aseiden hankkimiseksi tai aseiden kanssa harjoitteluksi, hyökkäykseen sopivien alueiden tai paikkojen etsiminen ja tarkkailu taikka hyökkäysten tai väijytysten harjoittelu. ¹⁹⁵ Tässä alaluvussa siirryn uhkausten yksityiskohtien tarkastelemisesta kartoittamaan esitutkimusmateriaalista ilmeneviä valmisteluun viittaavia konkreettisiä toimia.

Esitutkimusmateriaalista ei käy ilmi, että epäillyt olisivat aktiivisesti pyrkineet hankkimaan itselleen aseita. Aineiston mukaan kuudessa tapauksessa uhkaajalla oli pääsy aseisiin. Useimmiten aseet olivat uhkaajan isän. Yhdessä tapauksessa uhkaajan sukulaisella oli aseita. On kuitenkin mahdollista, että useammalla uhkaajalla oli pääsy aseisiin. Vain kahdessa esitutkimusraportissa oli merkintä aserekisterin tarkastamisesta. Lisäksi aserekisterin tarkastamisella eivät tule ilmi laittomat aseet, joita mahdollisesti oli uhkaajien perheiden hallussa, eikä myöskään se, onko luvallisten aseiden asianmukaisesta säilytyksestä huolehdittu. Näiden seikkojen tarkastaminen vaatisi kotikäyntejä, jollaisista on merkintöjä vain kolmessa esitutkimusraportissa.

Aseiden saatavuuden lisäksi esitutkimusmateriaalista kävi ilmi muita valmistelutoimia, jotka tulivat esille epäillyn kuulustelun yhteydessä tai osana uhkauksen esittämistä. Yksi uhkaaja harjoitteli aseiden käyttöä kuula-aseella sekä tarkkaili koulun pihaa kauempaa metsiköstä. Kahdessa tapauksessa oli poikkeuksellisesti etukäteen valmistelu itse uhkauksen tekemistä. Yhdessä tapauksessa uhkaaja naamioitui ennen uhkauksen esittämistä käyttämällä huppuaan ja kaverin antamaa huivia. Selvin esimerkki on tapaus, jossa epäilty räjäytti pommin koulun vessassa. Tämä teko kertoi suoraan valmistelutoimista, sillä epäilty oli opetellut tekemään pommin, ostanut pommin rakentamiseen tarvittavat välikkeet, ottanut ne mukaan kouluun ja lisäksi rakentanut pommin koulussa ennen sen räjäyttämistä.

---

¹⁹⁵ *Fein et al.* 2002 s. 55–56.

5.4 Väkivaltaisiin teemoihin uppoutuminen

Koulu-uhkauksen tekeminen voi olla merkki väkivaltaisiin teemoihin uppoutumisesta ja mahdollisten viharyhmien kanssa tekemisissä olemisesta. Kouluampujille on tyypillistä hakea internetin entisiä kouluampujia ihannoivista viharyhmistä tukea ajatuksilleen sekä konkreettisia vinkkejä kouluampumisen toteuttamiseen.¹⁹⁶ Tämän vuoksi valmistelukäyttäytymistä tutkittaessa on kiinnitettävä huomiota myös siihen, onko uhkaaja on osoittanut epätavallista kiinnostusta aikaisempiin kouluampujiin, kouluampumisiin tai muihin joukkomurhiin. Lisäksi on tarkasteltava sitä, onko uhkaaja epätavallisen kiinnostunut aseista, sekä sitä, näkeekö uhkaaja väkivallan hyväksyttävänä, houkuttelevana tai ainoana keinona ratkaista ongelmia.¹⁹⁷ Seuraavaksi tarkastelen väkivaltaisten teemojen toistumista aineistossa.

Esitutkimateriaalista kävi ilmi joitain merkkejä väkivaltaisten teemojen toistuvuudesta. Muutamissa tapauksissa esitutkimateriaalista kävi ilmi, että uhkaaja oli aikaisemmin syyllistynyt vastaavanlaisten uhkausten esittämiseen. Nämä aikaisemmat uhkaukset olivat ainakin kahdessa tapauksessa johtaneet poliisitutkintaan. Yleisempi merkki väkivaltaisten teemojen toistuvuudesta aineistossa oli tutkinnan kohteena olevan uhkauksen lisäksi esiintyneet toistuvat väkivaltaiset puheet, jotka voitiin osassa tapauksia tulkita uusiksi vuodoiksi tai uhkauksiksi. Epäillyt olivat esimerkiksi uhonneet, että voisivat puukottaa lähes kenet tahansa, kyselleet minkä rangaistuksen toisen pahoinpitelemisestä voi saada, vihjanneet pääsevänsä työnsä puolesta dynamiittiin käsiksi sekä ihmetelleet miksi luokkaan saa tuoda saksia, kun niillä voi tappaa jonkun.

Väkivaltaiset teemat kävivät muutamassa tapauksessa ilmi muutoin kuin puhumalla. Esimerkiksi yhden kotietsinnän yhteydessä löydetty epäillyn kouluvihot olivat täynnä väkivaltaista kuvitusta ja tekstejä: käsiaseita, veitsiä, moottorisahoja, ydinaseita, pommeja ja kirveitä yhdistettynä tappamiseen, murhaamiseen ja kuolemiseen liittyviin sanoihin ja lauseisiin. Yhdessä tapauksessa epäillyn tietokoneelta löytyi uhkailuihin mahdollisesti kytkeytyvää materiaalia. Materiaalin joukossa oli esimerkiksi epäillyn kuvaama videopätkä, jossa hän ampuu käsiaseella. Yhdessä kotietsinnässä poliisi löysi uhkaa-

¹⁹⁶ *Kiilakoski – Oksanen* 2011a.

¹⁹⁷ *Fein et al.* 2002 s. 55–56.

jan päiväkirjan, jossa oli lista ”*kuolevista ihmisistä*”. Listassa oli 13 nimeä, jotka uhkaajan mukaan olivat häntä kiusanneiden ihmisten nimiä.

Epätavallisen voimakas kiinnostus joukkomurhiin sekä väkivallan näkeminen ongelmanratkaisukeinona olivat aineistoni perusteella harvinaisia. Neljässä tapauksessa oli viittauksia epäiltyjen itsetuhoisiin ajatuksiin. Kahdessa tapauksessa uhkaaja puhui ajatuksestaan, että aseilla voidaan ratkaista asioita, joko niillä uhkaamisella tai toisessa tapauksessa itsensä ja muiden tappamisella. Missään tapauksessa ei ollut aineiston perusteella osoitettavissa epätavallisen suurta kiinnostusta kouluampumisiin tai muihin joukkomurhiin, vaikkakin kahdessa tapauksessa uhkaajat olivat kuvailleet tuntevansa tietynlaista samastumista aikaisempia kouluampujia kohtaan. Toisaalta aineisto ei ollut paras mahdollinen tämänkaltaisten arvioiden tekemiseen, sillä monissa tapauksissa materiaalia oli hyvin niukasti, eikä kaikissa tapauksissa oltu esimerkiksi kuulusteltu todistajia.

5.5 Yhteenveto

Lähes jokaisessa uhkauksessa mainittiin yksityiskohtana uhkauksen kohde sekä toteuttamistapa. Muutamaa tapausta lukuun ottamatta uhkaukset, joissa mainittiin uhkauksen kohde yksityiskohtana, kiinnittyivät tiiviisti koulumaailman henkilöihin tai koulurakennukseen. Aseiden merkitys uhkauksissa oli korostuneen suuri. Sen sijaan räjähteisiin tai kouluampumiseen viittaaminen oli marginaalista. Toteuttamisajankohtaan, uhkauksen tekemisen syyhyn tai aloitettuun valmistelutoimeen liittyviä yksityiskohtia oli mainittu noin kolmasosassa uhkauksia. Osa uhkauksista oli suhteellisen yksityiskohtaisia ja siten uhkaavia, mutta uhkaajan henkilön selvityksessä ja asiasta poliisikuulustelussa keskusteltaessa uhkaavuus laukesi nopeasti. Vain yksi epäilty myönsi tarkoittaneensa toteuttaa uhkauksensa. Hän kertoi poliisikuulustelussa: ”*Mikäli minua ei olisi otettu kiinni, olisin ehkä mennyt toteuttamaan, mitä nyt olen tästä asiasta kertonut.*”

Konkreettisiin valmistelutoimiin ryhtyminen oli aineiston tapauksissa marginaalista. Vain kahdessa tapauksessa poliisi löysi kotietsinnän yhteydessä valmistelutoimiin viittaavaa materiaalia. Tämä materiaali sisälsi tappolistan sekä videopätkän aseella ampumisen harjoittelemisesta. Aineistossa oli myös tapauksia, joista kävi ilmi uhkaajan suhteellisen runsas väkivaltaisiin teemoihin syventyminen, mutta konkreettisia merkkejä valmistelusta ei näissä tapauksissa ollut havaittavissa.

Valmistelutoimien aloittamisesta ei kuitenkaan voida tehdä kovin pitkälle meneviä tulkintoja esitutkimateriaalin perusteella. Hieman yli puolet aineiston esitutkimapöytäkirjoista ei sisältänyt merkintöjä valmistelutoimien selvittämisestä. Näissä tapauksissa poliisi ei ollut kirjannut esitutkimateriaaliin tarkistaneensa aserekisterejä tai tutki-neensa uhkaajan tietokonetta tai muuta sähköistä viestintää. Esitutkiminta oli päättynyt lyhyeen useista eri tavoin rikosprosessiin liittyvistä syistä. Uhkaaja oli esimerkiksi ollut alaikäinen, uhkaus ei ollut täyttänyt rikoksen tunnusmerkistöjä taikka asianomistaja oli perunut vaatimuksensa tai ei ollut esittänyt niitä lainkaan. Osassa tapauksia ei tosin ollut merkintää siitä, että esitutkiminta olisi jätetty kesken.

Tutkimuskirjallisuuden mukaan koulu-uhkauksia arvioitaessa on ensiarvoisen tärkeää kiinnittää huomiota oppilaan online-identiteettiin ja niihin nettiryhmiin, joissa nuori on aktiivinen¹⁹⁸. Tämän havainnon vuoksi on tärkeää pohtia, tulisiko esimerkiksi uhkaajan internetkäyttämisen selvittämisestä tehdä säännönmukainen rutiinotoimi koulu-uhkausjuttujen yhteydessä. Tämä edistäisi myös tieteellisen tutkimuksen tekemistä, mikäli esimerkiksi uhkaajan sosiaalisen median profiileista tehtäisiin merkintöjä esitutkimamateriaaliin.

Uhkausten yksityiskohtaisuudesta huolimatta suurimmassa osassa tapauksia ei ollut havaittavissa lainkaan merkkejä kouluampumisen suunnittelusta tai valmistelusta. Toisaalta niissä harvoissa tapauksissa, joissa tähän suuntaan viittaavia epäsuoria merkkejä löytyi, ei tehdyn analyysin perusteella voida väittää, että epäilty olisi todella pyrkinyt toteuttamaan uhkaamaansa tekoa. Merkit valmistelusta tai väkivaltaisiin teemoihin uppoutumisesta saattoivat liittyä esimerkiksi tutkimuksissa yleisiksi havaittuihin henkirikosfantasioihin, jotka ovat tyypillisiä ongelmallisissa tai turhauttavissa elämäntilanteissa¹⁹⁹. Yhdessä tapauksessa epäilty kertoi kuulustelussa, että olisi saattanut toteuttaa uhkaamansa, ellei häntä olisi otettu kiinni. Muiden tapausten analyysin perusteella ei kuitenkaan voida väittää uhkausten tekemisen syynä olleen tarkoitus toteuttaa uhkaus.

---

¹⁹⁸ *Kiilakoski–Oksanen* 2011a s 38–39.

¹⁹⁹ *Kivivuori* 2006 s. 164–165.

6 UHKAAJIEN ITSE ILMOITTAMAT MOTIIVIT

6.1 Motiivien selvittämisen rajoitukset

Tässä luvussa käsittelen kysymystä uhkausten esittämisen syistä nuoren epäillyn omasta näkökulmasta. Analysoin epäillyn itse esittämiä motiiveja teoilleen. Motiivien selvittämisessä on kuitenkin rajoituksensa. Esimerkiksi FBI:n kokemuksen perusteella motiivia ei käytännössä voida koskaan saada selville täydellä varmuudella²⁰⁰. Valehtelun mahdollisuutta ei voida sulkea pois ja lisäksi epäillyllä on rikosoikeusjärjestelmämme mukaan oikeus valehdella. Vaikka käytettäisiin toisiaan täydentäviä ja päällekkäisiä aineistoja sekä solmittaisiin epäiltyyn luottamukselliset suhteet esimerkiksi syvähaastattelun metodilla, ei lopullista varmuutta toisen motiivin luotettavuudesta voida saada. Metodioppaita kirjoittaneen Pertti Alasuutarin mukaan emme aina voi olla varmoja edes omia tekojamme ohjaavista motiiveista. Hän huomauttaa, ettei ole olemassa metodia, joka takaisi varman pääsyn totuuden luo.²⁰¹ Analyysiin valitsemani näytteenäkökulman kannalta kysymys epäillyn ilmoittaman motiivin todenperäisyydestä on kuitenkin epäoleellinen. Alaluvussa 4.5 tarkemmin kuvailemallani tavalla näen aineiston todellisuuden osana, jolloin tutkimusmateriaali ei voi tarjota väärää tietoa.

Toinen motiivien selvittämisen rajoitus kumpusi aineistostani. Kaikista aineistoni tapauksista (n=29) ei käynyt ilmi epäillyn itse ilmoittamaa motiivia. Tämä johtui pääosin siitä, ettei kaikissa tapauksissa ollut saatavilla epäillyn kuulustelua. Kuvailin tätä ongelmaa yksityiskohtaisemmin alaluvussa 4.2. Yleisintä tämä oli alle 15-vuotiaiden epäiltyjen tapauksissa. Poikkeuksellisesti epäillyn kuulustelu puuttui myös muutamissa tapauksissa, joissa uhkaajat olivat rikosoikeudellisessa vastuussa teoistaan. Aineistossa oli yhteensä 22 tapausta, joiden kohdalla esitutkimusmateriaaliin oli kirjattu tietoja epäillyn itse ilmoittamasta motiivista ja joita pystyin hyödyntämään analyysissäni. Näiden uhkaustapausten joukossa oli yhteensä 21 epäiltyä, joiden kuulustelussa käyttämää motiivipuhetta analysoin tässä luvussa.

---

²⁰⁰ O'Toole 2000 s. 6.

²⁰¹ Alasuutari 2011 s. 97–99.

6.2 Neutralisaatioteorian hyödyntäminen analyysissä

Tässä alaluvussa tarkastelen neutralisaatioteoriaa, jota tulen hyödyntämään analyysissäni. Aineistossa epäiltyjen ilmoittamien motiivien joukkoon limittyi runsaasti erilaisia oikeuttamisperusteita, eikä epäiltyjen ilmoittamia motiiveja paikoin ollut mahdollista täysin erotella käytetyistä oikeutuksista ja selityksistä. Hyödynnän tästä syystä analyysissäni neutralisaatioteoriaa. Analyysin rinnalla kulkee näkökulma oikeuttamisperusteista, mutta neutralisaatiot ovat vain apuväline motiivien analysoimiseen. Motiivilla tarkoitan uhkaajan syytä tehdä uhkaus.

Neutralisaatioiden tutkimus tarkastelee rikosten selittelykäyttäytymistä empiirisenä ilmiönä, ottamatta kantaa käytettyjen selittelytapojen moraaliseettiseen tai oikeudelliseen kestävyYTEEN. Neutralisaatioteorian mukaan monet rikoksentekijät pitävät rikosten tekemistä paheksuttavana. Tästä huolimatta rikolliset tekevät rikoksia, sillä he osaavat perustella itselleen, miksi rikoksen tekeminen on tilannekohtaisesti tai heidän kohdallaan kuitenkin hyväksyttävää, ymmärrettävää tai oikeutettua.²⁰²

Klassisilla neutralisaatioilla tarkoitetaan Gresham Sykesin ja David Matzan vuonna 1957 ilmestyneessä artikkelissa ”*Techniques of Neutralization*” kuvaamia rikosten selittelytapoja. Klassisia rikosten selittelytapoja ovat vastuun kieltäminen, vahingon kieltäminen, uhrin kieltäminen, tuomitsijoiden tuomitseminen ja vetoaminen korkeampiin periaatteisiin.²⁰³ Vastuunsa kieltävä rikollinen voi väittää rikoksen olleen vahinko, mutta usein vastuun kieltäminen ilmenee laajemmalla tasolla. Epäilty voi esimerkiksi vedota siihen, että rikollinen teko johtui hänen kontrollinsa ulkopuolella olevista seikoista, kuten huonosta seurasta tai vanhemmista. Epäilty antaa ymmärtää, että hän on avuton säätelemään oman elämänsä tapahtumia.²⁰⁴ Vastuun kieltäminen on Janne Kivivuoren arvion mukaan kaikkein yleisimmin käytetty neutralisaatio. Kivivuoren mukaan vastuun kieltämiseen vetoava voi viitata esimerkiksi humalatilaan tai siihen, että kaverit pakottivat tai houkuttelivat hänet tekoon. Melko yleistä on viitata erilaisiin ”*naksahduksiin*”,

²⁰² Kivivuori 2008 s. 223–224.

²⁰³ Käytän selittelytapoista samoja käännöksiä kuin Janne Kivivuori. Ks. Kivivuori 2008 s. 224–227.

²⁰⁴ Sykes – Matza 1957 s. 667.

jolloin tarkoituksena on kuvata sitä, ettei tekijä oman käsityksensä mukaan ollut syyntakeinen toimija tekohetkellä.²⁰⁵

Vahingon kieltäminen neutralisaatiotekniikkana tarkoittaa sitä, että tekijä oikeuttaa rikoksen sanomalla, ettei se aiheuttanut vahinkoa. Tekijä voi esimerkiksi ajatella, että autovarkaus on vain auton lainaamista, josta ei aiheudu kenellekään haittaa tai että vandalismin kohteeksi joutuneiden alueiden omistajilla on siihen varaa. Rikoksilla ei siten nähdä muita seurauksia kuin lain rikkominen. Kolmannelle selittelytavalle, uhrin kieltämiselle, on tyypillistä uhrin kuvaaminen niin moraalittomana, että hänen katsotaan ansaitsevan rikoksen kohteeksi joutuminen. Tekijä siis myöntää vastuunsa rikollisesta teosta, sekä myöntää, että hänen teollaan on ollut vahinkoa jollekin, mutta katsoo, ettei vahinko ole väärin kyseisissä olosuhteissa. Uhrille aiheutunut vahinko nähdään ikään kuin oikeutettuna rangaistuksena. Tämän neutralisaation alle kuuluvat esimerkiksi rikokset, jotka on tehty epäreiluksi koetulle opettajalle kostamiseksi.²⁰⁶

Tuomitsijoiden tuomitsemisella viitataan tapaan selittää yleinen moraalitaso niin alhaiseksi, että rikoksen tekeminen näyttäytyy tavallisena toimintana. Rikollinen siirtää fokuksen omista rikoksistaan ne tuomitsevien motiiveihin ja käytökseen. Hän voi väittää tuomitsijoidensa olevan esimerkiksi tekopyhiä tai henkilökohtaisen kaunan motivoimia. Esimerkiksi poliisi nähdään korruptoituneena tai opettajien katsotaan aina suosivan joi-tain tiettyjä henkilöitä. Viides selittelytapa oikeuttaa rikoksen vetoamalla johonkin korkeampaan lojaliteettiin. Esimerkiksi yhteiskunnan vaatimusten rikkominen voidaan perustella sillä, että ne ovat ristiriidassa tekijän etusijalle laittaman pienemmän sosiaalisen ryhmän vaatimusten kanssa. Näitä sosiaalisia ryhmiä voivat olla esimerkiksi tekijän kaveriporukka, jengi tai sisarukset.²⁰⁷ Kivivuoren mukaan viidenteen selittelytapaan voidaan laskea myös rikosten tekeminen jonkin korkeamman periaatteen vuoksi. Näitä voivat olla esimerkiksi poliittiset tavoitteet tai uskonto.²⁰⁸

Kivivuori havaitsi Suomessa 1990-luvulla tekemissään tutkimuksissa, etteivät nuorten tavat selittää rikoksiaan täysin vastanneet klassisia selittelytapoja. Tutkimuksissa havait-

²⁰⁵ Kivivuori 2008 s. 224–227.

²⁰⁶ Sykes – Matza 1957 s. 667–668.

²⁰⁷ Sykes – Matza 1957 s. 668–669.

²⁰⁸ Kivivuori 2008 s. 224–227.

tiin kaksi uutta tapaa selittää ja tehdä ymmärrettäväksi lain rikkomista. Modernilla ymmärrysretoriikalla Kivivuori tarkoittaa sitä, että nuorten rikollisuus selitetään murrosikään kuuluvaksi normaaliksi ilmiöksi. Lainvastainen toiminta kuvataan luovaksi ja persoonallisuutta kehittäväksi. Itsensä toteuttaminen nähdään sääntöjen noudattamista tärkeämpänä. Tekojen kielellä hän tarkoittaa ajatusta siitä, että nuori viestii teoillaan jotain sellaista, mitä hän ei pysty sanoin kertomaan. Rikkoessaan lakia nuori viestittää pahaa oloaan tai huutaa apua aikuisilta ja ammattiauttajilta. Taustalla on ajatus siitä että nuoren ongelmat ikään kuin pakottavat häneen tekoihin, joita hän ei muuten tekisi.²⁰⁹

Neutralisaatioita opitaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa esimerkiksi vertaisryhmissä, vanhemmilta, kontrolli- ja hoitotahojen edustajilta tai koulun terveystiedon tunneilta, mutta myös mediasta ja internetistä. Aikaisemmin neutralisaatioiden vaikutus rajoittui lähinnä henkilöihin, jotka olivat päätyneet rikosaktiivisiin vertaisryhmiin. Nykyisin neutralisaatioiden vaikutus ulottuu julkisuuden ja internetin vuoksi laajalle, myös esimerkiksi sosiaalisesti eristyneisiin henkilöihin.²¹⁰

Neutralisaatioiden hyväksyminen liittyy vahvasti rikoskäyttäytymiseen. On havaittu, että mitä enemmän henkilö tekee rikoksia, sitä enemmän hän kannattaa selitteleviä puhe- tapoja. Tutkijat ovat kuitenkin erimielisiä selittelyn ja rikoksenteon tapahtumisjärjestyksestä. Osa tutkijoista pitää selittelyä jälkikäteisenä toimintana. Ensin tehdään rikos ja vasta sen jälkeen tekemistä perustellaan ja oikeutetaan sekä itselle että muille. Toiset tutkijat taas ovat sitä mieltä, että selittelyjen käyttäminen madaltaa tulevien rikosten tekokynnystä. Tällöin rikoksen selittely tapahtuisi ajallisesti ennen rikoksen tekemistä. Toisaalta voidaan argumentoida, että selittelyssä nämä kaksi ilmiötä yhdistyvät. Selitte- lyt suuntautuvat jo tehtyyn tekoon, mutta selittelyn vaikutus säteilee eteenpäin kohti tu- levia tekoja. Siten aiempien rikosten neutraloinnit voivat olla myöhempien rikosten syi- tä.²¹¹

Kouluampumisten kohdalla neutralisaatioilla voidaan katsoa olevan jonkinasteinen roo- li. Ampujat perustelevat usein tekoaan etukäteen leimaamalla sen esimerkiksi poliitti- seksi teoksi, joka aloittaa sorrettujen vallankumouksen. He imevät itseensä aikaisempi-

²⁰⁹ Kivivuori 2008 s. 228–229.

²¹⁰ Kivivuori 2008 s. 230–231.

²¹¹ Kivivuori 2008 s. 231–236.

en kouluampujien kirjoittamia ampumisen oikeuttavia tekstejä ja pyörittelevät aihetta edelleen kirjoittamalla omia manifesteja.²¹² Sitä kautta heidän tekokynnyksensä saattaa laskea. Kun he oppivat oikeuttamaan ampumisen ensin muiden kohdalla, saattavat he oikeuttaa sen ajan myötä myös omalla kohdallaan.

6.3 Motiiviluokkien analyysi

Aineistosta kävi ilmi, että lähes jokaisessa uhkaustapauksessa epäilty ilmoitti useamman kuin yhden motiivin teolleen. Koska motiiveja oli useampia, ei yksinkertaisen motiiviluokituksen käyttäminen ollut mahdollista. En voinut sijoittaa yhtä uhkausta vain yhteen motiiviluokkaan vääristämättä tuloksia. Tästä johtuen päädyin käyttämään piirrelistausmallia. Havaintoyksikkönäni oli yksittäisen epäillyn ilmoittama motiivi, ei yksittäinen uhkaaja. Luin aineiston epäiltyjen kuulustelut läpi useaan otteeseen ja kirjasin ylös kaikki motiivit, joita epäillyt omille teilloleen mainitsivat. Tematisoin nämä motiivit niissä esiintyneiden yhtäläisyyksien ja eroavaisuuksien avulla ensimmäiseksi karkeaksi ryhmittelyksi, jossa oli yhteensä 16 motiiviluokkaa. Tämän jälkeen luin kyseistä ryhmittelyä useaan otteeseen, järjestin aineistoa uudelleen ja yhdistelin samankaltaisia motiiviluokituksia yhteensä seitsemäksi motiiviluokaksi. Aineistoni epäillyt (n=21) ilmoittivat yhteensä 37 motiivia teolleen, jotka ovat alla olevasta taulukosta nähtävissä.

Taulukko 2: Alle 30-vuotiaiden epäiltyjen itse ilmoittamien motiivien piirrelistus.

Motiivit	Kpl
Vitsi	10
Suuttuminen	9
Ajattelemattomuus	8
Itselle tärkeän asiantilan tavoittelu	4
Päihtymys/ muu sekava olotila	3
Suunsoittaminen	2
Uteliaisuus ja halu nähdä seuraukset	1
Yhteensä	37

²¹² Oksanen et al. 2013.

Yksi epäilty teki vuonna 2010 kolme erillistä uhkausta. Hän ilmoitti eri uhkauksiin liittyvissä kuulusteluissa myös samoja motiiveja teoilleen. Laskin nämä toistuvat motiivit taulukkoon vain kertaalleen, jotta tulokset eivät vääristyisi. En niputtanut näitä saman henkilön tekemiä uhkauksia yhteen, vaan käsittelin ne omina tapauksinaan, jotta riski epäillyn tunnistettavuudesta olisi pienempi. Seuraavaksi käsittelen uhkausten motiiviluokkia järjestyksessä yleisimmästä harvinaisempaan. Käsittelen kuitenkin yhtäaikaaisesti huumoriin ja suunsoittamiseen vetoamisen luokat, samoin kuin ajatelmattomuuteen ja uteliaisuuteen vetoamisen luokat.

6.3.1 Huumoriin ja suunsoittamiseen vetoaminen

Epäillyt kertoivat usein kuulusteluissa, että olivat ajatelleet sanomansa lähinnä vitsiksi, pilaksi tai leikiksi. Vitsien kertojat vetosivat usein siihen, että he olivat jääneet siihen luuloon, että muut olivat ymmärtäneet asian vitsiksi tai leikiksi. Yhdessä tapauksessa epäilty oli yllättynyt, että hänen kommentistaan tuli poliisiasia, sillä hänen mukaansa muut oppilaat olivat nauraneet oppitunnilla tätä kommenttia. Yksi epäilty oli omien sanojensa mukaan laittanut sosiaaliseen mediaan kirjoittamansa uhkaavan tekstin perään hymiön, ja siksi olettanut muiden ymmärtävän, ettei tekstiä tule ottaa tosissaan. Suurin osa vitsiuhkaajista painotti kuulustelussa sitä, etteivät he olleet tarkoittaneet missään vaiheessa toteuttaa uhkausta. Lisäksi he olivat pahoillaan siitä, että olivat käyttäneet ”huonoa huumoria”. Uhkauksen tekemistä kuvailtiin kuulustelussa ”*tosi huonoksi vitsiksi*” tai vitsiluonne kiellettiin kokonaan: ”*Ymmärrän sen nyt, että se oli huono vitsi tai oikeastaan ei vitsi lainkaan.*”

Osassa tapauksia välittyi epäiltyjen kyvyttömyys käsitellä vaikeita asioita ja omia ongelmia. Muutamassa tapauksessa huumoriselitys vaikutti kovin päälle liimatulta ja takaa paistoi vaikeuksia tunteiden hallinnassa ja asioiden käsittelyssä. Erityisesti tämä korostui tapauksissa, joissa epäilty kuvaili ensin tehneensä uhkauksen ”*raivostuksissaan*” tai ”*vihan ja koston vuoksi*” mutta myöhemmin sanoi, että uhkaus oli ”*läpällä heitetty*” ja että sen oli tarkoitus olla huumoria. Uhkauksia tehtiin myös ”*leikillään ja suutuksissaan*”. Kahdessa tapauksessa oma epävarmuus tai suuttumus ikään kuin piilotettiin uhkauksen ja huumoriselityksen taakse. Toinen epäillyistä lähetti ystävälleen tekstiviestejä, joissa epäsuorasti uhkasi heidän yhteistä tuttua. Kuulustelussa epäilty sanoi lähettäneensä viestit täysin vitsinä, eikä tarkoittanut niitä muiden kuin ystävänsä nähtäväksi. Lisäsyöksi epäilty sanoi seuraavaa: ”*Halusin tavallaan vain jutella jonkun kanssa siitä*

kuinka [uhattu] on väkivaltainen ja kiusaa kaikkia.” Sen sijaan, että epäilty olisi avoimesti kertonut ystävälleen taustalla olevasta kiusaamisesta, hän päätti tehdä sen uhkauksen verhottuna. Samantyyliisessä tilanteessa toinen epäilty koulukaverinsa kanssa puheessaan uhkasi epäsuorasti opettajaa, jonka oppiaineesta hän oli juuri saanut huonon arvosanan todistukseensa. ”*Tarkoitin --- lausahdukseni lähinnä vitsinä ja sanoinkin sen kaverilleni, en opettajalle.*” Tässäkin tapauksessa epäilty olisi voinut mennä suoraan puhumaan numerostaan opettajan kanssa. Molemmissa tapauksissa epäillyt tuntuivat lisäksi ajattelevan, ettei uhkausta lasketa, jos sitä ei ole esitetty suoraan uhattavalle.

Havaitsin tapausten taustalta myös eri tavoin ilmenevää huomionhakuisuutta. Tavoitteena näytti usein olevan parhaimman tai hauskimman heiton sanominen koulussa tai muualla muiden nuorten kuullen. Toisaalta pyrkimyksenä tuntui olevan myös halu shokeerata muita. Esimerkiksi puheet aseiden hankkimisesta ja mustasta listasta olivat yhden epäillyn mukaan vain ivallista huumoria. Muutamassa aineiston tapauksessa mielipiteiden perusteleminen ja argumentointi meni liian pitkälle mahtailevan sävyn vuoksi. Esimerkiksi yksi uhkaaja puhui koulukavereilleen kahdelle opettajalle näyttämisestä. Koulukaverit tulkitsivat tämän uhkaukseksi. Epäilty ei kuitenkaan kokenut esittäneensä uhkauksia opettajia kohtaan, vaan lähinnä arvostelleensa heitä ”*läpänheittomielessä*”. Opettajat olivat hänen mielestään liian irrallaan reaali maailman ja työelämän tilanteista.

Aineistossa oli muutama tapaus, jotka muistuttavat läheisesti vitseihin vetoamista. Näissä tapauksissa epäillyt eivät kuitenkaan kuulusteluissa käyttäneet sanoja vitsi, leikki, huumori tai pila, vaan vetosivat taipumukseensa puhua ”*suuta suuremmalla ilman sen kummempaa syytä*” sekä taipumukseensa sanoa takaisin, vaikka pitäisi olla hiljaa. Tämä suunsoittaminen on otettu uhkaajien mielestä turhan vakavasti. Toinen epäillyistä koki, ettei ollut syyllistynyt uhkaukseen: ”*kunhan nyt vain soitin --- suutani, en sen suuremmin ollut tosissaan*”. Toinen epäilty kuitenkin arveli motiivinsa olleen ”*halu ärsyttää tehokkaasti muita ihmisiä*”. Näissä tapauksissa toistuivat edellä mainittu huomionhakuisuuden teema sekä toisaalta myös kommunikaation ongelmat.

Tietyllä tavalla aineistossa olleiden vitsiuhkausten määrän voidaan tulkita kertovan siitä, että kouluampumiset ovat arkipäiväistyneet nuorten keskuudessa. Lapset, jotka aloittivat koulunkäynnin vuonna 2007, saattoivat esimerkiksi pitää ampumisia kouluvuoteen väistämättä kuuluvana tapahtumana. Kouluissa myös harjoitellaan toimintaa tällaisissa

tilanteissa. Ampumiset ovat niin läsnä nuorten koulutodellisuudessa, että niihin kohdistuvat vitsit saattavat todella tulla ajattelematta. Toisaalta huumori voi olla keino käsitellä ahdistavaa aihetta. Tällainen käyttäytyminen voidaan rinnastaa esimerkiksi joidenkin ammattiryhmien tapaan käsitellä työssä kohdattuja kauheuksia oman sisäpiirihuumorin kautta²¹³. Osa koulu-uhkauksista voidaan ainakin epäiltyjen mukaan siten tulkita motiivimyyteissä mainituksi ”*koulumurhahuumoriksi*”²¹⁴.

Onneksi kaikki nuoret eivät kuitenkaan pidä kouluampumisilla uhkaamista huumorina tai aiheena, josta voi vapaasti soittaa suutaan. Kuudessa aineiston tapauksessa juuri epäillyn koulukaverit raportoivat tietoonsa tulleesta uhkauksesta aikuisille. Tämä havainto on positiivinen, sillä se kertoo hiljaisuuden koodin rikkomismahdollisuuksista²¹⁵. Suurimmassa osassa aineiston tapauksia uhkaukset kuitenkin tehtiin niin avoimesti, että ne tulivat hyvin monien tietoon esimerkiksi internetin kautta tai siten, että myös aikuinen kuuli ne. Vain kahdessa tapauksessa uhkauksesta ilmoitti ulkopuolinen kuulija, joka ei ollut uhkaajan kaveri.

Vitsiin ja suunsoittamiseen vetoaminen vaikuttaa tehokkaalta neutralisaatiolta. Se tietysti tapaa vierittää vastuun kuulijalle eli ilmoittajalle. Aineiston tapauksissa vaikuttaa siltä, että koska epäilty ei tarkoittanut sanomaansa uhkaukseksi, hän oletti muidenkin ymmärtävän tämän. Jos kuulija ilmoitti asiasta eteenpäin, koska ei ymmärtänyt uhkauksen vitsiluonnetta, oli tämä ikään kuin kuulijan vika. Siten nämä tapaukset voidaan tulkita esimerkeiksi vastuun kieltämisen neutralisaatiosta. Toisaalta tilanteet muistuttivat myös vetoamista vahingon kieltämiseen. Uhkaajat vaikuttivat ajattelevan, ettei mitään vahinkoa voinut tapahtua, sillä kyse oli vain huumorista tai suunsoittamisesta.

6.3.2 Suuttumiseen vetoaminen

Tämän luokan uhkauksille yhteistä on se, että epäilty kertoi tehneensä uhkauksen suutuspäissään. Luokkaa voisi vaihtoehtoisesti nimittää myös purkausten tai mielenosoitusten luokaksi. Suuttumus kumpusi yleensä käsillä olevasta tilanteesta. Näiden tapausten taustalta oli poimittavissa jonkin tapahtuma tai tilanne, joka laukaisi uhkaajan vihan ja

²¹³ Malinen 2009 s. 26–27.

²¹⁴ Ks. alaluku 2.4.

²¹⁵ Ks. hiljaisuuden koodista esimerkiksi *Vossekuil et al.* 2002 s. 32–33; *Kiilakoski* 2009 s. 56–57.

aggression ja sitä kautta uhkauksen esittämisen. Usein tilanne tai sen kehittyminen oli aineiston uhkaajille epämieluisen ja jollain lailla kytkeytynyt koulumaailmaan. Suuttumus kohdistui yhdessä tapauksessa epäillyn vanhan koulun opettajiin ja toisessa tapauksessa saman koulun oppilaisiin. Kuitenkin suurimmassa osassa tapauksia uhkaus liittyi fyysisesti koulussa tapahtuneeseen kurinpidolliseen ristiriitatilanteeseen. Taustalla oli esimerkiksi erityisopettajalle pääsyn epääminen, luokasta häiriköinnin takia poistaminen, huonon arvosanan saaminen, sanominen opettajan kanssa sekä valmistumisen mahdollisesta viivästyisestä kuuleminen. Uhkaukset esitettiin yleensä huutamalla ne suoraan uhatun kasvoille. Useimmiten tämä oli uhkaajan opettaja.

Osa näiden suuttumistapauksien taustasyistä voidaan äkkiseltään paikantaa liian suuriin luokkakokoihin ja resurssien puuttumiseen. Näistä syistä erityisopettajalle ei ole pääsyä, tukiopetusta ei ole mahdollista järjestää ja luokat ovat niin suuria, että on vaikea ottaa huomioon yksilöiden tarpeita ja järjestää opetusta oppilaan taitojen mukaisella tasolla. Tällaiset tilanteet aiheuttavat herkästi kitkaa oppilaiden ja opettajien välillä. Ongelma ei ole uusi, sillä jo esimerkiksi 1990-luvulla tehdyn opettajauhritutkimuksen analyysin mukaan opettajien uhrikokemukset heijastavat konflikteja, joissa opettajat ja oppilaat neuvottelevat koulussa voimassa olevista normeista ja velvollisuuksista. Näitä ovat esimerkiksi velvollisuus mennä ulos välitunnilla sekä ruokailuun, jonottamiseen ja oppitunnin kestoon liittyvät säännöt.²¹⁶

Kaikissa aineiston tapauksissa suuttumus ei kuitenkaan liittynyt koulumaailmaan. Yhdessä tapauksessa epäilty kertoi kuulustelussa suuttuneensa vanhemmilleen ja toisessa tapauksessa epäilty sanoi suuttuneensa epäonnistuneen atk-kaupan takia. Tästä erosta huolimatta lähes kaikkien epäiltyjen kuulusteluissa toistuivat samat teemat. Tyypillisesti uhkaaja kielsi uhkauksen toteuttamistarkoituksen kuulustelussa. Epäillyt kertoivat sano-neensa uhkauksen vihaisena, kiukuspäissään tai suutuspäissään ja korostivat sitä, etteivät tarkoittaneet uhkauksellaan mitään ja ettei heillä ollut mitään aikeita toteuttaa uhkaustaan. Lisäksi muutama epäilty kaunisteli suuttumistaan esimerkiksi käyttämällä suuttumisen sijasta sanaa ”*tuhtuminen*” taikka yhdistämällä suuttumisen vitsiin vetoavaan retoriikkaan ”*sanoin sen leikilläni ja suutuksissani*” tai päihtymykseen viittaavaan selitykseen ”*tein sen kiukuspäissäni ja humalassa*”.

---

²¹⁶ Kivivuori et al. 1999 s. 47–48.

Tulkintani mukaan vetoamalla suuttumiseen aineiston epäillyt selittivät omaa käyttäytymistään muiden provosoimaksi. Epäilty saattoi esimerkiksi ajatella, että syy tilanteesta oli uhrin tai kuulijan, joka oli aiheuttanut epäillylle epämiellyttävän tai hermostuttavan tilanteen. Muutama uhkaaja antoi epäsuorasti ymmärtää, ettei suuttuneessa tilassa ollut vastuussa omasta käyttäytymisestään, tai että suuttuneena on sallittua sanoa tai tehdä mitä vain: ”*tokaisin suutuksissani mitä tokaisin*”, ”*se mitä sanoin opettajalle ei ollut tarkoitettu tosissaan, vaan suutuspäissäni huusin hänelle mitä huusin*”, ”*en missään nimessä tarkoittanut mitä kirjoitin, vaan tein sen kiukuspäissäni*” sekä ”*sanoin niitä asioita koska olin vihainen, minulla ei ollut tarkoitusta tehdä mitään mitä sanoin*”. Nämä piirteet liittyvät vastuun kieltämisen neutralisaatioon. Erityisen hyvin tapauksiin soveltuvat Kivivuoren kuvailemat naksahdukset. Kivivuoren mukaan epäilty viittaa naksahduksilla epämääräiseen kokemukseen oman tahtonsa hetkellisestä häviämisestä ja pyrkii vakuuttamaan muut siitä, että rikos oli poikkeuksellinen tapahtuma, eikä hänen luonteensa pysyvä ilmiö.²¹⁷

6.3.3 Ajattelemattomuuteen vetoaminen

Uhkaaja vetosi usein kuulustelussa ajattelemattomuuteen käyttämällä tekemästään uhkauksesta fraaseja kuten ”*ajattelemattomuus humalassa*”, ”*tyhmä älynväläys*”, ”*päänhänpisto*”, ”*hetken mielijohde*”, ”*päässäni ei liikkunut mitään*” sekä ”*ei mitään järjellistä selitystä*”. Näistä vastauksista syntyy vaikutelma siitä, ettei epäilty tekohetkellä ajatellut mitään ja vain toteutti yhtäkkisen ideansa. Yksi uhkaajista vetosi ajattelemattomuuden lisäksi myös siihen, että oli tehnyt uhkauksen nähdäkseen teon seuraukset. Tämän motiivin olen sen poikkeavuudesta johtuen liittänyt motiivilistaukseen omana luokituksestaan.

Ajattelemattomuuteen vedottiin aineiston tapauksissa myös siinä mielessä, että epäilty halusi painottaa, ettei hänellä ollut aikomusta toteuttaa uhkausta tai jopa siinä mielessä, ettei epäillyllä ollut tarkoitusta edes esittää uhkausta. Esimerkiksi yhden epäillyn mukaan uhkaus ”*lipsahti*” hänen suustaan. Toisaalta muutamat epäillyt viittasivat uhkauksen seurauksiin, joita he eivät olleet tulleet ajatelleeksi uhkauksen esittämisen aikana. Epäiltyjen mukaan he eivät olisi tehneet uhkausta, mikäli olisivat hahmottaneet seuraukset ajoissa. Esimerkiksi kahdessa tapauksessa uhkaajat kertoivat tajunneensa vasta

²¹⁷ Kivivuori 2008 s. 224–227.

jälkikäteen uhkaustensa kytkennät kouluampumisiin: ”*Kun tein teon, minulla ei tullut mieleen viimeaikaiset koulujutut. --- En olisi ottanut [leikki]pysyvä jos olisi tullut mieleen koulujutut.*”

Myös ajattelemattomuudella on tulkintani mukaan havaittavissa yhteyksiä vastuun kieltämisen neutralisaatioon. Yhteistä kaikille tapauksille oli se, ettei epäilty osannut kertoa täsmällistä syytä uhkauksen tekemiselle. Hän ei osannut selittää käyttäytymistään loogisesti, jolloin tulkintani mukaan helpoin ratkaisu oli leimata teko tietyssä hetkessä tapahtuneeksi, jota irrallaan tästä tilanteesta ei voi tehdä ymmärrettäväksi. Ajattelemattomuutta tehdyt uhkaukset ilmensivät siten hyvin vahvasti epäiltyjen impulsiivisuutta. Tutkimuskirjallisuudessa on havaittu, että impulsiiviset uhkaukset todennäköisesti edustavat hyvin matalaa riskiä²¹⁸. Lisäksi Lindbergin, Oksasen ja muiden tutkimuksessa havaittiin, että impulsiiviset uhkaukset olivat tyypillisesti spontaaneja ja kasvatusten ilmaistuja, eikä näiden uhkausten taustalla ollut suunnitelmia tai aikomusta uhkauksen toteuttamiseen²¹⁹. Myös osa muista motiiviluokituksista kuvastaa impulsiivisuuden teemaa, joten käsittelen aihetta vielä laajemmin yhteenvedon yhteydessä.

6.3.4 Tavoitteena itselle tärkeä asiantila

Neljässä tapauksessa epäilty kertoi käyttäneensä uhkausta jonkin itselle tärkeän tai välttämättömän asiantilan saavuttamiseksi. Asiantilan tavoittelu ei aina objektiivisesti ajatellen vaikuttanut kovin loogiselta. Tilanteiden selvittämiseksi oli kuviteltavissa järkevämpiä vaihtoehtoja. Esimerkiksi yhdessä tapauksessa opinto-ohjaaja oli pyytänyt epäiltyä toimittamaan tiettyjä todistuksia puuttuvien opintosuoritusten korvaamiseksi, jotta tämä voisi siten valmistua ajoissa. Epäilty ei kuitenkaan toimittanut todistuksia, vaan uhkasi tulla paikalle aseensa kanssa. Hän totesi kuulustelussa, että hänellä ”--- *alkoi vähän niin kuin ratkaisut loppua kesken*” ja että hänen tarkoituksenaan oli uhkaamalla painostaa koulua antamaan hänelle päättötodistus. Hän kertoi kuulustelussa, ettei oikein tiennyt, mistä hänen olisi pitänyt näitä todistuksia kysellä ja että hän oli kokenut koulun vaativan liikoja ja pilaavan hänen elämänsä. Toinen epäilty kuuli koulupäivän ensimmäisellä tunnilla, että iltapäivällä olisi hänen opintojaan koskeva palaveri, johon hänen vanhemmat olisivat myös tulossa. Kuulustelussa hän viittasi palaverin välttämisen olleen syy uhkauksen tekoon: ”*kun en halunnut sinne [palaveriin] mennä, päätin räjäyt-*

²¹⁸ Bannenberg 2011 s. 309.

²¹⁹ Lindberg et al. 2012a.

tää pommin koulun WC:ssä.” Yhdessä tapauksessa itselle tärkeä asiatila liittyi tietynlaiseen yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Epäilty ilmoitti uhkauksen syytä kysyttäessä, että *”kyllä siinä kai on joku koulukiusaamisen vastustaminen takana*”. Epäilty ilmeisesti viittasi kokeneensa, että uhkauksen tekeminen oli keino vaikuttaa ja ottaa kantaa koulu-kiusaamista vastaan.

Kahdessa uhkaustapauksessa epäillyt kertoivat tehneensä uhkauksensa saadakseen mielenterveydellistä apua. Toinen epäilty oli ennen uhkauksen tekemistä yrittänyt turhaan saada tapaamisaikaa kouluterveydenhoitajalle ja koulupsykologille. Epäilty oli kertomansa mukaan tehnyt uhkauksen, jotta saisi aikuiset todella reagoimaan hänen avuntarpeeseensa. Toinen epäilty oli soittanut hätäkeskukseen, uhannut ensin kouluampumisella ja sen jälkeen pyytännyt auttavaa numeroa. Kouluampumiseen vetoaminen vaikuttaa tulkintani mukaan molemmissa tapauksissa tehokeinolta, jolla epäilty pyrki korostamaan olevansa tosissaan avun tarpeessa.

Tämän luokituksen tapauksissa toistui tietynlainen kiristämisen tai painostamisen teema, eivätkä uhkaajat tuntuneet tajuavan aiheuttamiensa tilanteiden vakavuutta. Yhden uhkaajan mielestä koulun ei olisi pitänyt reagoida hänen esittämänsä uhkaukseen vaan *”antaa asian vain olla ja painaa se villaisella*”. Yhdessä tapauksessa vaikutti siltä, että uhkaaja oletti uhkauksen kuulijan ymmärtäneen, ettei kyseessä ollut oikea uhkaus. Hän kertoi kuulustelussa tekemästään uhkauspuhelusta seuraavasti: *”lopuksi muistaakseni ilmoitin, ettei tämä ole totta*”. Tapausten voidaan tulkita kuvastavan epäiltyjen ongelmanratkaisukyvyyn puutteita, epätietoisuutta omien asioiden hoitamisesta sekä siitä, miten asioihin voi vaikuttaa. Nämä piirteet yhdistyivät usein tietynlaiseen kärsimättömyyteen ja turhautumiseen. Neutralisaatioiden näkökulmasta mielenterveydellisen avunsaamiseksi tehdyt uhkaukset ovat selkeitä esimerkkejä Kivivuoren tekojen kielen neutralisaatiosta. Nämä uhkaukset olivat aikuisten kuultaviksi tarkoitettuja hätähuutoja.²²⁰ Kuitenkaan muissa aineiston tapauksissa ei ollut osoitettavissa selkeää neutralisaatiota, jota uhkaukset olisivat kuvastaneet.

---

²²⁰ Kivivuori 2008 s. 228–229.

6.3.5 Päähtymykseen tai muuhun sekavaan tilaan vetoaminen

Aineiston koulu-uhkaajat olivat tekohetkellä pääsääntöisesti selvinpäin. Myöskään kouluampumisissa alkoholilla tai päihteillä ei ole merkittävää asemaa²²¹. Koulu-uhkaukset erosivat tässä mielessä selkeästi esimerkiksi tyypillisistä aikuisten tekemistä pommiuhkauksista, jotka on usein tehty humalassa. Häkkäsen pommiuhkaustutkimuksen mukaan näissä uhkauksissa motiivi oli ”*tyhmä idea kännissä*” 17 % tapauksista.²²² Lisäksi tämän tutkimuksen ulkopuolelle jättämässäni aikuisten tekemissä koulu-uhkauksissa uhkaus oli tyypillisesti tehty päihtyneenä.

Vain kolme epäiltyä uhkaajaa vetosi päähtymykseen motiivinaan. Yksi näistä epäillyistä teki tosin yhteensä kolme uhkausta päihtyneenä. Käsittelen uhkausten piirteitä ilman tämän henkilön tapausten suoraa erottelua muista. Aineiston tapauksissa oli epäiltyjen mukaan kyse suhteellisen suurista määristä alkoholia. Epäillyt kertoivat juoneensa ennen uhkausten tekemistä esimerkiksi puolen litran viinapullon ja toisessa tapauksessa neljästä kuuteen kappaletta isoja oluttuoppeja sekä väkevän alkoholiannoksen. Epäillyt kuvailivat humalatilojaan vahvoiksi. Yhdessä tapauksessa epäilty lisäksi sanoi, että hänellä oli ”*jonkinmoinen päihdeongelma*”, ja hän kertoi juoneensa myös käsidesiä ja käyttäneensä alkoholin kanssa unilääkkeitä. Yhdessä tapauksessa vedottiin päähtymyksen ohella muutoinkin sekavaan olotilaan, joka epäillyn mukaan johtui ”*valvomisesta ja stressistä*”.

Yhteistä näille muutamalle tapaukselle oli ensinnäkin se, että päihteiden nauttimisen kerrottiin kärjistäneen tilanteita. Alkoholin tai muiden päihteiden nauttiminen esimerkiksi muutti hermostumisen suuttumukseksi ja sitä kautta uhkaukseksi, vahvasti taipumusta provosoida ja uhkailla muita tai vei ajatukset aikaisempiin kouluampumisiin. Yksi epäilty myönsi kuulusteluissa, että hän ajatteli aikaisempia kouluampumisia, jos oli päihtynyt tai jättänyt lääkityksensä ottamatta. Näissä tapauksissa alkoholi madalsi tekokynnystä, heikensi harkintakykyä ja vahvisti joitain piileviä tunteita kuten suuttumusta.

Päähtymyksen vaikutuksen hälvennyttyä katosi myös uhkausten toteuttamismotivaatio. Epäillyt painottivat, ettei heillä ollut aikomuksia toteuttaa mitään uhatun kaltaista, ja että kaikki johtui nautitusta alkoholista. Kyse oli vain ”*känniläisen sekoilusta ilman mi-*

²²¹ Vossekuil et al. 2002 s. 21–22.

²²² Häkkänen 2005 s. 4–5.

tään aikomusta toteuttaa mitään uhottua tai uhattua”. Selvinpäin uhkaukset eivät enää tuntuneet hyviltä ideoilta: ”Herätessäni aamulla selvittyäni, mieleeni tuli heti eiliset kirjoittelut ja myönsin itselleni kirjoitelleeni tyhmiä.”

Alkoholiin vetoaminen on tyypillinen neutralisaatio, jolla kielletään oma vastuu teosta. Usein neutralisaatio toimii siten, että tekohetkellä päihtynyt epäilty väittää, ettei päihtymyksestä johtuen ollut oma itsensä, eikä siten vastuullinen rikoksestaan. Tulkintani mukaan myös oman aineistoni epäillyt käyttivät neutralisaatiota tällaisena suojakilpenä. Vaikka osa uhkaajista vetosi humalaan ja siitä johtuvaan muistamattomuuteen, epäillyt vaikuttivat kertomansa perusteella kuitenkin muistavan uhkailutilanteen ja myös esittivät tai ”*arvailivat*” teoilleen päihtymyksen lisäksi muita motiiveja. Vaikutti paikoin siltä, että tekohetkellä päihtyneet epäillyt ainakin tietyllä tasolla muistivat, mitä uhkauksetkellä tunsivat ja olivat tekemässä.

6.4 Yhteenveto ja impulsiivisuuden teema

Tässä luvussa analysoidut tapaukset ja niissä esiintyvät motiivit poikkesivat analyysini perusteella toisistaan huomattavasti. Havaitsin kuitenkin joitain yleisempiä yhteisiä piirteitä tapauksissa. Ensinnäkin motiivit olivat suhteellisen epämääräisiä suurimmassa osassa tapauksia. Vain itselle tärkeän asiantilan tavoitteluksi luokittelemani motiivit kuvastivat jotain selkeää tavoitetta. Muut motiivit kuten esimerkiksi suuttumiseen tai ajattelelattomuuteen vetoaminen vaikuttivat puolustelevalta motiiveilta, joista syy uhkauksen tekemiseen selvisi vain välillisesti esimerkiksi maltin menettämisenä. Tämä näkyi myös neutralisaatioissa. Lukuun ottamatta tapauksia, joissa vedottiin tärkeän asiantilan tavoitteluun, muissa tapauksissa voitiin tulkita olevan kyse vastuun kieltämisen neutralisaatiosta. Muutamissa tapauksissa kyseeseen tuli myös vahingon kieltäminen sekä Kivivuoren kehittämä tekojen kielen neutralisaatio. Toiseksi yhtä tapausta lukuun ottamatta kaikki uhkaajat korostivat kuulusteluissa, ettei heillä ollut uhkauksen toteuttamismotivaatiota. Osa epäillyistä vetosi siihen, etteivät omasta mielestään olleet tehneet mitään uhkausta. Loput epäillyt myönsivät tehneensä uhkauksen, mutta korostivat, etteivät olleet tarkoittaneet toteuttaa uhkaamaansa.

Kolmanneksi aineiston koulu-uhkauksissa neutralisaatioiden käyttäminen vaikutti suurimmassa osassa tapauksia jälkikäteiseltä selittämiseltä. Tähän viittasi se, että vain yksi

aineiston uhkaajista teki vuoden 2010 aikana useamman kuin yhden uhkauksen. Muutamissa tapauksissa tosin kävi ilmi, että epäilty oli syyllistynyt uhkauksiin aikaisempina vuosina. Näissä tapauksissa saattoi olla kyse siitä, että aikaisemmin omaksutut neutralisaatiot laskivat uhkaajien tekokynnystä. Aineistoni perusteella selittelyn ja rikoksenteon järjestyksestä on kuitenkin mahdotonta päästä varmuuteen. On lisäksi epäselvää, voidaanko neutralisaatioteoriaa käyttää koulu-uhkausten ilmiön laajempaan selittämiseen. Neutralisaatioteorian mukaan rikollisuus johtuu siitä, että rikolliset näkevät rikoksen tekemisen omalla kohdallaan oikeutettuna. Vastaavasti koulu-uhkaukset olisivat seurausta siitä, että epäillyt kokivat uhkauksen esittämisen tilannekohtaisesti ymmärrettävänä tai hyväksyttävänä. Tämä voi mahdollisesti pitää paikkansa, mutta oman tutkimukseni perusteella en voi ottaa väitteeseen kantaa. Jatkotutkimuksessa voitaisiin tarkastella tätä aihepiiriä tukeutumalla uhkaajien haastatteluista koostuvaan aineistoon.

Neljäs aineiston tapauksia yhdistävä seikka oli analyysini perusteella se, että suuri osa uhkauksista ja niille ilmoitetuista motiiveista kuvasti impulsiivisuuden teemaa. Impulsiivisuuteen liitetään tavallisesti taipumus harhautumiseen, turhautumiseen, välittömän palkinnon etsimiseen sekä suureen toiminnallisuuden asteeseen erityisesti silloin kun henkilö toimii ajattelematta²²³. Analyysini perusteella moni uhkaus näyttäytyi impulsiivisena. Näitä uhkauksia leimasi ajattelemattomuus tai yleensä suuttumiseen liittyvä tunnekuuhu, joka laantuessaan näytti häivyttävän myös motivaation uhkauksen toteuttamiseen. Taustalla voidaan tulkita olevan kyvyttömyyttä hallita omia tunteita sekä puutteita pitkäaikaisessa ajattelussa ja seurausten ennakoimisessa. Impulsiivisuutta on havaittu myös pommiuhkauksia tutkittaessa. Häkkäsen pommiuhkaustutkimuksen tulosten perusteella pommiuhkaukset poikkeavat toteutetuista pommi-iskuista siinä, että pommiuhkaukset ovat yleensä hyvin impulsiivisia tekoja, kun taas itse pommitusteot ovat tarkoin suunniteltuja ja epätunteellisia tekoja²²⁴.

Osassa kriminologisia teorioita, jotka selittävät rikollisuutta yksilön psykologisilla piirteillä, pidetään impulsiivisuutta antisosiaalisen käyttäytymisen avainpiirteenä.²²⁵ Esimerkiksi Caspin ja kumppaneiden 1990-luvulla toteuttamassa tutkimuksessa havaittiin nuorten poikien rikostaipumuksen olevan yhteydessä impulsiivisuuden ja negatiivisen

---

²²³ Bernard *et al.* 2010 s. 78.

²²⁴ Häkkänen 2005 s. 6.

²²⁵ Bernard *et al.* 2010 s. 65, 78–81.

tunteellisuuden kombinaatioon. Negatiivisella tunteellisuudella tarkoitettiin tutkimuksessa taipumusta kokea muun muassa vihaa, ahdistuneisuutta ja ärsyyntymistä. Tutkimuksen mukaan negatiivisella tunteellisuudella varustetut nuoret tulkitsivat arkisia tilanteita muita useammin uhkaaviksi ja vaarallisiksi. Kun näillä nuorilla oli lisäksi ongelmia impulssiensa mukauttamisessa, heillä oli taipumusta siirtyä negatiivisista tunteista nopeasti toimintaan.²²⁶

Impulsiivisuudella on myös yhteyksiä Travis Hirschin ja Michael Gottfredsonin kehittämään itsekontrolliteoriaan. Teorian mukaan yksilöt, joilla on korkea itsekontrolli, eivät hyvin todennäköisesti tule tekemään yhtään rikollista tekoa elämänsä aikana. Sen sijaan matalan itsekontrollin omaavat henkilöt tulevat tekemään rikollisen teon hyvin todennäköisesti. Teorian mukaan itsekontrollin määrä vakiintuu lapsuudessa noin kahdeksan vuoden iässä ja pysyy suhteellisen vakaana läpi elämän. Tärkeimpänä vaikuttajana matalan itsekontrollin syntymiseen pidetään tehotonta lastenkasvatusta, joten vanhemmillä on teorian mukaan tärkeä rooli rikollisuuden ehkäisemisessä. Sen sijaan kaveripiirillä ei katsota olevan juuri vaikutusta itsekontrollin tasoon. Teoria kuitenkin myöntää, että yksilöiden rikoksentekoalttiudessa voi olla paljon vaihtelua, jota ei voida selittää vakaaksi oletetulla itsekontrollilla. Teoria vetoaakin erilaisten rikostilaisuuksien vaihteluun. Olosuhteiden on oltava oikeat, ennen kuin itsekontrollin puute aiheuttaa rikollisuutta.²²⁷

Itsekontrolliteoriaa on kritisoitu paljon. Erityisesti väite itsekontrollin vakiintumisesta lapsuudessa sekä vanhempien kasvatuksen vaikutuksesta on kohdannut paljon vastustusta.²²⁸ Esimerkiksi Judith Harris on korostanut geenien vaikutusta sekä vanhempien kasvatuksen sijasta vertaisryhmän merkittävää vaikutusta lapsen kehittymiseen.²²⁹ Lisäksi teoria väittää soveltuvansa kaiken rikollisuuden selittämiseen. Tätä kuvastaa teorian virallinen nimi ”*A General Theory of Crime*”.²³⁰ Itsekontrolliteorialla ei kuitenkaan näytä olevan selitysvoimaa esimerkiksi kouluampumisiin, sillä kouluampumisia leimaa

---

²²⁶ Caspi et al. 1994.

²²⁷ Gottfredson – Hirschi 1990.

²²⁸ Bernard et al. 2010 s. 215–216.

²²⁹ Harris 2000.

²³⁰ Bernard et al. 2010 s. 217–218.

rauhallisuus ja pitkä kärsivällisyyttä vaativa valmisteluvaihe, ei impulsiivisuus tai matala itsekontrolli²³¹.

Aineistossani oli kuitenkin myös tapauksia, jotka eivät vaikuttaneet impulsiivisilta. Näihin kuuluivat erityisesti tietyn asiantilan saavuttamiseksi tehdyt uhkaukset. Olisi silti ajattelematonta täysin sivuuttaa impulsiivisuuden teema koulu-uhkauksista puhuttaessa. Useat tekijät, niin biologiset kuin sosiologiset, voivat vaikuttaa yhtäaikaisesti. On mahdollista, että uhkauksia tekevät todennäköisimmin henkilöt, joilla on suurempi alttius impulsiivisuuteen tai matalaan itsekontrolliin, mikäli ympäristötekijät ovat suotuisat. Aineistoni avulla tällaista väitettä ei kuitenkaan ole mahdollista näyttää toteen, mutta jatkotutkimus voisi mahdollisesti tarkastella koulu-uhkausten ilmiötä esimerkiksi valikoitumisteoreettisesta näkökulmasta.

---

²³¹ Bondü – Scheithauer 2011.

7 STATUS MOTIIVIEN TAUSTALLA

7.1 Ryhmäkäyttäytymisen teema ja yksi poikkeava tapaus

Vaikka näen nuorten itse ilmoittamat motiivit yhtenä osana koulu-uhkausten ilmiötä, on tässä luvussa tarkoitus irrottautua kuudennessa luvussa luodusta koulu-uhkaajien motiiviluokituksesta ja hakea aineistoa laajemmalla tasolla läpäiseviä motiiviteemoja. Näin pyrin vastaamaan tutkimuskysymykseen siitä, voidaanko motiivien taustalla nähdä jokin yhtenäinen teema.

Edellisen luvun motiiviluokituksia etäämmältä katsomalla huomasin yhden yleisen teeman nousevan esille. Aineiston uhkaukset näyttäytyivät sosiaalisten motiivien värittämänä ryhmäkäyttäytymisenä. Esimerkiksi uhkaukset, jotka uhkaaja oli oman ilmoituksensa perusteella tarkoittanut vitsiksi tai suunsoittamiseksi, liittyivät sosiaalisiin motiiveihin. Näissä tapauksissa tarkoituksena vaikutti olevan halu saada muut nauramaan, provosoitumaan tai kauhistumaan. Aina ryhmäpiirteet eivät näytä olevan tiedostettuja, sillä myös ajattelemattomuutta tehdyissä uhkauksissa oli usein elementtinä muiden nuorten läsnäolo.

Uhkausten ryhmäluonne saa tukea monista aineistosta tehdyistä havainnoista. Ensimmäkin ryhmäluonteesta kertoi se, että vaikka aineiston koulu-uhkaukset olivat yhtä poikkeusta²³² lukuun ottamatta yhden henkilön tekemiä, oli ne tehty yleensä muiden nuorten kuullen tai nähden esimerkiksi luokkahuoneissa, muualla koulussa tai sosiaalisessa mediassa. Nuorella uhkaajalla oli siten usein yleisönä muita nuoria, jotka olivat tilanteessa läsnä joko reaalisesti tai virtuaalisesti.

Tässä mielessä aineiston koulu-uhkaukset muistuttivat tyypillistä nuorisorikollisuutta, sillä nuorisorikollisuus on monessa mielessä ryhmäkäyttäytymistä. Nuorisokriminologian mukaan suurin osa nuorten rikoksista tehdään ryhmässä tai ainakin sosiaalisessa tilanteessa, jossa yksi tekee rikoksen muiden seuratessa sivusta.²³³ Lisäksi nuoren kavერიpiirin rikoskäyttäytymisellä on vahva yhteys nuoren omaan rikoskäyttäytymiseen. Venla Salmen mukaan nuorisorikollisuuden sosiaalinen luonne ilmenee itse käyttäytymisen

²³² Tosin tässäkin tapauksessa toinen uhkaaja oli päätekijä.

²³³ *Marttunen* 2008 s. 102–109.

ohella nuorten rikoksenteijöiden motiiveissa. Tyypillisiä sosiaalisia motiiveja ovat esimerkiksi pätemisen tarve ja ryhmän paine.²³⁴ Väitöskirjatutkimuksessaan Salmi havaitsi yhden keskeisen motiivin olevan näyttämisen halu. Nuoret puhuivat sukupuolesta riippumatta tarpeesta näyttää muille olevansa ”kova jätkä”. Nuoret näkivät rikokset keino-osoittana rohkeutta ja uskallusta toisille nuorille ja pyrkivät saavuttamaan rikoskäyttäytymisellään muiden nuorten ihailua ja arvostusta.²³⁵ Ilmiönä nuorisoriikollisuus liittyy siten vahvasti nuorten sosiaaliseen elämään ja kaverisuhteisiin. Ryhmäpaineilmiö näyttää korostuvan, mitä nuoremasta henkilöstä on kyse.²³⁶

Aineiston uhkausten ryhmäluonteesta kertoi myös se, että uhkaaja vaikutti haluavan muiden nuorten tietävän, kuka uhkauksen oli tehnyt. Aineistoni perusteella kouluuhkaaja esiintyi yleensä suoraan omalla nimellään ja vain harvoin pyrki tekemään uhkauksensa ilman paljastumista. Aineiston kouluuhkausten joukossa oli vain muutama tapaus, joissa uhkaaja oli aluksi tuntematon. Näissä tapauksissa poliisin piti tehdä joi-tain yksinkertaisia toimenpiteitä uhkaajan henkilöllisyyden selvittämiseksi, yleensä liit-tyen siihen, kenen nimissä uhkauksen tekemiseen käytetty puhelin tai tietokone oli. Nämä uhkaajat eivät kuitenkaan olleet pyrkineet salaamaan henkilöllisyyttään, vaan oli-vat vain jättäneet esimerkiksi internetissä tehdyn uhkauksen yhteydessä mainitsematta oman nimensä. He olivat kuitenkin käyttäneet omia puhelimiaan tai tietokoneitaan, jo-ten tapauksissa ei ollut merkkejä henkilöllisyyden aktiivisesta salaamisesta. Vain yksi uhkaaja oli naamioitunut uhkauksen esittämishetkellä, mutta tässäkin tapauksessa kou-lukaverit tiesivät, kuka uhkauksen takana oli. Lisäksi yhdessä tapauksessa kävi lisätut-kinnan yhteydessä ilmi, että epäilty oli kehunut ja rehvastellut koulukavereilleen ole-vansa poliisitutkinnan kohteena. Kouluuhkaukset poikkeavat tässä mielessä tavallisista uhkauksista. Esimerkiksi FBI:n kokemuksen mukaan suurin osa uhkauksista tehdään anonyymisti tai väärällä nimellä²³⁷.

Osa aineiston uhkauksista oli kuitenkin tehty ilman, että uhkaus oli tullut muiden nuor-ten tietoon. Näissä tapauksissa uhkaus oli yleensä esitetty suoraan aikuiselle, ilman mui-den nuorten läsnäoloa ja ilmeisesti myös siten, etteivät muut nuoret olleet tienneet uh-

---

²³⁴ Salmi 2009 s. 25.

²³⁵ Salmi 2004 s. 86–87, 94, 101–104, 121–124. Erityisesti tämä koski vahingontekoja, varastamista ja päihteiden käyttöä, ei niinkään väkivaltaa.

²³⁶ Salmi 2006 s. 198–199.

²³⁷ O’Toole 2000 s. 6.

kauksen tekemisestä. Esimerkiksi yksi epäilty teki yksin kotona ollessaan uhkauspuhelun hätäkeskukseen. Kuitenkin näissäkin tapauksissa uhkaus kommunikoihin toiselle henkilölle, vaikkakin aikuiselle. Siten yhtenä uhkaajien tavoitteena näyttää analyysini perusteella olleen näkyväksi tuleminen sekä huomion saaminen toisilta nuorilta tai aikuisilta. Tavoite oli tapauksesta riippuen tiedostamaton tai tiedostettu.

Esitutkimateriaalista löytyi kuitenkin yksi poikkeava tapaus, jossa ei ollut kyse sosiaalisista ryhmämotiiveista. Epäilty ei kommunikoinut uhkausta kenellekään, eikä hänen seurassaan ollut ketään uhkauksen tekohetkellä. Epäilty harjoitteli kuulapistoolin käyttöä ilta-aikaan tyhjällä koulun pihalla. Lisäksi hän uskoi koulurakennuksen olevan tyhjillään, eikä siten ollut tarkoittanut tekoaan muiden tietoon. Vasta poliisikuulustelussa kävi ilmi, että hän todella oli toisinaan miettinyt tappavansa itsensä ja koulun työntekijöitä koulun pihalla. Uhkaus sai siis sanallisen muodon ja yleisöä vasta kuulusteluvaiheessa. Tässä tapauksessa on kyse jostain muusta kuin uhkauksen tekohetkellä vallitsevista sosiaalisista motiiveista.

Alasuutarin mukaan laadullisessa tutkimuksessa poikkeustapauksen havaitseminen vaatii hahmotellun säännön muokkaamista. Säännöstä on muokattava niin kattava, että se ottaa myös tämän poikkeustapauksen huomioon. Alasuutarin mukaan yksi vaihtoehto on tarkastella, löytyykö tapauksen taustalta muita kaikista muista tapauksista poikkeavia tekijöitä. Jos näitä löytyy, voidaan poikkeus muotoilla hahmotellun säännön lisäehdoksi. Tämän vaihtoehdon soveltaminen ei omassa tapauksessa ollut mahdollista, sillä saatavilla olevat perustiedot uhkaajasta eivät poikenneet normaalista. Uhkaajan ikä ei ollut poikkeuksellisen korkea tai matala ja hän oli sukupuoleltaan mies kuten yli 90 % tapauksista. Lisäksi esitutkimateriaali sisälsi taustatietoja hyvin niukasti ja epä johdonmukaisesti. Vaikka jokin tekijä näytti alustavasti muista poikkeavalta, ei aineisto ollut niin kattava, että sen perusteella olisi voinut varmasti osoittaa tekijän olleen läsnä vain poikkeustapauksessa. Alasuutarin tarjoama toinen vaihtoehto on nostaa abstraktiotasoa tai muokata teoreettista viitekehystä ja näkökulmaa.²³⁸ Uhkausten ryhmäluonteen ja sosiaalisten prosessien tarkasteleminen on jo sinällään suhteellisen korkealla abstraktiotasolla tapahtuvaa analysointia. Omalle tutkimukselleni otollisempi vaihtoehto oli siten teoreettisen viitekehysten ja näkökulman muokkaamiseen keskittyminen.

---

²³⁸ *Alasuutari* 2011 s. 38–43.

Tarkastelin ensin muista poikkeavaa tapausta yksityiskohtaisemmin löytääkseni näkökulman, jolla voisin yhdistää tapauksen muihin. Ensinnäkin epäilty kertoi kuulustelussa, että hänet oli usein suljettu vertaisryhmän ulkopuolelle. Hänen kaverinsa olivat esimerkiksi pahoinpidelleet hänet. Lisäksi kävi ilmi, ettei hän päässyt armeijaan, vaikka olisi halunnut. Armeijaan pääsyn estyminen johtui hänen mielestään onnettomuudesta, joka hänelle tapahtui lapsena kyseisen koulun pihalla. Epäillyn näkökulmasta koulu oli riistänyt häneltä armeijakokemuksen. Epäilty oli siis kokenut sekä menetyksen että kiusaamista. Poikkeustapauksen ohella myös muussa koulu-uhkausaineistossa oli selviä merkkejä menetys- ja kiusaamiskokemuksista. Seuraavassa alaluvussa tarkastelen tätä tematiikkaa.

7.2 Menetys- ja kiusaamiskokemusten teemat

Kouluampumistutkimuksissa on kiinnitetty suhteellisen paljon huomiota menetys- ja kiusaamiskokemusten teemoihin. Tarkastelen ensin kouluampumistutkimusten havaintoja menetykokemuksista. Tämän jälkeen siirryn käsittelemään koulukiusaamisesta tehtyjä havaintoja. Kiinnitän huomiota myös yllyttämisenä tapahtuvaan kiusaamiseen. Lopuksi tarkastelen hyvin lyhyesti näiden kokemusten esiintymistä aineistossani.

Kouluampumisista puhuttaessa mainitaan usein tietyn menetykokemuksen lopulta laukaiseen päätöksen ryhtyä tekoon. Esimerkiksi Jokelan kouluampumista edelsi tekijän menetykokemus, sillä hänen läheinen isoäitinsä kuoli vain viikkoja ennen kouluampumista²³⁹. Koettu menetys on tyypillisesti saanut normaalia suuremmat tai vääristyneet mittasuhteet johtuen tekijän vähäisestä iästä, kyvyttömyydestä käsitellä ongelmia taikka tekijän saaman sosiaalisen tuen vähydestä. Akuutti laukaisutekijä on voinut olla esimerkiksi viimeaikaisen seurustelusuhteen päätyminen, muun tärkeän suhteen menetys, koulusta erottaminen taikka hylätty työpaikkahakemus, mutta myös statuksen menetys, koettu häpeä tai nöyryytys.²⁴⁰ Kouluampumistutkimusten havaintojen perustella uhkanalyysit neuvovat yleensä kiinnittämään huomiota samankaltaisiin menetykokemuksiin koulu-uhkauksia arvioitaessa. Menetykokemukset voivat vaikuttaa ulkopuolisesta täysin uhkaukseen liittymättömiltä, mutta ovat tosiasiallisesti toimineet eräänlaisena astinlautana uhkauksen tekemiseen. Esimerkiksi riita vanhempien kanssa voi aloittaa tunne-

²³⁹ Oksanen et al. 2013.

²⁴⁰ Scheithauer – Bondü 2011 s. 61; Fein 2002 s. 49–50.

reaktion, joka purkautuu koulussa uhkauksena. Menetykskokemusten vaikutus uhkauksesta tekoihin siirtymiseen ei kuitenkaan ole suoraviivaista vaan riippuu uhkaajan henkilökohtaisista ominaisuuksista, persoonallisuuden piirteistä ja temperamentista.²⁴¹

Yhdysvaltalaisessa kouluampumistutkimuksessa havaittiin, että moni kouluampuja koki ennen iskunsa toteuttamista, että toiset oppilaat olivat kiusanneet, vainonneet tai vahingoittaneet heitä²⁴². Myös Newmanin ja tutkimusryhmän mukaan useissa ampumistapauksissa oli merkkejä koulukiusaamisesta, joka vaihteli vakavasta väkivallasta ulkopuolelle sulkemiseen mutta myös lähinnä omaan käsitykseen kiusatuksi tulemisesta. Aikaisemmilla kouluampujilla oli kuitenkin useimmiten muutamia ystäviä, eivätkä he siten olleet täysin yksin. Newman tutkimusryhmineen kuvailee ampujia yksinäisten sijaan marginalisoiduiksi henkilöiksi. He pitävät marginalisoidumista yhtenä välttämättömänä mutta ei riittävänä ehtona kouluampumisen tapahtumiselle.²⁴³ Suomalaisten kouluampumisten tutkimuksessa on niinkään havaittu, että Raumanmeren, Jokelan kuin Kauha-joenkin ampujat tunsivat, ettei heillä ollut koulukavereiden tai ystävien tukea koulurallan.²⁴⁴

Kiusaaminen voi tapahtua myös yllyttämisenä. Newmanin ja kumppaneiden tutkimuksessa kävi ilmi, että ampujan kaverit olivat kouluampumissuunnitelmista kuullessaan esimerkiksi vihjanneet, että henkilö on selkärangaton, mikäli hän ei toteuta uhkaamaansa tekoa. Ampuja oli tällöin kokenut, ettei perääntyminen ollut vaihtoehto. Perääntyminen olisi julkisesti vahvistanut hänen luonteensa olevan heikko ja siten romuttanut alkuperäisen tarkoituksen vakuuttaa toiset nuoret omasta vahvuudesta ja maskuliinisuudesta.²⁴⁵ Sama kiusaamisilmiö on havaittu myös saksalaisessa tutkimuksessa. Bannenberg kuvaa tutkimuksessaan esimerkiksi tilannetta, jossa oli lyöty vetoa, ettei uhkaaja uskalla toteuttaa ampumista. Hän toteaa, etteivät oppilaat aina ota ennen tekoa esitettyjä yksityiskohtaisiakaan kouluampumisuhkauksia tosissaan, vaan niihin reagoidaan nauran ja uhkaaja kyseenalaistaen.²⁴⁶

²⁴¹ O'Toole 2000 s. 8.

²⁴² Vossekuil et al. 2002 s. 21.

²⁴³ Newman et al. 2004 s. 235–242.

²⁴⁴ Kiilakoski – Oksanen 2011a s. 34.

²⁴⁵ Newman et al. 2004 s. 251–252.

²⁴⁶ Bannenberg 2010 s. 144–150. Esimerkkitapausten yhteydessä ei tosin ole mainittu missä maassa kouluampuminen tapahtui.

Aineistostani löytyi paljon merkkejä sekä menetyskokemuksista että kiusaamisesta. Menetyskokemuksia oli havaittavissa reilussa kolmasosassa tapauksia ja kiusaamista vajaassa kolmasosassa. Muutamassa tapauksessa uhkaaja oli kokenut sekä menetyksen että kiusaamista. Menetys- ja kiusaamiskokemusten teema ei kuitenkaan toistunut kaikissa uhkaustapauksissa, joten Alasuutarin ohjeiden mukaisesti päädyin vielä muokkaamaan teoreettista viitekehystä ja näkökulmaa. Havaittiin, että ryhmäkäyttämisen sekä menetys- ja kiusaamiskokemusten teemat oli mahdollista kytkeä koulu-uhkausten ilmiöön sosiaalisen aseman eli statuksen ja vertaisryhmän merkityksen kautta. Statuksen ja vertaisryhmän näkökulmasta menetyskokemuksissa voidaan tulkita olleen kyse myös oman statuksen menettämisestä ja kiusaaminen tarkoitti käytännössä vertaisryhmän ulkopuolelle sulkemista ja statuksen laskemista. Ryhmäkäyttämisen piirre selittyi erityisesti vertaisryhmän merkityksen kautta. Näkökulma oli hyödyllinen myös luvun alussa käsitellyn poikkeustapauksen kohdalla, sillä poikkeustapauksen epäily suljettiin esitutkimateriaalin perusteella vertaisryhmänsä ulkopuolelle ja lisäksi armeijakokemuksen menettäminen voidaan tulkita kokemukseksi maskuliinisen statuksen menettämisestä. Vertaisryhmän merkitys ja statuksen teema vaikuttivat siltä, että ne voisivat vaikuttaa muunkin aineiston tapausten taustalla. Esimerkiksi suurin osa aineiston uhkauksista tehtiin noin 15-vuoden ikäisenä. Tämä on linjassa tutkimusten kanssa, joiden mukaan statuksen hankkiminen liittyy erityisesti nuoruuteen²⁴⁷. Seuraavaksi tarkastelen tutkimuskirjallisuuden avulla vertaisryhmän merkitystä nuorille sekä avaan statuksen teemaa.

7.3 Vertaisryhmän merkitys ja status

Vertaisryhmään kuuluminen on nuorille erittäin tärkeää. Nuorten vapaa-aikatutkimuksesta käy ilmi, että kaverisuhteet vaikuttavat nuorten tyytyväisyyteen enemmän kuin työ, koulutus tai aineellinen hyvinvointi. Nuoret liittyvät hyvinvoinnin siihen, että heillä on ystäviä.²⁴⁸ Vertaisryhmä voi kuitenkin myös sulkea ulkopuolelleen. Suhteellisen suuri osa nuorista ilmoittaa, ettei heillä ole lainkaan läheisiä ystäviä. Esimerkiksi vuoden 2011 kouluterveyskyselyn mukaan peruskoululaisista pojista 12 prosentilla ja tytöistä 6 prosentilla ei ollut yhtään läheistä ystävää.²⁴⁹

²⁴⁷ *Laine* 2000 s. 260.

²⁴⁸ *Myllyniemi* 2009 s. 117–134.

²⁴⁹ *Terveystieteiden tutkimuskeskus* 2011.

Vertaisryhmän ulkopuolelle jääminen on tutkimuskirjallisuuden perusteella vaikea asia. Vertaisryhmän ongelmat tai sen puute voivat olla kohtalokkaita lapsen kehityksen kannalta, sillä tutkimuksissa on havaittu vertaisryhmän vaikutuksen lapsen myöhempään persoonallisuuteen olevan vanhempien kasvatuksen vaikutusta merkittävämpi.²⁵⁰ Tarve kuulua yhteisöön tai ylläpitää läheisiä ihmissuhteita on lisäksi tulkittu perustavanlaatuisiksi inhimillisen toiminnan motiiviksi. Jos kuulumisen tarvetta ei pystytä täyttämään, on tällä tutkimusten mukaan vahvoja negatiivisia vaikutuksia sekä mielenterveyteen että fyysiseen terveyteen. Se voi aiheuttaa esimerkiksi tunnetason ongelmia, kuten ahdistuneisuutta ja masennusta. Tutkimuksen kirjoittajat katsovat, että suuri osa neuroottisesta, sopeutumattomasta ja tuhoisasta käytöksestä heijastaa joko epätoivoisia yrityksiä luoda ihmissuhteita tai ihmissuhteiden puuttumisesta aiheutuvaa turhautumista ja tarkoituksettomuuden tunnetta.²⁵¹

Tutkimusten mukaan sosiaalinen ulossulkeminen, eristäminen ja hylätyksi tuleminen lisäävät ihmisten aggressiivisuutta²⁵². Kokeellisissa tutkimusasetelmissä koehenkilöt ovat esimerkiksi pelanneet yhteispelejä, joissa joku tulee torjutuksi. Ennen ja jälkeen koetta tehtyjen mittausten avulla on voitu havaita, että sosiaalinen torjunta ja yhteisön ulkopuolelle sulkeminen (engl. *social ostracism*) lisäävät aggressiivisuutta²⁵³ tai laukaisevat muita vahvoja negatiivisia reaktioita²⁵⁴. Jälkimmäisen tutkimuksen mukaan välttääkseen muiden ulkopuolelle jäämistä ihmiset pyrkivät mukautumaan, tottelemaan, rajoittamaan omia taipumuksiaan ja esittämään itsensä hyvässä valossa.²⁵⁵ Vertaisryhmän merkitys ja tarve pysyä siinä voi toisinaan saada myös negatiivisia muotoja. Nuorisorikollisuutta tutkittaessa on havaittu, että nuorten kyky vastustaa vertaisryhmän painetta on huomattavasti aikuisia matalampi. Käyttäytymispsykologien mukaan kyky itsekontrolliin sosiaalisen painostuksen alla on myöhään kehittyvä sosiaalinen taito.²⁵⁶ Tutkimuksissa on lisäksi havaittu linkki kavereiden hylkäämisen ja antisosiaalisen käyttäytymisen välillä²⁵⁷.

---

²⁵⁰ Harris 2000.

²⁵¹ Baumeister – Leary 1995 s. 521.

²⁵² Kivivuori 2008 s. 145.

²⁵³ Leary et al. 2006.

²⁵⁴ Williams – Sommer 1997.

²⁵⁵ Williams – Sommer 1997 s. 693–694.

²⁵⁶ Marttunen 2008 s. 102–109.

²⁵⁷ Verlinden et al. 2000 s. 13.

Tutkimusten mukaan nuoruuteen liittyy kiinteästi aseman ja statuksen hankkiminen erilaisissa hierarkioissa²⁵⁸. Statuksen kannalta ystävät ja ihmissuhteet ovat tärkeitä²⁵⁹. Statuksella on suuri merkitys siihen, millainen persoonallisuus ihmisestä kehittyy. Käyttäytymisgeneettisten tutkimusten mukaan väestössä esiintyvistä persoonallisuuden vaihtelusta 45 % selittyy geenien kautta. Harris on teoksessaan väittänyt, että loput 55 % eroista selittyvät ihmisen pyrkimyksellä saada itselleen statusta. Hänen mukaansa ihminen haluaa sopeutua joukkoon, mutta samalla myös kilpailla, erottautua ja menestyä.²⁶⁰

Statuksen teemaa on jo pitkään käytetty apuna henkirikosten selittämisessä. Jack Katzin 1980-luvulla kirjoittaman teoksen mukaan henkirikoksia edeltää usein tekijän kokema statuksen menetys, liittyen esimerkiksi tekijän statukseen aviomiehenä tai -vaimona, työntekijänä, isänä tai äitinä. Statuksen lasku voi aiheuttaa suurta nöyryytyksen tunnetta, joka syntyy siitä, että henkilö kokee identiteettinsä tulleen muutetuksi ulkoapäin ilman mahdollisuutta kontrolloida tätä. Katzin mukaan keskeistä on tällaisen konfliktin tuottaman voimakkaan nöyryytyksen tunteen muuntuminen raivoksi. Raivo mahdollistaa henkirikoksen, sillä raivon avulla tekijä voi sulkea silmänsä tulevaisuuden seurauksilta. Raivon mahdollistaman teon avulla pyritään palauttamaan oma status takaisin itse halutulle tasolle.²⁶¹

Statuksella on ihmiselle itseisarvoinen merkitys. Matti Laineen mukaan ihmisen on lähes mahdotonta sietää tilanteita, joissa sosiaalinen status putoaa jyrkästi ja saavutettu sosiaalinen pääoma häviää. Laine kuvailee artikkelissaan statuksen jyrkän laskun tilanteita termeillä ”*anominen syöksy*” ja ”*anominen paine*”.²⁶² Tämä on selvä viittaus kriminologiseen anomiateoriaan, erityisesti Émile Durkheimin työhön ja sitä edelleen kehittäneen Robert Mertonin työhön. Myös Kivivuoren mukaan paineteorialle keskeiset turhauttavat tilanteet liittyvät usein sosiaalisiin suhteisiin tai yksilön suhteelliseen statukseen. Kivivuori konkretisoi asiaa evoluutiokriminologian avulla. Ihmisen lajinkehityksen aikana yksilön menestymisen kannalta ryhmään kuuluminen oli välttämätöntä, kun taas ryhmän ulkopuolelle sulkeminen tai syrjäytyminen oli uhka selviytymiselle. Lajinkehitys on siksi istuttanut ihmismieleen herkän kyvyn tarkkailla omaa statustaan

---

²⁵⁸ Laine 2000 s. 260.

²⁵⁹ Laine 2001 s. 67–68.

²⁶⁰ Harris 2006.

²⁶¹ Katz 1988 s. 12–51.

²⁶² Laine 2001 s. 65.

eli sosiaalista asemaansa ryhmän jäsenenä. Ulkopuolelle sulkeminen liittyy aggressiivisuuteen, sillä syrjäytetyt haluavat usein kostaa kohtelunsa, toisinaan suullisen tai fyysisen aggression avulla. Erityisesti miehet ovat väkivaltaan ryhtymällä pyrkineet puolustamaan kunniaansa ja estämään kasvojensa menetyksen.²⁶³ Koska statuksen teema kytkeytyy selkeästi paineeseen ja turhautumiseen, tulen hyödyntämään paineteoreettista tutkimusta analysoidessani statuksen teeman merkitystä aineistossani. Seuraavaksi tarkastelen Mertonin anomiateoriaa sekä Robert Agnew'n kehittämää yleistä paineteoriaa.

7.4 Anomia ja yleinen paineteoria

Robert Mertonin anomiateoriaa pidetään paineteorian klassisimpana muotona²⁶⁴. Merton esitti teoriansa vuonna 1938 ilmestyneessä artikkelissa ”*Social Structure and Anomie*”. Mertonin mukaan rikollisuutta syntyy turhautumisesta tavoitteiden ja keinojen väliseen ristiriitaan. Kulttuuri asettaa kaikille vaurauden tavoitteen, mutta tavoitteen saavuttaminen on mahdollista vain harvoille yhteiskunnan sosiaalisen rakenteen vuoksi. Yksilöt etsivät erilaisia ratkaisuja turhauttavaan tilaan, jossa vaurauden kerääminen perinteisin keinoin on mahdotonta. Näitä vaihtoehtoisia reittejä on teorian mukaan viisi, jotka on nimetty reitin valitsevan henkilön karikatyyreiksi. Merton huomauttaa, että henkilö voi liikkua eri tyyppistä toiseen osallistuu erilaisiin sosiaalisiin aktiviteetteihin. Kategorioilla on tarkoitus viitata tietyssä tilanteessa tapahtuvaan sopeutumiseen tai mukautumiseen, ei henkilön pysyvään persoonallisuuteen.²⁶⁵

Ensinnäkin yksilö voi sopeutua vallitseviin tavoitteisiin sekä niiden tavoitteluun tarjottuihin laillisiin keinoihin (konformisti). Tämä on kaikkein yleisin keino sopeutua kulttuurin tarjoamiin tavoitteisiin ja yhteiskunnan tarjoamiin keinoihin. Katteoria on relevantti yhteiskunnan koossapysymisen kannalta. Sen sijaan harvinaisin reaktio on yhteiskunnasta vetäytyminen. Mikäli yksilö toistuvasti epäonnistuu pyrkimyksissään saavuttaa tavoitteita laillisin keinoin, ei halua turvautua laittomiin keinoihin, muttei ole vielä hylännyt menestyksen tavoitetta, ratkaisee yksilö syntyneen konfliktin pakenemalla sekä tavoitteita että keinoja yhteiskunnan ulkopuolelle (vetäytyjä). Vetäytyjiksi Merton kuvailee esimerkiksi kulkurit, juopot ja huumeidenkäyttäjät. Jos henkilö on sisäistänyt

²⁶³ Kivivuori 2008 s. 69, 174–176.

²⁶⁴ Kivivuori 2008 s. 139.

²⁶⁵ Merton 1938 s. 676, 679–682.

erityisen vahvasti institutionaaliset vaatimukset, reagoi hän hylkäämällä tavoitteet saavuttamattomina, mutta mukautuu edelleen yhteiskunnan tapoihin (ritualisti). Jos taas henkilö on turhautumisen tai marginaalisten näkemysten vuoksi irtautunut vallitsevista standardeista, johtaa se yrityksiin ottaa käyttöön kokonaan uudet tavoitteet ja keinot niiden saavuttamiseksi (kapinoitsija). Jos taas henkilö on omaksunut vahvasti kulttuurisen tavoitteen vauraudesta, mutta ei ole omaksunut kovin vahvasti niiden saavuttamiseksi määriteltyjä yhteiskunnan moraalisia normeja, reagoi hän turhautumiseen siirtymällä käyttämään laittomia keinoja (innovoija).²⁶⁶

Kriminologi Robert Agnew'n kehittämä uudempi yleinen paineteoria ei keskity vain sosiaalisiin rakennetekijöihin, vaan ottaa huomioon myös yksilökohtaiset tekijät ja tilanetekijät rikollisen paineen aiheuttajina. Yleinen paineteoria selittää rikollisuutta sopeutumisena stressaaviin ja turhauttaviin tilanteisiin. Teoria laajentaa paineen käsitettä esittämällä karkeasti ottaen kolmenlaisia stressin tai paineen lähteitä. Ensinnäkin yksilö voi kokea rikospainetta, jos hän ei pysty saavuttamaan yleisesti arvostettuja tavoitteita. Tämä stressinlähde jakautuu kolmeen alaluokkaan. Ensimmäinen alaluokka sisältää Mertonin kuvaaman klassisen paineteorian mukaisen tilanteen, jossa rikollisuutta syntyy, kun sosiaalinen rakenne estää yksilöitä toteuttamasta kulttuurin heille asettamia tavoitteita. Toiseksi rikollisuutta voi syntyä, jos yksilön odotukset eivät vastaa hänen tosiasiallisia suorituksiaan. Kivivuoren mukaan tämä voi johtua esimerkiksi siitä, että yksilön henkilökohtaiset ominaisuudet kuten kognitiivisten kykyjen rajoitukset estävät häntä saavuttamasta yleisesti hyvinä pidettyjä asioita²⁶⁷. Kolmanneksi rikollisuutta voi syntyä turhautumisesta tilanteisiin, joissa tosiasialliset seuraukset ovat ristiriidassa yksilön oikeus- tai tasa-arvokäsityksen kanssa. Toisen stressinlähteen mukaan rikollisuutta voi syntyä kielteisen elämäkokemuksen aiheuttamasta stressistä ja turhautumisesta. Kielteisellä elämäkokemuksella tarkoitetaan teoriassa jonkin hyväksi koetun asian tai olotilan menetystä. Esimerkkeinä nuorten kokemista kielteisistä elämäkokemuksista mainitaan ystävyys- tai seurustelusuhteen katkeaminen, ystävän vakava sairastuminen, vanhempien avioero, muuttaminen eri koulualueelle tai erottaminen koulusta. Kolmanneksi rikospainetta voivat aiheuttaa muiden henkilöön kohdistamat kielteiset toimet.²⁶⁸

²⁶⁶ Merton 1938 s. 675–678. Käytän kategorioista samoja käännöksiä kuin Janne Kivivuori. Ks. Kivivuori 2008 s. 139–140.

²⁶⁷ Kivivuori 2006 s. 164.

²⁶⁸ Agnew 1992 s. 50–59.

Kulttuurin asettamina yleisesti arvostettuina tavoitteina pidetään Mertonin anomiateoriassa lähinnä materiaalista vaurautta. Anomista tilaa ei kuitenkaan tarvitse aina sitoa juuri vaurauden tavoitteluun. Anomiolla voidaan yleisemmällä tasolla tarkoittaa moraalista tyhjyyden tunnetta, joka syntyy kun ihmisen toiveet ylittävät niiden realistiset toteuttamismahdollisuudet.²⁶⁹ Yleisessä paineteoriassa tavoitteet voivat liittyä konventionaaliin tavoitteisiin kuten menestykseen koulussa tai työelämässä, mutta myös epäkonventionaaliin tavoitteisiin, riippuen siitä, mitä tavoitteita yksilö pitää tärkeinä ja positiivisina²⁷⁰. Uudemmat versiot paineteoriasta huomauttavat, ettei nuorten yleisesti arvostettuna tavoitteena aina välttämättä ole juuri rahallinen menestys. Nuoret ovat myös kiinnostuneita välittömämmistä tavoitteista, kuten hyvistä arvosanoista, vastakkaisen sukupuolen suosioista sekä urheilumenestyksestä.²⁷¹

Yleisesti arvostettuja tavoitteita onkin hyödyllisempää arvioida ennemmin nuorten kuin aikuisten maailmankuvan kautta. Koska nuoret eivät vapaa-aikatutkimuksen mukaan arvioi onnistumistaan elämässä arvosanojensa tai perhesuhteidensa perusteella, vaan perustuen siihen kuinka suosittuja he ovat kaveriporukassa²⁷², on nuoria tutkittaessa järkevää pitää korkeaa statusta vertaisryhmässä paineteorioissa tarkoitettuna yleisesti arvostettuna tavoitteena. Arvostettujen päämäärien ja todellisuuden välillä on kuitenkin edellä mainitun kouluterveyskyselyn mukaan ristiriitaa, sillä kaikilla nuorilla ei ole edes yhtä läheistä ystävää. Tämä turhautuminen voi purkautua eri tavoin. Mitä todennäköisemmin suurin osa epätyytyväisissä tilanteissa olevista nuorista kestää tilanteensa, ponnistelee sen muuttamiseksi ja toivoo perinteisiä keinoja käyttämällä jossain vaiheessa pääsevänsä muiden suosioon. On myös mahdollista, että nuori reagoi tilanteeseen rituaalittain tavoin, hylkäämällä tavoitteen vertaisryhmään mielekkäästi kuulumisesta, mutta jatkamalla koulun arjessa samoin kuin ennen, esimerkiksi valmistumista odottaen. Osa voi reagoida tilanteeseen vetäytymällä ja eristäytymällä muista. Muutama asettaa itselleen uudet tavoitteet ja kapinoi. Osa taas haluaa edelleen muiden suosioon, mutta käyttää siihen rikollisia keinoja – esimerkiksi uhkaamista.

²⁶⁹ *Alvesalo – Santtila* 2004 s. 26.

²⁷⁰ *Agnew* 1995 s. 372–373.

²⁷¹ *Agnew* 1992 s. 50.

²⁷² *Myllyniemi* 2009 s. 117–134.

7.5 Statuksen merkityksen analyysi

Tässä alaluvussa analysoin aineistoani statuksen teeman näkökulmasta. Tarkastelin sisällönanalyysin avulla sitä, vaikuttiko kaikkien aineistoni uhkaustapausten taustalla statukselle ja vertaisryhmälle annettu merkitys. Analyysissä hyödynnettävien tapausten määrä oli 25 kappaletta, sillä neljässä tapauksessa esitutkimateriaalin aineisto oli niin vähäinen, ettei sen perusteella voinut tehdä luotettavaa tulkintaa. Luin esitutkimateriaalit uudelleen läpi etsien viittauksia statuksen ja vertaisryhmän merkityksestä. Tematisoin viittaukset kahteen ryhmään havaitsemani säännönmukaisuuden perusteella. Käsitteelin ryhmien tapauksia erityisesti statuksen merkityksen näkökulmasta ja sovelsin molempien ryhmien analyysissä edellä kuvaamaani paineteoreettista tutkimusta.

Ensimmäinen analyysiryhmä koostui uhkaustapauksista, joiden taustalla oli esitutkimateriaalin perusteella menetys- tai kiusaamiskokemuksia. Tähän ryhmään kuului yhteensä 17 uhkaustapausta ja uhkaajia ryhmässä oli yhteensä 15. Kolmessa tapauksessa oli sekä menetys- että kiusaamiskokemuksia, mutta laskin nämä päällekkäistapaukset kokonaismäärään vain kertaalleen. Toisessa analyysiryhmässä tarkastelin loppuja aineiston tapauksia, joiden taustalla ei ollut menetys- eikä kiusaamiskokemuksia. Neljässä tapauksessa tulkintojen tekeminen oli kuitenkin epävarmaa vähäisestä materiaalista joutu- en, joten analyysiryhmässä hyödynnettäviä tapauksia oli yhteensä 8 kappaletta ja uhkaajia 9 kappaletta. Erittelin lyhyesti myös näitä neljää tapausta.

7.5.1 Turhautuminen statuksen menettämiseen

Tässä analyysiryhmässä analysoin menetys- ja kiusaamiskokemustaustaisia uhkauksia. Aloitan menetyskokemustaustaisilla uhkauksilla. Aineiston menetyskokemustapaukset kiinnittyivät statuksen teemaan monin eri tavoin. Ensinnäkin näissä tapauksissa uhkaajat vaikuttivat olevan hyvin herkkiä tulkitsemaan tilanteita omaa statusta ja asemaa jollain tavalla uhkaaviksi, ja siten myös herkkiä reagoimaan tilanteisiin puolustuskannalta. Uhkauksella pyrittiin säilyttämään omaa mainetta, kumoamaan julkiseksi nöyryytykseksi tulkittu tilanne ja palauttamaan omaa arvoa muiden silmissä. Esimerkiksi opettajan kehotukset poistua luokasta saatettiin kokea koko muun luokan edessä tapahtuvana nöyryytyksenä, johon oli vastattava tavalla, joka estäisi omaa statusta laskemasta muiden silmissä. Monissa luokkaristiriitatilanteissa tulkitsin uhkausten esittämisen tavoitteena olleen oman maineen varjeleminen ja oman tahdon läpisaaminen esimerkiksi pai-

nostamalla opettajaa pyörtämään käskynsä. Näitä aineiston tilanteita voisi kuvailla opettajien kanssa käydyiksi statustaistoiksi, joilla haluttiin saada muiden nuorten huomiota ja kunnioitusta. Nämä ovat koulumaailmassa ilmeisen tavanomaisia tilanteita, sillä opettajauhritutkimuksissa on havaittu, että opettajien uhrikokemukset heijastavat konflikteja, joissa opettajat ja oppilaat neuvottelevat koulussa noudatettavista normeista ja velvollisuuksista. Oppilaat voivat kokea käytöksensä oikeutettuna, sillä he saattavat tulkita vain vastaavansa epäoikeudenmukaiseen kohteluun tai perusteettomilta vaikuttaviin normeihin.²⁷³

Toiseksi menetyskokemukset liittyivät statuksen teemaan opintomenestyksen kautta. Esimerkiksi huonon arvosanan saaminen koettiin yhdessä tapauksessa tulkintani mukaan nöyryyttävänä ja statusta laskevana. Tulkitsin huonon arvosanan antaneesta opettajasta koulukaverille uhkaavaan sävyyn puhumisen pyrkimykseksi vakuuttaa kaveri omasta asemastaan ja opettajan alhaisuudesta. Toisessa tapauksessa epäilty myönsi kuulustelussa, että hän teki uhkauksen saadakseen päättötodistuksensa puuttuvista selvityksistä huolimatta. Tieto valmistumisen mahdollisesta myöhästymisestä uhkasi tulkintani mukaan uhkaajan statusta. Tunnetta todennäköisesti lisäsi se, että hänen siskonsa oli valmistumassa tavoiteajassa ja sukulaiset oli jo kutsuttu heidän yhteiseksi tarkoitettuun valmistumisjuhlaan.

Kolmanneksi menetyskokemukset liittyivät statukseen uhkaajien perhesuhteiden muutosten kautta. Esimerkiksi kahdessa tapauksessa esitutkimamateriaalista oli havaittavissa huoltajien ja koulualueiden vaihdoksia. Uudessa koulussa status on eräällä tavalla ansaittava uudelleen. Tällaisista isommista muutoksista oli esitutkimamateriaalissa harvemmin tietoa. Menetyskokemus voi kuitenkin olla myös hyvin pieni, mutta silti vaikuttaa uhkaajan kokemaan statukseen. Esimerkiksi yhdessä tapauksessa uhkauksen näytti kirvoittavan turhaan tehty pitkä automatka ja toisessa epäonnistunut atk-kauppa. Statuksen lasku voi kuitenkin uhkaajan näkökulmasta olla todellinen, vaikka objektiivisesti arvioiden se vaikuttaisi mitättömältä. Status voi merkitä hyvinkin pieniä arkipäiväisiä asioita.²⁷⁴

---

²⁷³ Kivivuori *et al.* 1999 s. 47–48.

²⁷⁴ Laine 2001 s. 67–68.

Kaikki aineiston menetykokemukset palautuivat jossain määrin vertaisryhmän merkitykseen. Esimerkiksi yksi epäilty erotettiin opiskelija-asuntolasta alkoholin juomisen vuoksi määräajaksi, ja tämän jälkeen hän menetti kokonaan oikeuden oleskella asuntolassa viikonloppuisin. Hän puhui uhkaavia asuntolan valvojalle, jonka koki olevan hankala ja ankarampi hänen kuin muiden kohdalla. Käytännössä tämän oikeuden menettäminen vaikutti todennäköisesti eniten epäillyn kaverisuhteisiin. Hän jäi tämän statuksen alentamisen vuoksi paitsi viikonloppuisesta vapaa-ajanvietosta ja saattoi sen vuoksi kokea jäävänsä vertaisryhmänsä ulkopuolelle.

Menetystapausten ohella myös kiusaamistapauksissa statuksen ja vertaisryhmän merkitys on vahva. Kiusaaminen on olennaisesti ryhmäilmiö, sillä siihen osallistuvat kiusaajan ja kiusatun lisäksi myös kiusaamisesta tietävät muut nuoret, jotka eivät puutu asiaan taikka tukevat kiusaajaa tai kiusattua²⁷⁵. Laineen mukaan kiusaaminen ei ole vain yksittäinen teko tai niiden sarja, vaan henkilön asema ja status lähiyhteisössään, koulussa tai työpaikalla. Kiusaamisen loppuminen merkitsee samalla myös statuksen muuttumista.²⁷⁶ Kiusaaminen merkitsee siis käytännössä sosiaalista nöyryytystä, vertaisryhmän ulkopuolelle sulkemista ja statuksen alenemista, jonka voidaan olettaa aiheuttavan painetta ja turhautumista. Kiusaaminen oli aineiston tapauksissa joko akuuttia tai aikaisemmassa elämänvaiheessa tapahtunutta. Aineiston perusteella kahta uhkaajaa oli kiusattu menneisyydessä. Muutamien uhkaustapausten taustalla oli epäillyn mukaan akuuttia kiusaamista, joka oli jatkunut pitkään. Epäiltyjen kertomasta välittyi kuva ulkopuolisuuden kokemuksesta ja yksinäisyydestä. Kiusaaminen vaihteli huhujen levittämisestä, nimittelystä ja syrjimisestä fyysiseen väkivaltaan. Tulkintani mukaan kiusaamistapauksissa uhkaus oli eräänlainen reaktio pitkään jatkuneeseen kiusaamiseen, joka haluttiin saada loppumaan.

Uhkauskäyttäytymistä niin menetykokemustapauksissa kuin kiusaamistapauksissa voidaan selittää yleisen paineteorian avulla. Ensimmäinen stressinlähde soveltui molempiin tapauksiin, sillä nämä uhkaukset voidaan tulkita aiheutuvan hetkellisestä pelätyksestä tai todellisesta epäsuhdasta vertaisryhmässä tavoitellun hyvän aseman ja todellisen aseman välillä. Menetykokemustapauksissa luontevin sovellettava stressinlähde on kuitenkin kielteinen elämäkokemus, kun taas kiusaamistapauksia voidaan selittää erityisesti

---

²⁷⁵ *Salmivalli* 1999.

²⁷⁶ *Laine* 2010 s. 64.

kolmannen stressinlähteen, muiden henkilöön kohdistamien kielteisten toimien, avulla. Toisaalta koulukiusaamista voidaan pitää myös yleisen paineteorian tarkoittamana kielteisenä elämäkokemuksena, mikäli kiusaamisen takia menetetään esimerkiksi tärkeinä pidettyjä ihmissuhteita.

Yleisen paineteorian mukaan toisessa ja kolmannessa stressilähteessä yksilön johtavat rikollisuuteen samankaltaiset syyt. Yksilö voi pyrkiä kostamaan kokemansa menetyksen tai kielteisen kohtelun niistä vastuussa oleville taikka estämään arvostamansa asian menetyksen, samaan sen takaisin tai korvaamaan sen jollain toisella asialla. Yksilö voi myös pyrkiä pakenemaan ja siten välttämään häneen kohdistuvia kielteisiä toimia. Nuorten rikospainetta tällaisissa turhauttavissa elämäntilanteissa lisää se, ettei Agnew'n mukaan nuorilla useinkaan ole laillisia tai konkreettisia mahdollisuuksia paeta kielteisiä ihmissuhteita. Nuori ei yleensä voi irtaantua vanhemmistaan ennen täysi-ikäisyyttä ja hänen on käytävä peruskoulu loppuun. Ainoina vaihtoehtoina kielteisen tilanteen ratkaisemiseksi nuori voi nähdä väkivallan taikka päihteiden käyttämisen omien kielteisen tunteiden lievittämiseksi.²⁷⁷

Kahta tapausta lukuun ottamatta kaikissa menetykokemustapauksissa uhkaaja oli itse vedonnut motiivinaan suuttumiseen. Myös puolessa kiusaamistapauksia uhkaaja kuvaili tunteneensa vihaa tai suuttumusta juuri ennen uhkauksen tekemistä. Tämä havainto on linjassa paineteoreettisen tutkimuksen kanssa. Agnew'n mukaan jokainen paineen lähde lisää todennäköisyyttä, että yksilö kokee laajan negatiivisten tunteiden skaalan: pettyymystä, masennusta, pelkoa ja vihaa. Erityisesti vihan tunne on paineteoriassa tärkeässä roolissa, sillä vihan tunne vaikuttaa yksilössä rikollisuutta edistävällä tavalla. Vihan tunne aiheuttaa teorian mukaan halun korjata jokin asiantila, lisää yksilön tuntemaa loukkaantumista, luo halun kostaa, valmistaa yksilön toimintaa varten sekä laskee estoja osittain sen vuoksi, että yksilö uskoo muiden pitävän aggressiota oikeutettuna. Vihan ohella myös muut tunteet voivat johtaa rikollisiin tekoihin. Tämä on kuitenkin teorian mukaan harvinaisempaa.²⁷⁸

Ensimmäisen analyysiryhmän tapauksissa viha ja suuttumus johtivat tulkintani mukaan siihen, että uhkaaja pyrki korjaamaan statukseensa omasta mielestään osuneet kolhut.

²⁷⁷ Agnew 1992 s. 57–59, 72–73.

²⁷⁸ Agnew 1992 s. 59–60.

On mahdollista, että uhkaaja tunsi muissakin tapauksissa vihaa tai suuttumusta juuri ennen uhkausta, mutta jätti tämän mainitsematta poliisikuulustelussa. Muutamissa kiusaamistaustaisissa tapauksissa vallitseva tunne ennen uhkausta vaikutti olevan epätoivo. Lisäksi yhtä tapausta lukuun ottamatta näiden tapausten taustalla oli myös itsetuhoisuutta. Laineen mukaan erityisesti nöyryytyksen tunne johtaa muita tunteita todennäköisemmin ulospäin suuntautuvaan väkivaltaiseen käyttäytymiseen, kun taas esimerkiksi häpeän tunne johtaa itsetuhoisuuteen²⁷⁹. Myös Katz painottaa teoksessaan juuri ennen rikosentekohetkeä vallitsevien tunteiden merkitystä tulevaan tekoon nähden²⁸⁰.

Tämän analyysiryhmän tapauksissa uhkaus tapahtui statuksen menettämisen aiheuttamasta turhautumisesta johtuen. Menetykokemustaustaisissa uhkauksissa statuksen menettäminen tai menettämisen uhka oli akuuttia. Sen sijaan kiusaamistaustaisissa tapauksissa uhkauksen taustalla oli jo aikaisemmin menetetty status. Analyysini perusteella statuksen menetys yhdistyi sekä koulukiusaamis- että menetykokemustapauksissa nöyryytyksen tunteeseen. Uhkaus tehtiin reaktiona nöyryyttäväksi ja omaa arvoa laskevaksi koettuun tilanteeseen. Siirtymä nöyryytyksen tunteesta uhkauksen esittämiseen vaikutti olevan menetykokemuksissa yleensä välitön ja kiusaamistapauksissa hitaampi. Suuttumus yhdistyi aineiston tapauksissa yleensä siihen, ettei uhkaaja ajatellut tekonsa seurauksia.

7.5.2 Statuksen vahvistaminen

Statuksen menettämisen aiheuttaman turhautumisen lisäksi statusteemalla voidaan selittää koulu-uhkauksia toisesta näkökulmasta. Tämän luvun aineistona toimivat tapaukset, joiden taustalla ei esitutkimateriaalin perusteella ollut menetys- tai kiusaamiskokemuksia. Epäiltyjen itse ilmoittamien motiivien kautta tarkasteltuna tärkein ero edellisessä analyysiryhmässä käsiteltyihin tapauksiin on se, ettei tämän ryhmän yhdessäkään tapauksessa epäilty ilmoittanut tehneensä uhkaustaan suuttuneena tai vihaisena.

Epäilty oli viidessä tapauksessa itse vedonnut motiivinaan ajattelemattomuuteen tai huumoriin taikka molempiin näistä syistä. Näissä tapauksissa kuulusteluissa oli havaittavissa aitoa hämmästyä ja epätietoisuutta omista motiiveista. Nämä uhkaukset vaikuttivat siksi suunnittelemattomilta teoilta. Tapausten taustalla näytti olevan spontaania ha-

²⁷⁹ Laine 2001 s. 65.

²⁸⁰ Katz 1988.

lua viihdyttää tai hauskuuttaa yleisönä olevia luokkakavereita jollain tempauksella. Nämä epäillyt vaikuttivat tavoittelevan luokan pellen statusta. Toisaalta muutamassa tapauksessa oli myös piirteitä sosiaalisesta painostuksesta. Näissä tapauksissa vaikutti siltä, että uhkaajan oli helpompi mennä mukaan kaverin ehdotukseen kuin kyseenalaistaa tämän idea ja auktoriteetti. Ehkä seurauksena pelättiin olevan oman aseman aleneminen kaverin ja muiden nuorten silmissä. Suunnittelemattomuudesta kertoi myös se, että esimerkiksi sosiaaliseen mediaan asean kuvan ja uhkaavan tekstin ladannut epäilty poisti nämä itse vapaaehtoisesti heti kuullessaan jonkun voivan ymmärtää viestin väärin.

Toisaalta havaitsin tämän ryhmän uhkauksissa myös tahallista ja suunnitellulta vaikuttavaa dramatiikkaa. Esimerkiksi yhdessä tapauksessa epäilty oli tullut oleskelemaan vanhaan kouluunsa kaveriporukka mukanaan. Kun vahtimestari oli tullut hätyyttämään heitä, epäilty oli halunnut kätellä vahtimestaria ja kysyi tältä tulivatko valvontakamerat kouluun erään pommiuhkauksen takia. Sen jälkeen epäilty totesi vahtimestarille: *”minä olen se joka sen pommiuhkauksen teki... ja minä vielä tuonkin sen pommin kouluun!”*. Tässä ja vastaavissa tapauksissa uhkaaja näytti luovan tietoisesti itselleen kovan jätkän imagoa. Muutama aineiston uhkaaja pyrki havaintojeni mukaan pelottelemaan tai provosoimaan muita, ja korostamaan uhkauksen avulla omaa voimaa ja valtaa sanomalla esimerkiksi *”voisin ampua koko yläasteen”*. Nämä tilanteet vaikuttivat epäaidoilta ja etukäteen suunnitelluilta. Esimerkiksi yllä mainitussa tapauksessa todistajat toivat kuulustelussa esille sen, ettei uhkauskommentti liittynyt mihinkään. Kukaan ei esimerkiksi ollut puhunut mitään ampumisiin viittaavaa ennen uhkausta. Suunnitelmallisuus paistoi läpi myös tapauksesta, jossa epäilty räjäytti pommin koulun vessassa. Ensinnäkin hän opetteli pommin teon netistä, hankki tarvittavat välineet sekä otti ne mukaan kouluun. Toiseksi näytti siltä, että uhkaaja halusi etukäteen monin eri tavoin varmistaa, että oppilaat räjäytyksen jälkeen tietäisivät, kuka siitä oli vastuussa. Hän oli todistajien mukaan aikaisemmin kysellyt kavereiltaan, pitäisikö pommin rakentamista kokeilla sekä puhunut aikovansa räjäyttää pommin koulussa. Lisäksi hän alkoi rakentaa pommia muiden nuorten nähden ja nämä ainakin epäillyn mukaan osallistuivat pommin tekoon. Suunnitelmalliselta vaikutti myös tapaus, jossa epäilty itse sanoi tehneensä uhkauksen, koska oli utelias ja halusi nähdä mitä seurauksia uhkauksen tekemisellä olisi. Tämä lausahdus käytännössä paljasti sen, että uhkaaja todella oletti uhkauksellaan olevan jotain seurauksia. Hän teki uhkauksen tästä huolimatta tai juuri seurausten vuoksi.

Aineistossa oli neljä tapausta, joiden esitutkimateriaaliin ei ollut liitetty epäillyn kuulustelua, ja joissa oli muutoinkin vain hyvin vähän tietoja tapahtuneesta. Näistä kolmessa tapauksessa oli kuitenkin huomattavissa ryhmäpiirteitä, jotka saattoivat liittyä oman statuksen vahvistamiseen. Kaksi uhkausta oli tehty sosiaalisen median kautta. Näihin uhkauksiin sisältyi muiden mahdollisuus liittyä uhkaavaan ryhmään tai tapahtumaan, joihin olikin ehtinyt ennen sivustolta poistoa liittymään saman koulun oppilaita. Liittymällä oppilaat siis eräällä tapaa kannattivat näitä uhkaavia ilmauksia. Yhden tapauksen esitutkimatapöytäkirjaan oli kirjattu ”*on oppitunnilla kertonut muille luokkalaisille räjäyttävänsä koulun ja ampuvansa koulussa olevia ihmisiä*”. Tässäkin tapauksessa uhkaus oli siten tehty muiden nuorten kuullen. Muuta tietoa tapauksesta ei juuri ole. Kolmannessa tapauksessa epäilty oli soittanut perjantai-iltana uhkauspuhelun koulumaailmaan kiinnittyvälle aikuiselle. Tapauksesta ei käynyt ilmi, oliko epäilty yksin soittaessaan puhelua, mutta pidän viikonlopun ajankohdasta ja puhelun pilaluonteisista piirteistä johtuen mahdollisena, että epäillyllä oli seuraava uhkausta tehdessään. Tällöin tässäkin tapauksessa olisi kyse ryhmämotiiveista ja statuksesta.

Tämä luokan tapauksissa oli analyysin perusteella vahvoja show-elementtejä. Tulkintani mukaan tapausten uhkaajat toimivat luokan tai kuulijajoukon pelleinä taikka pahiksina ja pyrkivät käyttäytymisellään vahvistamaan, parantamaan tai ylläpitämään omaa statussaan. Kaikissa tapauksissa luokan hauskuuttajaksi tai pahamaineisuuteen pyrkimisen strategiat eivät vaikuttaneet tiedostetuilta. Yleisellä paineteorialla voidaan tehdä havaittua käyttäytymistä ymmärrettäväksi. Agnew’n mukaan yleisen paineteorian paineen lähteet voivat olla joko todellisia tai oletettuja.²⁸¹ Yksilö voi kokea rikospainetta myös olettaessaan kielteisiä toimia muilta henkilöiltä taikka odottaessaan kielteistä elämäkokemusta tai tavoitteiden saavuttamatta jäämistä. Siten uhkailukäyttäytyminen jo saavutetun statuksen turvaamiseksi tai vahvistamiseksi voi olla ymmärrettävää. Tämän analyysiryhmän uhkaajat saattoivat olettaa tai pelätä menettävänsä statussansa ilman uhkailukäyttäytymistä. Toisaalta on myös mahdollista, että näiden tapausten taustalla olisi esitutkimateriaalista puuttuvista maininnoista huolimatta edelliselle analyysiryhmälle tyypillisiä menetys- tai kiusaamiskokemuksia, jotka olisivat aiheuttaneet korostetun tarpeen saavutetun statuksen suojelemiseen.

---

²⁸¹ Agnew 1992 s. 50–59.

Vaikka uhkausten tekeminen sosiaalisen hyväksynnän saamiseksi voi kuulostaa absurdilta, uhkauksen edustama rikoskäyttäytyminen saattaa todella olla hyödyllinen strategia. Nuoret rikoksenteelijät saavat tutkimusten mukaan muiden nuorten suosiota ja ihailua osakseen. Tämä voi johtua siitä, että nuori rikoksenteelija viihdyttää ja naurattaa muita rikoksillaan tai hänen kova maineensa suojelee myös hänen ystäviään. Kivivuoren mukaan vaikuttaa siltä, että rohkeutta ihailaan teoista riippumatta. Erityisesti rikosaktiivisuuden ja seurustelumenestyksen välillä todettu yhteys lisää rikollisuutta nuorten havaitessa, että rikolliset ovat suosittuja tyttöjen keskuudessa.²⁸² Strategia vaikuttaa hyödylliseltä myös siltä kannalta, että rikollisilla teoilla voi saada julkisuutta ja siten myös statusta²⁸³. Julkisuutta on nyky-yhteiskunnassa ehkä nopeimmin ja varmimmin saatavissa rikoskäyttäytymisellä ja erityisesti kouluampumisiin liittyvät aiheet ovat myyviä otsikoita. Nuoren tavoitteleman julkisuuden ei välttämättä tarvitse edes olla mediajulkisuutta, vaan hänelle riittää, että hän on tunnettu koulussa.

Nuori voi siten haluta, että hänet tunnettaisiin rikollisena. Nuoren ei kuitenkaan tarvitse välttämättä tehdä rikollista tekoa, sillä samaan tavoitteeseen voi päästä väärillä tunnuksilla tai tyhjällä uhkailulla. Evoluutiokriminologian mukaan halu tulla tunnetuksi rikollisena pohjautuu aikaan ennen poliisia ja valtion väkivaltamonopolia, jolloin oli mielekästä ihaila henkirikosten tekijää sekä teeskennellä kykenevänsä myös itse väkivaltaisen tekoon. Kova maine saattoi suojata miestä muiden myös oikeasti väkivaltaisten miesten väkivallalta sekä lisätä teeskentelijän suosiota naisten parissa. Oman rikollisuuden liioittelua voidaan strategiana verrata luonnossa esiintyvään matkimiseen (engl. *mimicry*). Sillä tarkoitetaan kahden lajin samanlaisuutta, joka suojelee toista tai molempia lajeja. Esimerkiksi kukkakärpänen pyrkii näyttämään ampieiselta hämätäkseen saalistajiaan. Tämä on eräänlainen vapaamatkustajastrategia.²⁸⁴ Tämän ajatuksen mukaan koulu-uhkaaja hyödyntävää kouluampujien vaarallista mainetta oman maineensa rakentamiseen ilman, että hänen todella tarvitsee tehdä muuta kuin esittää uhkauksensa.

---

²⁸² Kivivuori 2008 s. 48–49, 60–62.

²⁸³ Laine 2001 s. 67–68.

²⁸⁴ Kivivuori 2008 s. 49–50, 59.

7.6 Yhteenveto

Tulkintani mukaan aineiston koulu-uhkauksissa oli kyse vertaisryhmässä tapahtuvasta statuskilpailusta. Ensimmäisen analyysiryhmän menetyskokemustapauksissa oli kyse statuksen laskemiseen tai laskemisen uhkaan reagoimisesta ja kiusaamistapauksissa taas valmiiksi alhaiseksi koetusta statuksesta, johon haluttiin muutos. Näissä tapauksissa statuksen menettäminen laukaisi uhkauksen. Menetyskokemustapauksissa merkityksellistä oli statuksen menettämisen akuutti uhka, ja kiusaamistapauksissa aikaisemmin menetetty status. Toisen analyysiryhmän uhkaustapauksissa oli tulkintani mukaan kyse siitä, että uhkaaja pyrki vahvistamaan omaa statustaan vertaisryhmässä. Tapauksissa statusta ei uhannut varsinaisesti mikään ja se saattoi jopa olla tyydyttävällä tasolla. Uhkaukset olivat siten aineiston perusteella keino ylläpitää omaa statustaan halutulla tasolla. Osa aineiston uhkauksista kuvasti erilaisia strategioita, esimerkiksi luokan hauskuuttajan tai koviksen maineen hakemista.

Aineiston tapauksissa uhkaaminen tapahtui useimmiten impulssin tavoin ajattelematta. Tämä ei ole ristiriidassa statusselityksen kanssa, sillä tulkintani ei vaadi uhkaajan tietoisuutta statusmotiiveista. Esimerkiksi evoluutiokriminologian mukaan lajinkehityksen myötä syntyneet motiivit toimivat yleensä tiedostamattomien alttiuksien ja tunnereaktioiden kautta. Taustalla voi kuitenkin samanaikaisesti olla rationaalisesti valittua toimintaa.²⁸⁵ Siten statusmotiivit voivat olla sekä tiedostettuja että alitajuisia.

Analyysissä hyödyntämäni yleistä paineteoriaa kohtaan on esitetty kritiikkiä. Yleisin syytös liittyy rikollisuuden yliennustamiseen. Vaikka paineteoria ennustaa ihmisten reagoivan turhautumiseen rikollisilla teoilla, kaikki eivät kuitenkaan tee niin. Kaikki eivät esimerkiksi reagoi statuksen menettämiseen väkivaltaisesti tai uhkailemalla. Jotkut saattavat kehittää väkivaltaisia henkirikosfantasioita, mutta eivät koskaan todella aio toteuttaa niitä²⁸⁶. Joillakin raivo ei purkaudu vaan johtaa esimerkiksi pitkäaikaiseen suunnittelun kautta kouluampumisen toteuttamiseen²⁸⁷.

---

²⁸⁵ *Kivivuori* 2008 s. 86.

²⁸⁶ *Kivivuori* 2006 s. 164–165.

²⁸⁷ *Laine* 2010 s. 64.

Nämä havainnot eivät kuitenkaan riitä kumoamaan paineteoreettisen tutkimuksen merkitystä esimerkiksi koulu-uhkausten selittämisessä. Yleinen paineteoria viittaa alttiuksiin ja riskeihin, ei deterministisiin syysuhteisiin. Yleinen paineteoria on myös viimeaikoina ollut yhdistymässä yleiseen valikoitumisteoriaan ja käyttäytymisgenetiikkaan. Kaikki eivät vastaa paineeseen samalla tavoin, sillä toiset ovat selvästi herkempiä paineelle kuin toiset. Esimerkiksi yksilöt, joiden persoonallisuutta hallitsee kielteinen tunne-elämä ja heikko itsekontrolli, kokevat voimakkaampia tunnereaktioita painetilanteissa ja ovat herkkiä vastaamaan paineeseen rikollisella toiminnalla. Paineteoria voi saada täydennystä myös sosiaalisen kontrollin teoriasta sen selittämiseen, miksi kaikki turhautuneet eivät tee rikoksia.²⁸⁸ Travis Hirschin 1960-luvulla kehittämän sosiaalisen kontrollin teorian mukaan tunnepitoiset siteet muihin ihmisiin, motivoitunut sitoutuminen konventionaalisiin instituutioihin ja valintoihin, ajan käyttäminen laillisiin toimintoihin ja harrastuksiin sekä lain noudattamista suosivien uskomusten omaksuminen vähentävät yksilön rikollisuutta. Teorian mukaan sosiaalisen kontrollin puute lisää rikollisuutta.²⁸⁹ Koska taas sosiaalinen kontrolli vaikuttaa yksilön rikostaipumusta vähentävästi, saattaa muutoin turhautuneeseen henkilöön kohdistuva kontrolli estää häntä tekemästä rikollista tekoa.

---

²⁸⁸ *Kivivuori* 2008 s.181–182.

²⁸⁹ *Hirschi* 1998 s. 290–296.

8 TULOSTEN TARKASTELUA JA POHDINTAA

8.1 Suhteuttaminen kouluampumisiin ja tyypilliseen nuorisorikollisuuteen

Luvuissa viisi, kuusi ja seitsemän tekemissäni analyysissä havaitsin tiivistetysti seuraavaa. Viidennen luvun analyysin perusteella uhattujen tekojen valmistelu oli erittäin harvinaista. Niissä harvoissa tapauksissa, joissa valmistelua esiintyi, se ei ollut kovin pitkälle vietyä. Vain yksi uhkaaja epäili mahdollisesti aikoneensa toteuttaa uhkauksensa, ellei häntä olisi otettu kiinni. Näistä havainnoista päätellen aineiston koulu-uhkaajien motiivina ei ollut uhkauksen toteuttaminen. Kuudennen luvun analyysin perusteella suuri osa uhkaajien itse ilmoittamista motiiveista kuvasti impulsiivisuutta. Uhkaajat vetosivat yleisimmin huumoriin, ajattelemattomuuteen taikka suuttumiseen, mutta vastaukset vaihtelivat laidasta laitaan. Lisäksi suurin osa uhkaajista nimesi useamman kuin yhden syyn uhkauksen tekemiselle. Seitsemännessä luvussa havaitsin aineiston uhkaajien motiiveissa olevan vahvoja sosiaalisia piirteitä. Uhkauksilla oli useimmiten ollut yleisönä muita nuoria tai aikuisia. Lisäksi uhkaaja oli hyvin harvoin pyrkinyt salaamaan henkilöllisyytensä. Tarkoituksena vaikutti aineiston perusteella olleen nimenomaan se, että muut tietävät, kuka uhkauksen on tehnyt. Sosiaaliset ryhmämotiivit puuttuivat kuitenkin täysin yhdestä tapauksesta. Sen sijaan statuksen teema toistui analyysini perusteella kaikissa aineiston tapauksissa, joista oli riittävästi tietoa esitutkintamateriaalissa. Tulkintani mukaan aineiston koulu-uhkaukset kuvastivat vertaisryhmässä tapahtuvaa kilpailua sosiaalisesta asemasta.

Seuraavaksi esitän analyysin tuloksiin perustuvan tulkintani koulu-uhkausten liittymisestä kouluampumisten ilmiöön ja toisaalta tyypilliseen nuorisorikollisuuteen. Koulu-uhkausten taustalla aineistoni perusteella vaikuttava statuksen merkitys yhdistää koulu-uhkausten ilmiön kouluampumisiin. Kuvailin alaluvussa 7.3 perinteisten henkirikosten selittämistä statuksen teemalla. Henkirikosten ohella myös amok-teot ja erityisesti kouluampumiset voidaan kytkeä statuksen teemaan. Esimerkiksi Papua-Uudessa-Guineassa amok-ilmiötä 1960-luvulla tutkinut psykiatri Sir Burton Garth Burton-Bradley kuvasi henkiin jääneiden amok-miesten kertomuksia seuraavalla Laineen artikkelissaan tiivistämällä tavalla: *”En ole tärkeä tai ’suuri mies’. Omistan vain henkilökohtaisen arvokkuuden tunteeni. Elämäni on pudotettu nollaan sietämättömän loukkauksen vuoksi. Siksi minulla ei ole muuta hävittävää kuin elämäni, joka ei ole mitään, ja siksi vaihdan elä-*

mäni sinun elämäsi, koska sinun elämäsi on suosiollista. Vaihto on minulle suosiollista, joten en tapa vain sinua vaan monia teistä ja samalla teen itsestäni kyvykkään sen ryhmän silmissä, minkä jäsen minä olen, vaikka minut sitten tässä prosessissa surmat-taisiinkin.”²⁹⁰

Kouluampumisia käsittelevässä kirjallisuuskatsauksessa totesin kouluampumisten olevan amok-tekoja toimistoampumisten ja klassisten amok-tekojen ohella. Yllä olevasta katkelmasta näkyy amok-tekojen kytkeytyminen kouluampumisiin, erityisesti liittyen statukseen ja sen menettämisen merkitykseen. Tutkimuskirjallisuuden mukaan aikaisemmat kouluampujat pyrkivät ennen iskujaan eri keinoin parantamaan asemaansa muiden nuorten joukossa. Ampujat pyrkivät ottamaan luokan pellen roolin tai kehittivät itselleen vaihtoehdoisen identiteetin eristääkseen itsensä pilkanteosta ja julkisista nöyryy-tyksistä.²⁹¹ Ennen iskuaan noin kuudesosa yhdysvaltalaisen tutkimuksen aineiston kouluampujista myös uhkasi teollaan etukäteen²⁹². Newmanin ja tutkimusryhmän mukaan uhkausten esittämisen perimmäisenä tavoitteena oli muuttaa ampujan sosiaalinen status ja saada huomiota. Kuitenkaan moni kouluampuja ei yrityksistä huolimatta pystynyt muuttamaan statustaan muiden nuorten silmissä. Lopulta he päätyivät ratkaisemaan statusongelmansa ampumisella. Ampumisten tarkoituksena oli Newmanin ja kumppaneiden mukaan haluta tuhota koulun statusjärjestelmä, jonka pohjalle ampujat olivat joutuneet.²⁹³

Statuksen tavoittelun ohella koulu-uhkausten ja kouluampumisten välillä on muitakin yhteneväisyyksiä. Kouluampumiset ovat tunnetusti leimallisesti poikien tai miesten yksin tekemiä iskuja. Muutamissa poikkeustapauksissa ampuja on ollut tyttö tai ampujia on ollut kaksi.²⁹⁴ Lisäksi aseilla ja ampumisella on selkeä symbolinen merkitys koulu-ampujille.²⁹⁵ Nämä havainnot toistuvat aineistoni perusteella myös koulu-uhkausten kohdalla. Tämä viittaa tulkintani mukaan siihen, että koulu-uhkausten taustalla vaikuttaa sama kulttuurinen käsikirjoitus, joka on havaittu kouluampumisten tutkimuksessa. Kulttuurinen käsikirjoitus on Newmanin ja kumppaneiden tutkimuksessa vakiinnutettu

²⁹⁰ Laine 2010 s. 57.

²⁹¹ Newman et al. 2004 s. 246–247.

²⁹² Vossekuil et al. 2002 s. 25.

²⁹³ Newman et al. 2004 s. 246–251.

²⁹⁴ Ames 2007; Larkin 2009.

²⁹⁵ Ks. luvut 3.3 ja 5.2.3.

yhdeksi viidestä välttämättömästä mutta ei riittävästä ehdosta, joiden läsnä ollessa kouluampuminen voi tapahtua. Kulttuurisen käsikirjoituksen mukaan maskuliinisuus, väkivaltaisuus ja aseet ovat keinoja vahvistaa tai muuttaa omaa statusta. Väkivaltaista maskuliinisuutta pidetään ihailtavana ja miehisuus yhdistetään aseisiin, dominointiin ja valtaan, joka saadaan viattomia pelottamalla. Nämä miehisyyden mallit toistuvat mediassa ja populaarikulttuurissa, mutta myös yleisemmin arjessa. Arkisia malleja ovat esimerkiksi ajatukset siitä, ettei mies puhu vaan toimii, että mies lyö takaisin, hoitaa omat ongelmansa eikä anna muiden käskeä itseään.²⁹⁶ Tämä kulttuurinen käsikirjoitus voi olla yksi syy siihen, miksi aineistoni koulu-uhkauksissa viitattiin usein juuri ampumiseen.

Havainnolla statusteeman toistuvuudesta sekä kouluampumisten että koulu-uhkausten motiivien taustalla ei ole tarkoitus viitata siihen, että teot muutoin vastaisivat toisiaan, tai että koulu-uhkaus olisi reitti vakavampiin tekoihin. Tarkoitus on valottaa rikosten taustamekanismeja. On muistettava, että kouluampumiset ovat rikoksia, jotka ovat hyvin epätyypillisiä tekoja nuorille. Ne linkittyvät selkeämmin aikuisten tekijöiden masмурhiin kuin nuorten henkirikollisuuteen.²⁹⁷ Toinen merkittävä ero liittyy impulsiivisuuteen. Kuten kuudennen luvun yhteenvedossa kuvailin, havaitsin osassa koulu-uhkauksia vahvoja impulsiivisuuden piirteitä. Nämä piirteet erottavat koulu-uhkausten ilmiön kouluampumisista, jotka eivät ole impulsiivisia tekoja²⁹⁸.

Koulu-uhkaukset vaikuttavatkin aineistoni perusteella kuvastavan hyvin selkeästi termiä nuorisorikollisuus. Nuorten rikokset eivät tyypillisesti ole kovin vakavia ja liittyvät pikemminkin ajattelemattomuuteen ja ymmärtämättömyyteen kuin harkittuun toimintaan. Nuorten kykyä itsekontrolliin erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa pidetään aikuisiin verrattuna vielä kehittymättömänä. Erityisesti nuorten kyky vastustaa vertaisryhmän painetta on huomattavasti aikuisia matalampi.²⁹⁹ Tyypillisessä nuorisorikollisuudessa ryhmäpiirteillä sekä sosiaalisilla motiiveilla on suuri rooli³⁰⁰. Nämä kaikki piirteet sopivat aineistoni koulu-uhkausten kuvailuun, sillä analyysini perusteella aineiston koulu-uhkauksia leimasivat äkkipikaisuus, pitkän tähtäimen ajattelun puutteet, halu antaa itsestä kova tai hauska kuva sekä kyvyttömyys käsitellä hermostumista ja sietää komente-

²⁹⁶ Newman et al. 2004 s. 253, 269.

²⁹⁷ Ks. alaluku 3.3.

²⁹⁸ Newman et al. 2004 s. 246.

²⁹⁹ Marttunen 2008 s. 102–109.

³⁰⁰ Ks. esimerkiksi Salmi 2009; Salmi 2006; Salmi 2004.

lua tai auktoriteetteja. Aineiston koulu-uhkaukset tehtiin tyypillisesti muiden nuorten toimiessa yleisönä ja tulkintani mukaan taustalla vaikutti statuksen ja vertaisryhmän tärkeä merkitys. On myös muistettava kouluampumisten ilmiön suuri jalansija kouluissa. Kouluampumisten aihe on edelleen ajankohtainen johtuen esimerkiksi kouluissa tehtävästä turvaharjoittelusta, ulkomailla tapahtuvista kouluampumisista sekä jatkuvista koulu-uhkauksista. Tästä ajankohtaisuudesta johtuen nuori saattaa tarttua aiheeseen myös ajattelemattomuuttaan tai esimerkiksi suuttuessaan. Lisäksi se selittää myös huumoriin vetoamista, sillä huumori on tunnetusti yksi keino käsitellä vaikeita aiheita³⁰¹.

Tulkintaani koulu-uhkauksista tyypillisenä nuorisorikollisuutena tukee myös alaluvussa 2.1 esittämäni kuvaus koulu-uhkausten ilmiön alkuvaiheista. Vaikka terminologisesti sana ”koulu-uhkaus” oli vieras Jokelan kouluampumista edeltävänä aikana, opettajauhritutkimusten ja kansallisten uhritutkimusten mukaan vastaavia tekoja tapahtui vuosittain. Koululaisiin ja opettajiin kohdistuneet uhkaukset nähtiin 1990-luvulla yksittäisinä nuorten rikoksina tai koulun normien vastaisena käyttäytymisenä. Sen sijaan Jokelan ja Kauhajoen kouluampumisten jälkeen vastaavat yksittäiset uhkaukset nähdään kokonaisuutena, omana koulu-uhkausten ilmiönään. Tästä johtuen on ymmärrettävää, että nuorten koulu-uhkaukset muistuttavat vahvasti tavanomaista nuorisorikollisuutta.

8.2 Tulokset ja motiivimyytit

Vertailen tässä alaluvussa tuloksiani tutkimuksen alussa kuvailemiini motiivimyytteihin. Kiinnitän erityistä huomiota kopiorikollisuuden teemaan, jota käsitelin lyhyesti kouluampumisten yhteydessä alaluvussa 3.5. Tutkimuskirjallisuuden mukaan kouluampumiset ovat kopiorikollisuutta, sillä ne täyttävät kopiorikoksen moniportaisen määritelmän. Usein kuitenkin myös koulu-uhkauksista puhutaan kopiorikoksina, vaikka väitettä ei ole empiirisesti perusteltu. Kopiorikoksen määritelmän täytyminen koulu-uhkausten kohdalla esimerkiksi edellyttäisi, että koulu-uhkaaja olisi sisällyttänyt tekoonsa keskeisiä elementtejä kouluampumisista. Uhkauksen esittämistä ei mielestäni voida pitää murhien kopioimisena.

---

³⁰¹ Malinen 2009 s. 26–27.

Myöskään aineistoni ei tue väitteitä, joiden mukaan koulu-uhkaajat olisivat kopiorikollisia. Vain yhdessä tapauksessa uhkaaja oli kopioinut uhkauksensa suoraan aikaisemmin esitetystä uhkauksesta. Kouluampumisista innoituksen saaneita kopiorikoksia ei aineistossa ollut lainkaan. Kahden tapauksen taustalla oli viitteitä aikaisempiin kouluampujiin samastumisesta, mutta näissä tapauksissa samastuminen ei vaikuttanut olleen uhkauksen tekemisen syynä. Kun toiselta uhkaajalta kysyttiin tarkemmin kouluampumisista, hän totesi lähinnä miettivänsä ”*mikä ihmisen ajaa noihin tekoihin*”, vaikka mainitsi kokevansa samanlaisuutta Jokelan kouluampujan kanssa. Samastumisesta puhuminen saattoi myös olla jälkikäteistä rationalisointia tai yritys järkyttää poliisivirkailijoita. Näissä tapauksissa kopiorikoksen määritelmän ehtoja jäi täyttymättä. Kokonaisuutena arvostellen aineistoni uhkauksia ei voida pitää kopiorikoksina.

Muutkaan motiivimyytit eivät saaneet kovinkaan paljon tukea tutkimuksestani. Vaikka osa nuorista uhkaajista näytti voivan huonosti esimerkiksi runsaan alkoholinkäytön tai koulukiusaamisen vuoksi, ei koko koulu-uhkausilmiötä voida leimata vain huonosti voivien nuorten oireiluksi. Aineistoni perusteella uhkaukset eivät näyttäneet nuorten identiteettikriisiä kuvastavana aikuisten uhmaamisena, rajojen testaamisena eivätkä terroristisina kannanottoina. Uhkaajien itse ilmoittamat motiivit tukivat muutamia motiivimyyttejä: uhkauksia ajattelemattomuutena ja ylitukittuna huumorina. Hille Koskelan epäilemä motiivi, muiden pelottaminen vallan tunteen vuoksi, saa jonkinlaista tukea analyysistäni. Vallan tunteen tavoittelu voidaan ymmärtää statuksen teeman kehityksen kautta ja pelottamista voidaan ajatella olleen taustalla esimerkiksi kovan jätjän maineen tavoittelussa.

Lehdistössä esiintyneet motiivikuvaukset paljastivat sen, ettei omassa aineistossani esiintyvien motiivien lista ole tyhjentävä. Esimerkiksi aineistossani ei esiinny uhkauksia, joiden tarkoituksena olisi ollut aiheettomasti väittää jonkun tehneen koulu-uhkauksia ja siten saada tämä henkilö vaikeuksiin ja poliisitutkinnan kohteeksi. Lehdistön mukaan tällaisia uhkauksia on tapahtunut ainakin vuonna 2011³⁰². Kiusaamisilmiön olemassaololle löytyy lisäksi tukea muista tutkimuksista. Kauhajoen kouluampumisia tutkineen lautakunnan raportissa mainitaan Mannerheimin Lastensuojeluliiton tietoon tulleita tapauksia, joissa nuoria on aiheettomasti leimattu kouluampumisia hautoviksi

---

³⁰² *Yle Satakunta* 5.4.2011.

henkilöiksi. Lisäksi IRC-Galleriassa helmikuussa 2009 esitettyyn päivän kysymykseen ”*Oletko törmännyt koulusurmiin liittyvään kiusaamiseen?*” vastasi yhteensä 9 255 nuorta, joista 3 % vastasi olleensa itse tällaisen kiusaamisen kohteena ja joista 17 % tunsi henkilön, joka oli joutunut tällaisen kiusaamisen kohteeksi.³⁰³ Myös saksalainen tutkija Bannenberg sisällytti koulu-uhkaustutkimukseensa oman luokan tapauksille, joissa koulu-uhkausilmoitus perustui valheellisiin syytöksiin ja huhuihin.

Pidän tästä johtuen epätodennäköisenä, että kaikki mahdolliset koulu-uhkausten tekemisen motiivit esiintyisivät aineistossani. Ensinnäkin koulu-uhkausten ilmiö vaikuttaa hyvin monimuotoiselta. Toiseksi tutkimukseni aineisto on rajattu vain nuoriin uhkaajiin ja toisaalta vain rikoksina tutkittuihin tapauksiin. On esimerkiksi mahdollista, että yllä mainittuja kiusaamistarkoituksessa tehtyjä uhkauksia ei ole tutkittu rikoksina, vaan ne on kirjattu sekalaisilmoitusten joukkoon. Kuitenkin voidaan olettaa, että analyysissäni eniten tukea saaneet motiivit ovat tyypillisiä ainakin nuorten tekijöiden rikoksina tutkituissa koulu-uhkaustapauksissa.

8.3 Tulosten vertailu aikaisempaan tutkimukseen

Seuraavaksi arvioin tuloksiani aikaisempaan tutkimukseen nähden. Valitsin ensimmäisen vuonna 2012 julkaistun Lindbergin ja kumppaneiden koulu-uhkaustutkimuksen tämän tutkimuksen vertailun kohteeksi, sillä siinä käsitellään suomalaisia koulu-uhkauksia suhteellisen yleisellä tasolla. Koulu-uhkauksista on tehty tuoreempikin suomalainen tutkimus, jonka mainitsin toisessa luvussa aikaisempaa tutkimusta eritellessäni. Tässä uudemmassa tutkimuksessa ratkaisevaa on uhkausten jakaminen internetissä ja muualla tehtyihin uhkauksiin. Koska itse en ole tehnyt vastaavaa jakoa analyysissäni ja tutkimus lisäksi perustuu samaan aineistoon kuin ensimmäiseksi mainittu tutkimus, en vertaile tuloksiani erikseen tähän tutkimukseen.

Tulokseni eroavat jonkin verran ensimmäisen vuonna 2012 julkaistun Lindbergin ja kumppaneiden koulu-uhkaustutkimuksen tuloksista. Ensinnäkin Lindbergin ja kumppaneiden tutkimuksen mukaan joka viides uhkaaja oli tehnyt valmisteluja uhkauksen toteuttamiseksi ja yli puolet nuorista olivat kyvykkäitä toteuttamaan uhkauksensa (n=77).

---

³⁰³ *Kauhajoen tutkintalautakunta* 2010 s. 46.

Kuitenkin suurimmassa osassa tapauksia tarkoitus toteuttaa uhkaus oli matala ja pysyi passiivisen ajattelun tasolla. Sen sijaan omassa tutkimuksessani valmistelutoimista oli merkkejä vain kahdessa tapauksessa. Myös motiivien osalta tulokset erosivat toisistaan. Lindbergin ja kumppaneiden tutkimuksen mukaan yleisin motiivi oli kosto tiettyjä henkilöitä kohtaan. Tämän arvioitiin johtuvan korkeasta kiusaamisprosentista. Aineiston uhkaajista 40 % oli ilmoittanut tulleen kiusatuksi, kun normipopulaatiossa luvut olivat tutkimuksen mukaan 10 % pojilla ja 6 % tytöillä. Toiseksi yleisin motiivi oli viha ja inho ylipäänsä. Yksi kolmasosa uhkaajista esitti ajatuksen laajennetusta itsemurhasta, jolloin motiiviksi tulkittiin halu kuolla. Vain muutama uhkaaja selitti, että uhkaus oli vitsi tai yritys saada huomiota.³⁰⁴ Sen sijaan omassa aineistossani hyvin harva epäilty käytti sanoja kosto, viha, inho tai halu kuolla kuvaillessaan uhkauksen teon motiiveja. Myöskään laajemmin tulkittuna aineistoni ei tue näitä motiiveja. Yleisimpiä epäiltyjen itse ilmoittamia motiiveja olivat sen sijaan huumoriin, suuttumukseen sekä ajattelemattomuuteen vetoaminen. Tapausten taustalla oli laajemmin tulkintani mukaan statuksen ja vertaisryhmän merkitys.

Tutkimustulosten erot johtunevat monista eri seikoista. Ensinnäkin koulu-uhkausten ilmiö vaikuttaa analyysini perusteella hyvin heterogeeniseltä ja ilmiön rajat ovat epäselvät. Eroavat tutkimustulokset voivat siten kertoa tutkimusalueen monimuotoisuudesta. Toiseksi aineistoissa on eroja. Lindbergin ja kumppaneiden tutkimuksessa aineiston uhkaajat olivat 13–18-vuotiaita, joista oli tehty mielentila-arvio. Oma tutkimukseni taas perustui poliisin esitutkimamateriaaleihin ja ikähaarukka oli laajempi, 11–26-vuotiaat. Alle 15-vuotiaista on lisäksi vähiten tietoa esitutkimamateriaalissa rikosoikeudellisesta järjestelmästä johtuen. Lainsäädännöstä johtuu myös rajoituksia poliisin toimintaan. Valmistelua käsittelevän luvun 5 yhteydessä kävi ilmi, ettei poliisi voi useinkaan tutkia koulu-uhkaustapausten taustalla olevaa valmistelua. Tämä johtuu muun muassa laitto- man uhkauksen pykälään liittyvistä seikoista, joita erittelin tarkemmin alaluvussa 4.2. Poliisilla ei ole mahdollisuutta tutkia valmistelutoimien aloittamisesta kertovia merkkejä, mikäli tutkinnassa käy alkumetreillä ilmi, ettei kyseessä ole rikos, että tekijä on alaikäinen tai ettei uhattu käytä asianomistajana oikeuttaan vaatia rangaistusta. Poliisin tulee toimia rikosoikeudellisen järjestelmän puitteissa ja keskittyä näyttämään lain tunnusmerkistön piirteet toteen, joten niiden ulkopuolisiin seikkoihin ei ole aikaa, resursse-

---

³⁰⁴ Lindberg et al. 2012b.

ja, oikeutta tai kykyä perehtyä. Poliisikuulustelut keskittyvät luonnollisesti rikoksen selvittämiseen uhkaajan mielentilojen sijaan. On myös huomioitava, että kuulustelija on poliisi, ei psykologi tai psykiatri. Aineistojen haastattelujen kontekstit ovat lisäksi nuorten näkökulmasta hyvin erilaisia. Poliisikuulustelussa he ovat syytetyn asemassa, jolloin uhkaaja saattaa välttää paljastamasta mahdollisia koston liittyviä motiivejaan välttääkseen tästä seuraavat todennäköisesti vakavammat seuraukset. Mielentila-arviota tehtäessä ei sen sijaan ole rangaistuksen uhkaa, jolloin nuori voi oletettavasti vapaammin kertoa motiiveistaan. Tämä tietysti riippuu myös nuoren suhtautumisesta terapiaan ja mielenterveystyöhön. Näiden syiden vuoksi mielentila-arviot voivat aineistonsa puolesta erota merkittävästi esitutkintamateriaalista, mikä taas osaltaan selittää saatujen tulosten eroja.

Lindbergin ja kumppaneiden mukaan tulosten yleistämisessä muihin koulu-uhkaajiin tulisi olla varovainen. Heidän mukaansa on mahdollista, että tutkimuksen aineiston nuoret ovat niitä, joista koulu ja sosiaaliviranomaiset ovat olleet eniten huolissaan nimenomaan mielenterveyden näkökulmasta. Siksi muut tutkimuksen ulkopuoliset koulu-uhkaajat saattavat ilmentää enemmän rikollisia piirteitä.³⁰⁵ Tämä voi esimerkiksi tarkoittaa sitä, että sekalaisilmoitusten joukossa olisi enemmän epäiltyjä, joiden uhkaus ei ole kuvastanut tarpeeksi rikollista tekoa, mutta on tuonut esiin mielenterveyden kannalta huolestuttavia seikkoja. Koska oma aineistoni koostuu vain rikoksina tutkituista tapauksista, analyysissäni saattavat siten korostua muut kuin mielenterveyteen liittyvät seikat.

Lisäksi Lindbergin ja kumppaneiden tutkimustulokset erosivat omista tuloksistani liittyen kouluampujien ja koulu-uhkaajien samanlaisuuteen. Lindbergin ja kumppaneiden tutkimuksen mukaan koulu-uhkaajat muistuttivat kouluampujia monin tavoin, erityisesti psykoottisten oireiden ja traumatisoivien kokemusten suhteen. Kouluampujille tyypillisiä psykopaattisia piirteitä ei kuitenkaan koulu-uhkaajilta löytynyt.³⁰⁶ Tutkimusten erot perustuvat todennäköisimmin siihen, että Lindbergin ja kumppaneiden tutkimuksessa tehty vertailu perustui täysin yhdysvaltalaisiin lähteisiin. Langmanin teoksessaan analysoimat kahdeksan Yhdysvalloissa tapahtunutta kouluampumista ovat lisäksi pääosin päällekkäisiä Yhdysvaltojen salaisen palvelun ja opetusministeriön raportissa tutkittujen kouluampumistapausten kanssa, jolloin aineistosta tehtävät päätelmät saattavat virheell-

³⁰⁵ Lindberg et al. 2012b.

³⁰⁶ Lindberg et al. 2012b.

lisesti saada vahvempaa tukea kuin niiden pitäisi.³⁰⁷ Lisäksi Langmanin luokitus sisältää oletuksen ampujien psykiatrisesta profiloinnista eikä nauti tutkimuskentällä kovinkaan suurta luottamusta.

8.4 Luotettavuus ja jatkotutkimuksen haasteet

Tutkimuksessani hyödyntämäni aineisto keskittyi vain yhden vuoden aikana rikoksina tutkittuihin koulu-uhkauksiin. Lisäksi rajasin yli 30-vuotiaat koulu-uhkaajat hyödynnettävän aineiston ulkopuolelle. Tämä rajallisuus on pidettävä mielessä tutkimustuloksiani arvioitaessa. Tarkastelin kuitenkin aineistoa useasta eri näkökulmasta. Analysoin valmistelua sekä uhkaajien omia näkemyksiä motiiveistaan ja etsin lisäksi koulu-uhkausten motiiveja laajemmin läpäiseviä teemoja aineistosta. Tämän ohella työni luotettavuutta ja uskottavuutta lisäsi havaintojeni kytkeminen kouluampumisten tutkimukseen sekä nuorisorikollisuuden selitysteorioihin.

Yleistettävyyden kannalta motiivitutkimuksia olisi mielenkiintoista ulottaa muidenkin vuosien koulu-uhkaustapauksiin. Jatkotutkimuksessa voitaisiin analysoida esimerkiksi vuosina 2008 ja 2012 rikoksina tutkittuja nuorten tekemiä koulu-uhkauksia, ja tarkastella ovatko tekemäni motiiviluokitukset ja statusteema edelleen havaittavissa. Toisaalta tutkimusta tarvitaan myös sekalaisilmoituksina kirjatuihin koulu-uhkauksista sekä aikuisten tekemistä koulu-uhkauksista. Mielenkiintoista voisi myös olla aineistollinen ratkaisu käyttää sekä esitutkintapöytäkirjoja että mielentila-arvioita samassa tutkimuksessa, erityisesti mikäli samaa henkilöä koskevien materiaalien kerääminen olisi mahdollista.

Jatkotutkimuksessa olisi mielekäästä keskittyä uhkauksen tekemisen hetkellä vallitseviin tunnetiloihin. Tätä tukee edellä käsitelty Katzin näkemys, jonka mukaan rikollisen teon välitön dynamiikka ja rikosentekohetkellä vallitsevat tunteet ovat merkityksellisiä sekä paineteoreettinen tutkimus, jossa erityisesti vihan tunteella on merkittävä rooli. Yksi tärkeä reitti jatkotutkimukselle on nettiuhkaajiin keskittyminen perustuen Lindbergin,

---

³⁰⁷ *Vossekuil et al.* 2002 s. 45–47; *Langman* 2009 s. 36–39. Yhdysvaltojen salaisen palvelun raportissa ei luetella tutkittujen kouluampumisten tekijöitä nimeltä, mutta osavaltion ja tapahtumavuoden mukaan tehtyjen luetteloiden perusteella on selvää, että Langmanin analyysi perustuu yhtä tapausta lukuun ottamatta samoihin kouluampumisiin.

Oksasen ja muiden tutkimushavaintoon, jonka mukaan internetissä uhkauksia tehneet nuoret ovat riskialttiimpi ryhmä kuin uhkauksia muualla tekevät nuoret³⁰⁸. Jo aikaisemmassa tutkimuksessa on pidetty tärkeänä koulu-uhkaajien online-identiteetin selvittämistä³⁰⁹. Toisaalta koulu-uhkausten tutkimus liittyy vihapuhe-aiheiseen tutkimuskenttään. Koulu-uhkauksia voisi tutkia yhtenä vihapuheen esiintymismuotona. Lisäksi jatkokutkimusta tarvittaisiin eräiden törkeiden rikosten valmistelun kriminalisointihankkeen³¹⁰ vaikutuksista koulu-uhkauksiin. Jos laki hyväksytään eduskunnassa, tulee murhan ja sitä kautta myös kouluampumisen valmistelusta rangaistava teko.

8.5 Koulu-uhkaukset ja kontrolli

Koulu-uhkaukset eivät ole perinteisiä rikoksia, joita yhdistäisi taloudellisen hyödyn tavoittelu. Sen sijaan tavoitteena on analyysini perusteella näkyvyyden ja maineen saaminen vertaisryhmältä tai aikuisilta. Rikoksesta saatava hyöty on itse rikos. Sama logiikka pätee myös kouluampumisten suhteen. Tällaiseen rikostyyppiin on vaikea puuttua perinteisen rikosentorjunnan keinoin. Epäonnistuminen rikosten logiikan ymmärtämisessä johtaa myös epäonnistumiseen niiden ehkäisemispyrkimyksissä.³¹¹ Koulu-uhkausten tai kouluampumisten ehkäiseminen ei onnistu kontrollia ja valvontaa lisäämällä. Tällaisilla toimilla lisätään lähinnä ilmapiirin turvattomuutta.

Lisäksi koulu-uhkausten kontrollointi olisi hyvin haastavaa, sillä ilmiö on aineistoni perusteella hyvin heterogeeninen. Rajat ovat epämääräisiä ja keinotekoisia. Analysoidesani uhkausten yksityiskohtaisuutta luvussa 5 tämä tuli selvästi esille. Käytännössä aineistoni perusteella näyttää riittävän, että uhkaus kiinnittyy koulumaailmaan ja sisältää maininnan aseesta tai ampumisesta. Näillä perusteilla uhkausta voidaan kutsua koulu-uhkaukseksi, sillä nämä olivat ainoat yksityiskohdat, jotka olivat lähes kaikille uhkauksille yhteisiä. Lisäksi on muistettava, että rajasin aineistoni ulkopuolelle kaikki aikuisten tekemät koulu-uhkaukset, jotka todennäköisesti olisivat hajauttaneet tuloksiani entisestään. Vaikutelmani on se, että assosiaatiolla kouluampumisiin on suuri merkitys siihen, mitä uhkauksia pidetään koulu-uhkauksina. Koulu-uhkauksia voidaan tulkintani mu-

³⁰⁸ Lindberg et al. 2012a.

³⁰⁹ Kiilakoski–Oksanen 2011a s. 38–39.

³¹⁰ HE 141/2012 vp; Marttunen 2011. Ks. myös alaluku 5.1.

³¹¹ Koskela 2009 s. 25–26, 48–49, 55.

kaan pitää moninaisena ryhmänä uhkauksia tai uhkaavaa käyttäytymistä, jonka uhattu henkilö taikka uhkauksen kuullut tai nähnyt sivullinen on eri tavoin assosioinut aikaisempiin kouluampumisiin ja tästä johtuen huolestunut. Assosiaatio on hyvin subjektiivinen käsite, mikä osaltaan ylläpitää ilmiön monimuotoisuutta.

Koulut ovat joutuneet uhkausten vuoksi eräänlaiseen jännitteisen semiotiikan tilaan. Kouluyhteisö on varpaillaan: pienenkin vaaran merkin huomaamatta jättämisen kohtalokkuutta pelätään.³¹² Tähän liittyvät vahvasti kouluampumisten jälkipuinnin aikaiset syyllistämiskurssit, jotka olivat erityisen vahvat esimerkiksi Jokelan paikallisyhteisössä³¹³. Myös yhteiskunnan tasolla mietittiin sitä, miksei jälkikäteen selkeiltä vaikuttaneita vaaran merkkejä osattu tulkita oikein ja reagoida niihin ajoissa ampumisten estämiseksi. Nämä tunnot projisoituvat nyt koulu-uhkauksiin. Kukaan ei halua vastuulleen uutta kouluampumista, joten ei ole varaa jättää mitään huomiotta.

Vielä Suomen kouluihin ei ole palkattu turvamiehiä tai asennettu metallinpaljastimia. Suurin osa opettajista on tällaista kehitystä vastaan.³¹⁴ Ilmassa on kuitenkin muita viitteitä kontrollin kiristämisen suhteen. Esimerkkinä tästä voidaan mainita edellä mainittu lakiehdotus eräiden törkeiden rikosten valmistelun kriminalisoinnista. Kontrolliteemaan liittyy myös se, että laajasti sovellettu uhka-analyysin malli perustuu käytännössä nollatoleranssiin. Jos uhkaava käytös tai esitetty uhkaus tulee kouluhenkilökunnan tietoon, tulee siitä ilmoittaa poliisille.

Vielä 1990-luvulla seuraamus väkivallalla uhkaamisesta oli opettajauhritutkimusten mukaan yleensä koulun sisäinen. Tyypillisimpiä seuraamuksia väkivaltaisen uhkauksen tekemisestä olivat vuoden 1997 opettajauhritutkimuksen mukaan esimerkiksi nuhtelu, keskustelu tai jälki-istunto. Vanhempiin otettiin yhteyttä vain joka kymmenennessä tapauksessa ja koulusta erotettiin määräaikaaisesti kolmessa prosentissa tapauksia. Viranomaisiin otettiin yhteyttä hyvin harvoin. Kahdessa prosentissa tapauksia seuraamuksena oli hoitoonohjaus ja yhdessä prosentissa tapauksia siirto viranomaisille.³¹⁵ Nykyään tämännätylliset tapaukset käsitellään pääsääntöisesti viranomaisteitse ja poliisi on ilmoitta-

---

³¹² Koskela 2009 s. 164.

³¹³ Oksanen – Räsänen 2008 s. 652–656.

³¹⁴ Koskela 2009 s. 129.

³¹⁵ Kivivuori 1997 s. 1–12, 15–17.

nut noudattavansa nollatoleranssia koulu-uhkausten tutkimisessa³¹⁶. Koskelan mukaan nollatoleranssin huono puoli on se, että ihmiset sitoutetaan kontrollin ylläpitoon yksilöstä huolehtimisen sijaan. Nollatoleranssijattelu voi johtaa siihen, ettei turvallisuudesta uskalleta tehdä omia arvioita. Taustalla on ajatus siitä, että pieneen ongelmaan puuttamalla voidaan ehkäistä isoja ongelmia. Tästä voi vähitellen aiheutua se, ettei eroja enää nähdä, jolloin pienet asiat alkavat aidosti tuntua isoilta ongelmilta.³¹⁷

Koulu-uhkauksilla voi olla heikentävää vaikutusta oppilaiden ja opettajien välisiin suhteisiin. Koskelan mukaan pelon ilmapiirissä oppilaiden luottamus poliisiin horjuu, sillä aikaisempien kouluampumisten etukäteisistä vihjeistä huolimatta poliisi ei pystynyt estämään tekoja. Tämä epäluottamus poliisiin kanavoituu opettajiin, koska heidän on nojattava poliisin tulkintaan koulu-uhkaustilanteen vaarallisuudesta.³¹⁸ Jos opettajat eivät voi itse tehdä minkäänlaisia arvioita uhkausten vakavuudesta, romuttaa tämä luottamusta oppilaiden ja opettajien välillä. Ensinnäkin suuri osa tavanomaisesta jokapäiväisestä keskustelusta sisältää metaforia, jotka väärin tulkittuna tai asiayhteydestään irrotettuna voivat saada monet ongelmiin. Jos oppilaat huomaavat, etteivät opettajat ymmärrä näitä eroja, he eivät todennäköisesti pidä opettajia luottamuksen arvoisina. Nollatoleranssi voi siten vahvistaa nuorten hiljaisuuden koodia. Massiivisten seurausten vuoksi kaveria ei ilmianneta, ellei väkivallan uhka vaikuta hyvin todennäköiseltä. Nollatoleranssi tarjoaa lisäksi mahdollisuuksia toisten nuorten kiusaamiseen järjestelmän avulla.³¹⁹

Uhka-analyysin käytön yksi käytännön vaikutus on se, että nuorten odotetaan tarkkailevan toisiaan ja raportoivan huolestuttavista merkeistä aikuisille. Nämä prosessit liittyvät kiinteästi Koskelan kuvaamaan ilmiantamisen kulttuuriin sekä osallistavaan rikosten-torjuntaan, jossa jokainen velvoitetaan toimimaan rikosten ehkäisemiseksi³²⁰. Tarkkailuvaatimuksen esittämisen jälkeen oppilaiden kokemus uhkaustilanteissa voi kuitenkin ratkaisevasti muuttua. Koska oppilaita on kehoitettu tarkkailemaan uhkaavia merkkejä ja tilanteen vaatiessa ilmiantamaan koulukaverinsa, voi oppilas kokea vastuuta koko koulu-yhteisön puolesta, jos hän ei ole osannut tulkita jotain merkkiä oikein. Lisäksi oppilaan velvollisuus raportoida ulottuu helposti myös koulualueen ulkopuolelle. Oppilaat

³¹⁶ *Jokelan tutkintalautakunta* 2009 s. 72; *STT* 19.10.2011.

³¹⁷ *Koskela* 2009 s. 260–261, 347, 352.

³¹⁸ *Koskela* 2009 s. 165.

³¹⁹ *Newman et al.* 2004 s. 285–288.

³²⁰ *Koskela* 2009 s. 223–226, 256–257.

viettävät keskenään aikaa myös koulun jälkeen, jolloin vastuuasema saattaa olla jatkuvasti päällä. Tästä seuraa helposti epäluuloisuutta etenkin erilaisilta tuntuvia kanssaoppilaita kohtaan, mikä taas synnyttää haitallista eriytymistä ja saattaa entisestään pahentaa koulukulttuurin ongelmia sekä erilaisten marginalisoitumista ja leimautumista.

Tutkimustulosteni perusteella suurin osa koulu-uhkauksista edustaa selkeästi tavanomaista nuorisoriikollisuutta vaikka tekojen taustalla on havaittavissa muutamia kouluampumisten kanssa yhteneviä teemoja. Kaikkiin koulu-uhkauksiin reagoiminen on edelleen tärkeää, mutta olisi hyvä, jos koulut voisivat jossain määrin tehdä myös omia arvioitaan uhkausten merkitysvivahteista. Tämä olisi tärkeää ensinnäkin hiljaisuuden koodin rikkomisen näkökulmasta. Koulujen mahdollisuus erotella vähemmän vakavia uhkauksia vakavimmista lisäisi todennäköisesti oppilaiden luottamusta ja rohkaisisi sitä kautta heitä kommunikoimaan todella huolestuttavista seikoista³²¹. Lisäksi tämä menettely voisi auttaa kohdistamaan poliisin voimavaroja hälyttävimpiin tapauksiin.

Koulu-uhkausten ehkäisyyn pyrkivän menetelmän tulisi tulkintani mukaan ottaa huomioon koulu-uhkausten luonne statuspohjaisina tekoina. Tällaisten rikosten tai tekojen ehkäisemisessä tehokkaita keinoja ovat kontrollin lisäämisen sijaan statuksen hankkimiseen johtavien vaihtoehtoisten reittien lisääminen. Esimerkiksi koulumaailmassa perinteisten lukuaine- ja urheilumenestykseen perustuvien statusreittien rinnalle tulisi kehittää muita menestyskanavia³²². Toiseksi olisi tärkeää kiinnittää huomiota sovittelun lisäämiseen. Sovittelu tarjoaa nuorille kanavan tuoda esille oman kantansa. Tämä voisi vähentää epäreiluuden ja kiusaamisen kokemuksista kumpuavia koulu-uhkauksia.

---

³²¹ Newman *et al.* 2004 s. 288.

³²² Newman *et al.* 2004 s. 282–285; Laine 2010 s. 63–64.